

T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSADİ GELİŞME VE ULUSLARASI İKTİSAT BİLİM DALI

KURUMSAL YAPI DEĞİŞKENLERİNİN ÜLKELERİN
ULUSLARARASI REKABET GÜCÜNE ETKİSİ: TÜRKİYE
ÖRNEĞİ
(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Javidan VALIEVA

BURSA 2021

T.C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İKTİSAT ANABİLİM DALI

İKTİSADİ GELİŞME VE ULUSLARARASI İKTİSAT BİLİM DALI

**KURUMSAL YAPI DEĞİŞKENLERİNİN ÜLKELERİN ULUSLARARASI
REKABET GÜCÜNE ETKİSİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Javidan VALIEVA

ORCID: 0000-0002-2291-2209

Danışman:

Prof. Dr. Mehmet ARSLANOĞLU

BURSA 2021

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı : Javidan VALIEVA
Üniversite : Bursa Uludağ Üniversitesi
Enstitüsü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim/Anasanat Dalı: İktisat
Bilim/Sanat Dalı : İktisadi Gelişme ve Uluslararası İktisat
Tezin Niteliği : Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı : xi+143
Mezuniyet Tarihi : ...../...../20....
Tez Danışman(lar)ı : Prof. Dr. Mehmet ARSLANOĞLU

KURUMSAL YAPI DEĞİŞKENLERİNİN ÜLKELERİN ULUSLARARASI REKABET GÜCÜNE ETKİSİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Ülkenin ekonomik performansının temel unsurlarından biri olarak görülen rekabet gücü kavramı önemli araştırma konularından biri olarak karşımıza çıkmakta, rekabet gücünü arttıran faktörlerin belirlenmesi ise ülke ekonomisi için büyük önem arz etmektedir. Bu sebeple çalışmada ülkelerin rekabet gücünü belirleyen faktörler araştırılarak ülkelerin kurumsal yapısının buradaki konumu incelenmiştir. Çalışmada uluslararası rekabet gücünü etkileyen değişkenler araştırıldığında kurumsal yapı göstergelerinin ülkelerin uluslararası rekabet gücü üzerinde etkili olup olmadığı incelenmiş ve kurumsal yapı değişkenleri ile Türkiye'nin uluslararası rekabet gücü arasındaki ilişkiye bakılmıştır. Bu doğrultuda, zaman serisi analizi uygulanarak öncelikle değişkenlerin durağanlığının belirlenmesi için birim kök testleri yapılmış, daha sonra ise, uzun dönem analizleri uygulanmıştır. Yapılan ekonometrik analizler sonucunda kurumsal yapı değişkenleri ile Türkiye'nin uluslararası rekabet gücü arasında ilişki olduğu görülmüş, kurumsal yapı göstergelerinin Türkiye'nin rekabet gücünü etkilediği sonucu elde edilmiştir.

Anahtar sözcükler: Kurumsal Yapı, Uluslararası Rekabet, Rekabet Endeksi

ABSTRACT

Name and Surname : Javidan VALIEVA
University : Bursa Uludag University
Institution : Social Science Institution
Field : Economics
Branch : Economic Development and International Economics
Degree Awarded : Master
Page Number : xi+143
Degree Date : ...../...../20....
Supervisor/s : Prof. Dr. Mehmet ARSLANOĞLU

THE EFFECT ON THE INTERNATIONAL COMPETITIVENESS OF THE COUNTRY OF THE CORPORATE STRUCTURE IN TURKEY

The concept of competitiveness is one of the basic elements of the economic performance of a country and factors increasing competitiveness has great importance for the country's economic achievements. For this reason, the factors determining competitiveness are investigated and the position of the institutional structure of the countries is examined. Whether the institutional structure indicators have an impact on the competitiveness of countries are analysed together with the Turkish case; the institutional structure variables and competitiveness of Turkey. In this direction, time series analysis is applied. Firstly, unit root tests are made to determine the stationarity of variables. Then, long-term analyses are applied. As a result of these econometric analyses, it is seen that there is a relationship between variables of institutional structure and competitiveness of Turkey. Also, it has been proven that the indicators have been effecting the competitiveness of Turkey.

Keywords: Institutional Structure, International Competitiveness, Competitive Index

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
TEZ ONAY SAYFASI	i
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar	ix
ŞEKİLLER	x
KISALTMALAR	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KURUMSAL YAPI VE ULUSLARARASI REKABET GÜCÜ

1.1. Kurumlar, Kurumsal Yapı ve İktisadi Performans	3
1.1.1. Kurumlar	4
1.1.2. Kurumların Önemi	5
1.1.3. Kurumsal Yapı ve İktisadi Performans	7
1.2. Kurumsal Yapı Göstergeleri ve Kurumsal Yapıyı Ölçen Endeksler	9
1.2.1. Kurumsal Yapı Göstergeleri	10
1.2.1.1. İfade Özgürlüğü ve Hesap Verilebilirlik	10
1.2.1.2. Politik İstikrar ve Şiddetin/Terörün Olmayışı	11
1.2.1.3. Yönetimin/Hükümetin Etkinliği	14
1.2.1.4. Düzenlemelerin Kaliteli Olması	17
1.2.1.5. Hukukun Üstünlüğü	19
1.2.1.6. Yolsuzlukların Önlenmesi	20
1.2.2. Kurumsal Yapıyı Ölçen Endeksler	24
1.2.2.1. Dünya Ekonomik Özgürlükler Endeksi	25
1.2.2.2. Ülke Risk Göstergeleri	31
1.2.2.3. Dünya Yönetişim Kalitesi Göstergeleri	33
1.2.2.4. Ekonomik Özgürlükler Endeksi	36
1.2.2.5. Basın Özgürlüğü Endeksi	37
1.3. Rekabet Kavramı	40
1.3.1. Rekabet ve Rekabet Gücü Tanımları	40

1.3.2. Rekabet Gücünün Gerçekleşme Düzeyleri	43
1.3.2.1. Mikro Düzeyde Rekabet Gücü	43
1.3.2.2. Makro Düzeyde Rekabet Gücü	44
1.3.3. Rekabetin Temel Fonksiyonları	45
1.3.4. Genel Rekabet Stratejileri	47
1.3.5. Uluslararası Rekabet Gücü	48
1.3.5.1. Uluslararası Rekabet Gücünün Belirleyicileri	50

İKİNCİ BÖLÜM

KURUMSAL YAPI DEĞİŞKENLERİ VE ÜLKELERİN ULUSLARARASI REKABET GÜCÜ İLİŞKİSİ

2.1. Uluslararası Rekabet Gücünü Ölçen Endeksler	52
2.1.1. Küresel Rekabet Endeksi	53
2.1.2. Uluslararası Yönetim Geliştirme Merkezi Endeksi	66
2.1.3. İş Yapma Endeksi	68
2.1.4. Küresel Yenilik Endeksi	72
2.1.5. Yolsuzluk Algılama Endeksi	75
2.2. Kurumsal Yapı ve Uluslararası Rekabet Gücü Arasındaki İlişki ile İlgili Literatür Taraması	77
2.2.1. Uluslararası Düzeyde Yapılan Çalışmalar	77
2.2.2. Türkiye ile İlgili Yapılan Çalışmalar	87

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KURUMSAL YAPI DEĞİŞKENLERİNİN TÜRKİYE’NİN ULUSLARARASI REKABET GÜCÜNE ETKİSİ

3.1. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı	94
3.2. Veri ve Değişken Tanımı	94
3.3. Yöntem	97
3.3.1. Birim Kök Testleri	97
3.3.2. ARDL Eştleme Testi	103
3.3.3. Bound Sınır Testi	104
3.3.4. Hata Düzeltme Modeli: ECM	106
3.3.5. Uzun Dönem Testi	107

3.4. Ampirik Bulgular	110
SONUÇ	112
KAYNAKLAR	115
EKLER	133

TABLULAR

Tablo 1. Dünya Ekonomik Özgürlükler Endeksinin Bileşenleri	29
Tablo 2. ICRG Derecelendirilmesinde Kullanılan Değişkenler	32
Tablo 3. Yönetişim Kalitesi Göstergeleri	35
Tablo 4. Kurumsal Yapı Parametrelerini Ölçen İndeksler	39
Tablo 5. IMD'e Göre Rekabet Değişkenleri	67
Tablo 6. İş Yapma Endeksi Gösterge Seti ve Ölçüm Alanları	71
Tablo 7. EDAM Değişkenleri	87
Tablo 8. Türkiye'de Rekabet Endeksi İlk On İl	89
Tablo 9. Çalışmada Kullanılan Veri Tanımları	95
Tablo 10. Yapısal Kırılmasız Birim Kök Testi Sonuçları	98
Tablo 11. Yapısal Kırılmasız Birim Kök Testi Sonuçları	101
Tablo 12. Yapısal Kırılmalı Birim Kök Testi Sonucu	102
Tablo 13. Bound Sınır Testi Sonuçları	104
Tablo 14. Hata Düzeltme Modeli Sonuçları	106
Tablo 15. Uzun Dönem Katsayıları	107

ŞEKİLLER

Şekil 1. Kurumlar	55
Şekil 2. Altyapı	57
Şekil 3. İletişim Teknolojisinin Benimsenmesi	58
Şekil 4. Makroekonomik İstikrar	59
Şekil 5. Sağlık	59
Şekil 6. Beceriler	60
Şekil 7. Mal ve Hizmet Piyasası	61
Şekil 8. İşgücü Piyasası	62
Şekil 9. Finansal Sistem	63
Şekil 10. Piyasa Hacmi	64
Şekil 11. İş Dinamizmi	64
Şekil 12. Yenilik/İnovasyon Yeteneği	65
Şekil 13. Analize Konu Olan Değişkenlerin Grafikleri	96

KISALTMALAR

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

ACC: İfade Özgürlüğü ve Hesap Verilebilirlik

CRP: Yolsuzlukların Önlenmesi

CTL: Gayri Safi Yurt İçi Hasılda Brüt Sermaye Oluşumu % Olarak

EDAM: Ekonomi ve Dış Politika Araştırmalar Merkezi

EFI: Dünya Ekonomik Özgürlükler Endeksi

EFW: Dünya Ekonomik Özgürlükler Endeksi

GII: Küresel Yenilik Endeksi

GSMH: Gayri Safi Milli Hasıla

GSYİH: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla

GVR: Hükümetin Etkinliği

ICRG: Uluslararası Ülke Risk Göstergeleri

IFS: Endüstriyel ve Finansal Sistemler

IMD: Uluslararası Yönetim Geliştirme İndeksi

INF: Enflasyon, Tüketici Fiyatının Yıllık Yüzdesi

LBR: İstihdamın Nüfusa Oranı

OECD: İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı

PROD: Satın Alma Gücü Paritesine Göre Kişi Başına Düşen Gayri Safi Yurt İçi Hasılanın Logaritması

PRS: Politik Risk Göstergeleri

PST: Politik İstikrar

QRG: Düzenlemelerde Kalite

RLW: Hukukun Üstünlüğü

TÜRKONFED: Türk Girişim ve İş Dünyası Konfederasyonu

WEF: Küresel Rekabet Endeksi

WGI: Dünya Yönetişim Göstergeleri

WIPO: Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü

Giriş

Rekabet kavramının önemi her geçen gün artarak ekonomide önemli yere sahip olmaktadır. Ülke ekonomisinin hem ekonomik hem sosyal hem de siyasal alanda performansını etkileme gücüne sahip olan rekabet gücü kavramı birçok temel faktör tarafından belirlenmektedir. Günümüzde yapılan araştırmalar sonucunda bu faktörlerin temelinde ülkelerin kurumsal yapısı olduğu kanısına varılmıştır. Kurumsal yapı göstergeleri ile ülkelerin ulusal ve uluslararası rekabet gücü arasındaki ilişki üzerine yapılan çalışmalar hız kazanarak devam etmektedir. Bu çalışmada kurumsal yapı göstergelerinin ülkelerin uluslararası rekabet gücü üzerindeki önemi incelenerek Türkiye üzerine bir inceleme yapılacaktır.

Bu doğrultuda çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde kurumsal yapı ve uluslararası rekabet kavramı teorik çerçevede ele alınacaktır. Öncelikle kurum kavramını açıklamak üzere tanımlara yer verilecektir, daha sonra ise kurumların öneminden, başlıca kurumsal yapı göstergelerinden ve kurumsal yapının ölçümünde kullanılan endeksler gibi temel konular üzerinde durulacaktır. Kurum kavramı açıklandıktan sonra ise uluslararası rekabet gücünü tanımlamak üzere önce rekabet kavramı ele alınacak, daha sonra ise rekabetin gerçekleşme düzeyi, rekabet fonksiyonları ve temel rekabet stratejileri gibi konulara değinilecektir. Daha sonra ise uluslararası rekabet gücü kavramı anlatılarak uluslararası rekabet gücünün belirleyicileri üzerinde durulacaktır.

Çalışmanın ikinci bölümünde kurumsal yapı değişkenleri ile uluslararası rekabet gücü arasındaki ilişki daha somut bir şekilde anlatılmaya çalışılacaktır. Bu doğrultuda, incelenen başlıca kurumsal yapı göstergelerinin yani ifade özgürlüğü ve hesap verilebilirliğin, politik istikrarın, hükümetin etkinliğinin, düzenlemelerde kalitenin, hukukun üstünlüğünün ve yolsuzlukların önlenmesinin ülkelerin uluslararası rekabet gücünü etkileme kanallarına açıklık getirilecektir. Konu ile ilgili uluslararası düzeyde yayımlanan endekslerden bahsedilerek bu endekslerin ölçüm yöntemleri ve ölçüm araçları üzerinde durulacaktır. Daha sonra ise, kurumsal yapı değişkenleri ile uluslararası rekabet ilişkisine yönelik hem ulusal hem de uluslararası düzeyde literatür taraması

yapılarak elde edilen bulgulara yer verilecektir. Bu doğrultuda konu ile ilgili yapılan teorik ve ampirik çalışmalardan bahsedilecek, elde edilen bulgular üzerinde durulacaktır.

Üçüncü bölümde ise Türkiye için zaman serisi analizi yapılarak kurumsal yapı değişkenleri (ifade özgürlüğü ve hesap verilebilirlik, politik istikrar, hükümetin etkinliği, düzenlemelerin kaliteli olması, hukukun üstünlüğü ve yolsuzlukların önlenmesi) incelenecek ve elde edilen ampirik bulgular değerlendirilecektir. Analiz sonuçlarına göre serilerin durağanlığı ve uzun dönem ilişkisinin varlığı, parametrelerin anlamlılık düzeyi gibi temel ekonometrik konular araştırılacak, elde edilen analiz sonuçları her bir seri için ayrı ayrı yorumlanacaktır. Yapılan inceleme sonucunda analize tabi tutulan kurumsal yapı değişkenleri için genel bir değerlendirme yapılarak konu ile ilgili önerilere yer verilecektir. Böylece kurumsal yapı göstergelerinin uluslararası rekabet gücü üzerindeki etkisi Türkiye örneği için araştırılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KURUMSAL YAPI VE ULUSLARARASI REKABET GÜCÜ

Bu bölümde, ülkelerin uluslararası rekabet gücü ve bu güç üzerinde önemli etkiye sahip olan kurumsal yapı ile ilgili teorik bilgilere yer verilmektedir. Bu bağlamda, öncelikle kurum tanımı yapılmakta, akabinde kurumların öneminden, kurumsal yapı tanımlarından, kurumsal yapı ile iktisadi performans arasındaki ilişkiden, kurumsal yapı göstergelerinden ve nihayetinde kurumsal yapının ölçümünde kullanılan endekslerden bahsedilmektedir. Daha sonra ise, rekabet ve rekabet gücü tanımları yapılmakta, rekabetin temel fonksiyonları ve genel rekabet stratejileri açıklanmakta, uluslararası rekabet gücü ve bu gücün belirleyicileri ile ilgili genel bilgilere yer verilmektedir.

1.1. Kurumlar, Kurumsal Yapı ve İktisadi Performans

1890'lardan başlayarak ülkeler arasındaki büyüme ve dolayısıyla ülkelerin uluslararası rekabet gücü farklılıklarındaki artış dikkat çekmiştir. Bu doğrultuda farklılıkların temel nedenleri akademisyen ve politika yapıcılar tarafından araştırma konusu olmuştur (Kaplan, 2013: 26). Yapılan çalışmalarda ulaşılan sonuca göre bu farklılıklara sebep olan en önemli dolaylı faktörlerden birinin kurumlar olduğu kanısına varılmıştır (Porter, 1990). Bu başlık altında, konuyu açıklamak üzere kurum kavramının anlamını ortaya koyan farklı tanımlar, kurumların önemi, kurumsal yapı ve iktisadi performans arasındaki ilişki somut örneklerle açıklanacaktır.

1.1.1. Kurumlar

Kurum kavramı için literatürde farklı tanımlara rastlamaktayız. Bunun sebebi ise kurum kavramının sosyal ve ekonomik alanlarda farklı etkiye sahip olmasıdır. Walton Hamilton'un kurum için düşüncesi "herhangi bir grubun edinmiş olduğu alışkanlıkları, bir başka ifadeyle, insanların kendi geleneklerine gömülü olan, belirli oranda geçerliliğe sahip ve/veya süreklilik içeren bir düşünce ve bir eylem tarzı" şeklindedir (Manan, 2009: 8).

Commons'a göre kurum, bireysel olan eylemin özgürleştirilmesi ve kontrol esnasında belirlenebilen eylem iken, Mitchel için genel kabul gören ve yeteri oranda spesifik hale getirilmiş sosyal alışkanlık, North'a göre toplumdaki oyun kurallarıyla insanlar arasındaki ilişkileri şekillendiren ve insanlar tarafından oluşturulan kısıtlamalar olarak adlandırılmaktadır. Bu durumda kurum, gelenek, yasa ve düşünce biçimini bünyesinde barındıran toplumsal davranış şekli gibi görülmektedir (Yapraklı, 2008: 302). Mishra ve Morissey'in tanımına göre ise kurum, aslında dürüstlüğe dair inancı ve verilmiş olan vaatlerin hayata geçmesini veya gerçekleşmesini temsil etmektedir (Yay ve Şataf, 2018: 7).

Kurum, Parson'ın tanımına göre, farklı zaman diliminde bireylere bir rol oluşturan ve bu rollere uygun bir şekilde davranılmasını bekleyen bir kavramdır. Bu zaman dilimlerini açıklayacak olursak, kurumun aslında, gelenekleri bünyesinde barındırdığı için geçmiş zaman dilimini, insan hayatıyla birlikte piyasalara da düzen sağlamayı üstlenen bir araç olduğundan mevcut zaman dilimini, bireylerin ileriye dönük beklentilerinde ait oldukları kurumların etkisini yansıttığı için ise gelecekle olan ilişkisini içerdiğini iddia etmektedir (Kama, 2011: 185).

Ekonomide, "kurum" kavramının tanımı ilk kez Veblen tarafından yapılarak "düşünme alışkanlıklarının yaygın hali" şeklinde adlandırılmıştır. Veblen, kurumların gelişimini toplum gelişimiyle özdeş görmekte ve bununla birlikte kurumların toplumda onaylanmış olan düşünsel alışkanlıkları da temsil ettiğini savunmaktadır. Ayrıca, kurumların etkin olmasının, toplumda hem psikolojik olarak manevi etki hem de yaşam koşulları açısından pozitif etki yaratacağını da öngörmektedir (Derya, 2017: 1094).

Kurum kavramının ilk tanımlarından bir diğeri ise İtalyan düşünür Giambiatto Vico'nun dolaylı olarak yaptığı tanımdır. Bu tanımda kurum kavramı doğrudan kullanılmasa da bireylerin kendi davranışlarının doğru olup olmadığını yine kendilerince oluşturulan ve hayata geçirilen aktivitelerde aramasının doğru olduğuna vurgu yapmaktadır (Erdoğan, 2016: 9).

Kurum kavramı ekonomik açıdan ele alınacak olursa, D.C. North'a göre resmi ve gayri resmi olmak üzere toplumdaki iktisadi hayatla ilgili düzenlemeler toplamı şeklinde betimlenmelidir. Resmi düzenlemeler hukuk kuralları, mülkiyet hakları gibi unsurları içerirken, gayri resmi düzenlemeler gelenek, davranış ve alışkanlıklardan oluşmaktadırlar. Resmi ve gayri resmi kurumlar arasında yalnızca sıralama farkı varken karşılıklı etkileşim içinde oldukları da vurgulanabilmektedir (Çayın, 2017: 6).

Yıldırım'a göre farklı tanımlamalar kurum kavramının farklı taraflarını ortaya koysa da bu tanımlar üç madde şeklinde sıralanabilir. Bunlardan birincisi, ister ekonomik ister sosyal isterse de politik alanda kurumların insan ilişkilerinde ciddi ölçüde önem arz ederek belirleyici olması, ikincisi, kurumların etkisinin toplumsal olması, üçüncüsü ise kurumların tedricen dinamik yapıya sahip olması şeklindedir (Yıldırım, 2010: 112).

1.1.2. Kurumların Önemi

Kurum terimi farklı tanımlara sahip olduğu gibi, ekonomiyi, toplum ve siyaseti etkileme gücüne sahip bir faktör olduğu için önemleri konusunda da çeşitlilik göstermektedir. North'a göre belirsizliğin olmadığı bir dünyada kurumların da var olamayacağı gibi, belirsizliklerle de kurumlar olmadan baş edilemezdi. Bu durumda kurumların başlıca önemlerinden biri, piyasadaki belirsizlikleri azaltarak etkinliği sağlamaktır. Ayrıca, kurumlar, insan etkileşimlerini yapılandıran birer teşvik sistemi olduğundan sadece dünyadaki belirsizliği azaltmakla kalmayıp, günlük hayatımızdaki problemleri de daha etkili bir şekilde çözebilmemiz için önem arz etmektedir. Burada insan etkileşimlerinden kast edilen şey, aslında, insanların davranış şekillerinin kurumlar tarafından belirli bir çerçeveye oturtularak caydırıcı ve/veya yolsuzluklara yol açan eylemlerin asgariye indirilmesidir. Bununla beraber kurumların bir diğer önemi, oynanan oyunun kurallarını farklı kanallardan belirliyor veya etkiliyor olmasıdır. Bu ifadeyi ise

kurumların aslında resmi kurallardan ve resmi olmayan kısıtlamalardan oluştuğu gibi bu kuralların uygulanmasından da sorumlu olmasıdır (North, 2003: 1-2).

North'un kurumlarla ilgili yaptığı tanımlar dikkate alındığında kurumların yapması gereken şey hem ekonomik, hem politik, hem de sosyal dünya ile harmanlanmış bir yaşamda var olan problemleri çözmek ve çeşitli disiplinleri bir bütün haline getirmek olarak betimlenebilir.

Acemoğlu'na göre ise, kurumlar, iktisadi refah için önem arz etmektedir. Kurumlar bir taraftan ulusların ekonomik beklentilerini temsil ederken, diğer taraftan ise bireyler ve gelir grupları arasındaki gelir oranını belirlemektedir. Kurumlar, sadece bir sosyal pasta iken bu pastanın nasıl dağıtıldığını da belirleyebilmektedir. Buradaki pastanın "*iyi kurum*" olabildiği gibi "*kötü kurum*" olması da muhtemeldir. En önemli nokta ise hangisini seçmek ve hangisinden pay almaktır. Fakat kurumların bir diğer önemi, dönüştürülebilir bir yapıya sahip olarak, işlevsiz kurumdan başarılı bir kuruma geçiş sağlayabilmesidir. Bunun somut örneği Botsvana'nın İngiltere'den ayrılıp bağımsızlığını ilan ettikten sonra en hızlı büyüyen demokratik bir ülke haline gelmesidir. Bunu sağlayan unsur ise tahmin edileceği üzere ülkedeki kurumlardır (Acemoğlu, 2003: 29-30).

Lin ve Nugent de North gibi kurumların öneminden bahsederken, toplumsal ilişkilerin düzenlenmesine ve yönlendirilmesine vurgu yapmaktadır. Matthews kurumların iktisadi hayatta bireyleri ister doğrudan isterse de dolaylı olarak etkileyebilen hak ve yükümlülükler üzerindeki öneminden bahsederken, Searle, kurumların bir bütün olarak kurallar sistemi olduğu için kurumsal gerçekleri de bünyesinde barındırdığını söylemektedir ki bu da aslında kurumların özel mülkiyet ve yasa gibi unsurlar üzerindeki önemine işaret eder. Rodrik ise, kurumların önemini daha farklı bir şekilde açıklamaktadır. O, bireylere sahip oldukları varlıkları özgür bir şekilde yönetme gücü veren düzenleyici kurumlara, kriz ve durgunluğun yaşandığı piyasada dengeyi yeniden oluşturacak olan makro ekonomik istikrar kurumlarına, toplumlar arasında hem sosyal hem de ekonomik farklılıkların doğurduğu problemleri çözüme kavuşturarak toplumda düzeni yeniden oluşturmada ihtiyaç duyulan yönetim kurumlarına ve nihayetinde veri piyasa koşullarındaki sosyal giderlerin azaltılması rolünü üstlenen sosyal sigorta kurumlarına işaret etmektedir. Maliyetin azalmasına zemin oluşturan bu kurumlar, aynı zamanda, ülkelere tasarruf sağlayarak uluslararası rekabeti arttırmakta ve bununla da

sınırlı kalmayıp hem yatırım hem de yenilikçi teşviklerin alt yapısını hazırlamaktadır. Bu koşulların sağlanması ise doğal olarak piyasanın daha verimli çalışmasına işaret etmektedir. Böylece, Rodrik'e göre, kurumların başlıca önemi, piyasanın etkin bir şekilde işlemlerini sağlamasıdır (Keşap, 2019: 6-7).

1.1.3. Kurumsal Yapı ve İktisadi Performans

Kurum kavramı ile kurumsal yapı kavramı, Çayın (2017) ve Keşap (2019)'ın da daha önce belirttiği üzere, iç içe geçmiş ve bir birinin yerine kullanılabilir hale gelmiştir. Kurumlar, daha önce de belirtildiği üzere, farklı tanıma ve farklı amaçlara sahip olduğu gibi farklı alanları da kapsamaktadır. Kurumsal yapı ise var olan bu kurumların tamamını bir araya getirerek mevcut kurumsal düzenlemelerin durumunu bir bütün halinde bizlere sunarken, kurumlar, bu bütünün birer parçası olarak karşımıza çıkmakta ve böylece iki kavramı bir birinden ayırmak mümkün hale gelmektedir.

Genel anlamda ele alacak olursak, kurumsal yapı, bireylerin ilişki ve etkileşimlerini düzenleyen alışkanlıkları ifade ederken, kurumlar değişken ve dinamik yapısıyla bu süreçte belirleyici rolü üstlenmektedirler. Kurumlar, bu sayede insan haklarını ve mülkiyet haklarını korumakta, hem ülkenin refahını hem de ülkelerarası ekonomik ve politik ilişkileri kolaylaştırarak piyasada istikrarı sağlayabilmektedir.

Kurumsal yapının ekonomi üzerindeki etkisini ele alacak olursak somut değişkenler kullanarak açıklanması daha doğru olacaktır. Bunlardan ilki beşeri sermayedir. Kurumsal yapıyı oluşturan kişiler ile kurumlar arasındaki ilişki inkar edilemeyeceği gibi kurumsal yapı ile beşeri sermaye arasındaki ilişki de göz ardı edilemez. Bu ilişkide en önemli faktör eğitim, sağlık, inovasyon, uzmanlaşma gibi alanların gelişiminde önemli rol oynayan kurumsal kalitenin yapısıdır. Bu anlamda kurumsal yapılar, bireylere kendi tercihleri doğrultusunda istihdam yaratarak kişisel becerilerine ilişkin alanlarda daha verimli çalışıp ekonomide optimum fayda sağlamaları için destek olmaktadır. Bireylere fırsat eşitliğini sağlayan bu kurumsal yapılar, düzenlemeler sayesinde teknoloji ve iktisadi büyüme gibi alanlarda da ilerleme kaydetmektedirler (Kırıkçı ve Yanar, 2020: 315).

Kurumsal yapının ekonomiyi bir diğer etkileme kanalı ihracattır. İhracatın büyüme üzerindeki etkisini araştıran Çeştepe, Yıldız ve Avcı'nın çalışmasına göre, kurumsal yapı,

göz ardı edilmemesi gereken bir faktör olmaktadır. İster gelişmiş isterse de geliştirmekte olan ülkelerin büyüme ve uluslararası rekabette sağladıkları başarıyı kur politikası, sübvansiyon, endüstri ve iktisadi düzenlemeler gibi değişkenlerin sayesinde elde edildiği düşünülse de bu faktörler tek başına yeterli olmamaktadır. Yapılan çalışmada bunun sebebi araştırılmış ve kurumsal yapının tamamlayıcı değişken olarak konuya dahil edilmesi uygun görülmüştür. 42 geliştirmekte olan ve 33 gelişmiş ülke verileri 1985-2014 dönemi için araştırılmış ve dinamik panel veri modeli kullanılarak test edilmiştir. Elde edilen bulguya göre kurumların ihracata dayalı büyüme üzerinde olumlu etkiye sahip olduğu, hatta bu etkiyi güçlendirdiği tespit edilmiştir. Bununla birlikte bir diğer kanı da, ülkelerin ihracata yönelik uluslararası ticaret politikalarını güçlendirmek ve rekabet gücü elde etmek için kurumsal yapının iyileştirilmesi ve bunun için gerekli düzenlemelerin kesinlikle ihmal edilmemesi yönündedir (Çeştepe vd. 2019: 62).

Kurumsal yapının büyüme için farklı kanallardan, dolaylı olarak, nasıl etkilediğini ele aldıktan sonra kurumların ekonomik büyüme üzerindeki doğrudan etkisini de açıklamak gerekir. Türkiye için yapılmış olan ampirik çalışmada, 1972-2009 döneminin verileri kullanılarak inceleme yapıldığında, kurumsal yapı gelişimindeki önemli bir değişimin gerçekleşmesi için çok uzun bir sürenin beklenmesi gerektiği sonucuna varılmıştır. Bu sebeple, kısa dönemde kurumsal yapı ile iktisadi büyüme arasındaki ilişki anlamsız, uzun dönemde ise anlamlı olduğu görülmüştür. Türkiye’de kurumsal yapı değişkenlerinde yapılacak olan iyileştirmelerin uzun dönemde büyüme rakamlarını önemli ölçüde pozitif yönde etkileyeceği de öngörüler arasında yer almaktadır. Yapılması gereken iyileştirmeler arasından mülkiyet, vicdan, düşünce ve din özgürlüğü gibi temel hakların yanı sıra ifade ve basın özgürlüğünün korunmasının da ciddi önem arz ettiği, hatta bu alanlarda reformların yapılması gerektiği öngörülmüştür ki, bunun sonucunda da, ülke, daha yüksek bir ekonomik performansa ulaşabilecektir. Araştırmadaki bir diğer bulgu ise yolsuzlukla mücadelenin Türkiye’de yetersiz olmasıdır. Yolsuzluk, kurumsal yapı değişkenleri arasında en önemli faktörlerden biri olarak demokrasi, şeffaflık, hesap verilebilirlik ve yansızlık gibi önemli faktörlere olan güveni sarsmakta ve ülkenin ekonomisini olumsuz etkilemektedir. Böylece ülkeye yapılan yatırımlar azalmakta, piyasaya karşı olan güvenin yetersiz kalması gerekçesiyle ülke rekabet gücünü yitirmekte ve doğal olarak büyüme bu durumdan olumsuz etkilenmektedir (Artan ve Hayaloğlu, 2014: 355-362).

Kurumsal yapının ekonomi üzerindeki bir diğer etkisi enflasyon kanalıyla büyümeyi açıklıyor olmasıdır. 1989-2006 yılları için 37 ülkeden oluşan bir örnekleme, Genelleştirilmiş Momentler Yöntemi uygulanarak, doğrusal olmayan bir regresyon tahmini yapıldığında, kurumlardaki iyileşmenin büyüme üzerinde istatistiksel olarak önemli bir pozitif etkiye sahip olunacağı ve bunun da enflasyon oynaklığının olumsuz etkisinin azalmasına zemin oluşturacağı kanısına varılmıştır (Emara, 2012).

Ekonomideki bir diğer önemli değişken, işsizliktir. Kurumsal yapı ile işsizlik arasındaki ilişki, 1960-2000 yılları için 19 İktisadi İşbirliği ve Geliştirme Teşkilatı (OECD) ülkesinden oluşan bir panel veri analizinde, kurumların işsizlik üzerindeki heterojen etkilerine izin verilerek inceleme yapılmıştır. Bu araştırmada, istihdam sağlayıcı kurumların işsizliği azalttığı görülmüştür. Burada ülkeler arasındaki kurumlar farklılık gösterse de kurumsal yapıdaki yetersiz düzenlemelerin işsizliği olumsuz yönde etkilediği kesinleşmiştir (Flaig ve Rottmann, 2012).

Günümüzde en önemli ekonomik değişkenlerden biri de inovasyondur. Kurumsal yapının nicel olarak yenilik üzerinde büyük etkiye sahip olduğu görülmektedir. En iyi düzeyde bir yeniliğe sahip olmak için gereken temel araçlardan biri, son derece gelişmiş finans sektörü iken, bir diğeri de kurumlardır. Bu durumda kurumların aslında yeniliğin belirleyicisi olduğunu söyleyebiliriz. Kurumların iyi ve yeterli bir kaliteye sahip olması yenilik için gereken koşulları sağlayacağı gibi, inovasyonu engelleyecek veya olumsuz etkileyecek faktörleri de azaltmakta ve/veya aradan kaldırmaktadır. Ayrıca, inovasyonun aslında iktisadi büyüme, kalkınma, ulusal ve uluslararası rekabet gibi temel ekonomik değişkenlerini de etkileyebilmektedir (Donges, Merier ve Silva, 2019: 1-6).

1.2. Kurumsal Yapı Göstergeleri ve Kurumsal Yapıyı Ölçen Endeksler

Buraya kadarki başlıklarda sırasıyla kurumlardan, kurumların öneminden ve kurumsal yapı ile iktisadi performans arasındaki ilişkiyi göstermek üzere başlıca iktisadi değişkenleri kullanarak konu teorik olarak açıklandı. Şimdi ise kurumsal yapı göstergelerini ve bu yapının ölçümünde kullanılan endeksler ele alınacaktır.

1.2.1. Kurumsal Yapı Göstergeleri

Şimdiye kadar çalışmada yapılan tanımlamalardan da görüldüğü üzere kurumsal yapı farklı alanları kapsadığından betimlenmesi zor bir kavram haline gelmektedir. Bir birinden farklı çeşitleri olan kurumsal yapı kavramı, kendi içinde de farklı göstergelerden oluşmaktadır. Ülkelerin uluslararası rekabet gücü üzerinde önemli etkiye sahip olan kurumsal yapıyı bir zincir olarak düşünürsek bu yapının göstergeleri zincirin birer halkası olarak karşımıza çıkmakta ve içinden herhangi birinin eksik olduğu durumda zincirin de tamamlanamayacağı bilinmektedir. Bir diğer ifadeyle kurumsal yapı göstergeleri bir birini tamamlayarak etkinliğini sağlayabilme özelliğine sahip değişkenlerdir. Bu çalışmada Gökalp ve Baldemir, Çayın, Gerni vd. araştırmacıların çalışmalarında kullanıldığı gibi birçok kaynaklarda da yer alan temel kurumsal yapı değişkenleri belirlenmiştir (Çayın vd. 2011: 350-352). Bu değişkenler, ifade özgürlüğü ve hesap verilebilirlik, politik istikrar ve şiddetin olmayışı, hükümetin etkinliği, düzenlemelerin kalitesi, hukukun üstünlüğü ve yolsuzlukların önlenmesi şeklinde ele alınarak incelenmiştir.

1.2.1.1. İfade Özgürlüğü ve Hesap Verilebilirlik

İfade özgürlüğü, bireylerin fikir, tutum ve istek gibi kişisel düşüncelerini herhangi bir dışlanma ve suçlanma korkusu olmadan özgürce belirtebilme olanağını göstermektedir (Yayla, 2009: 160). Böylece ifade özgürlüğü toplumun herhangi bir değerlendirme yapmaksızın var olan zihniyete kapılarak yanlış düşünceler edinmesini engellemektedir. Buna paralel olarak da özgür bir tutuma sahip olan toplumun bireyleri kolaylıkla eleştiriler yapabilmekte ve mevcut olan durumu iyileştirmek için çözüm önerileri sunabilmektedir (Duran, 2006: 62). Ayrıca ifade özgürlüğü, toplumun daha iyi bir geleceğe sahip olmasını sağlayan demokrasi gibi temel değişken üzerinde de olumlu etki yaratmaktadır (Ulusoy, 2013: 53-54). Bu etki sayesinde sözü geçen toplum daha güvenilir hale gelerek hızla gelişebilmektedir.

Hesap verilebilirlik ise ister kamu, ister özel sektör isterse de piyasadaki sivil kuruluşların birer güvencesi olarak sorgulama olanağı ile eşitliğin sağlanıp sağlanmadığını kontrol eden bir ilke olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada görevler

belirlenmekte, mevcut kapasite ile beklentiler arasında köprü kurulmakta, raporların denetimi yapılarak rasyonel düzenleme kararları alınabilmektedir (Çınar, 2015: 13-14). Hesap verilebilirliğin etkin olarak çalışması için rasyonellik, şeffaflık ve güven olmazsa olmazlar arasındadır (Gül, 2008: 74). Bu şekilde etkin olarak çalışan bir toplumda kaynaklardan elde edilen verim artmakta, yolsuzlukların toplum üzerindeki etkisi azalmakta, yönetim iyileştirilmekte ve şeffaflık sağlanabilmektedir. Bazen cevap verme şeklinde de algılanan hesap verilebilirlik kavramı aslında sorulmuş olan herhangi bir soruyu cevapsız bırakmamak adına yanıtlama değil, sorulan şeyin sorumlu kişiler tarafından hayata geçirilip geçirilmediği konusunda yanıtlama yükümlülüğünü göstermektedir. Bu durumda hesap verilebilirliğin en büyük getirilerinden bir diğeri de “sorumluluk” olarak karşımıza çıkmaktadır (Tutar ve Altınöz, 2019: 228-231). Bu sorumluluğun yalnızca devlet ve vatandaş, üretici ve müşteri gibi ilişkilerde önem arz ettiği düşünülse de rekabet içinde olan kurumların da üçüncü kişilere karşı olan görevleri bir gerçektir (Karkacier vd. 2017: 541).

Toparlayacak olursak, ifade özgürlüğü, bireylerin hür iradesiyle kendi düşüncelerini söylemelerini sağladığı için topluma ve bu toplumun birer parçası olarak insanlara güven vermektedir. Bu güven sayesinde çeşitli düşünce akımları ortaya çıkmakta ve veri koşullarda nispeten doğru kararların alınma olasılığı artmaktadır. Alınmış olan kararların daha sağlıklı olabilmesi ise bilgilerin eksik olmadığı şeffaf bir ortamın geçerli olduğu bir toplumsal düzende söz konusu olabilir. Burada ise doğal olarak en çok ihtiyaç duyulan şey “hesap verilebilirlik”tir. Dolayısıyla ifade özgürlüğü ve hesap verilebilirliğin bir biri üzerinde etkili olduğu ve ayrıca birbirlerini tamamladığı da görülmekte ve kurumsal yapı göstergeleri arasında bu iki kavram tek bir değişken olarak betimlenmektedir.

1.2.1.2. Politik İstikrar ve Şiddetin/Terörün Olmaması

Siyasi istikrar kavramı tanımını aslında oluştuğu kelimelerden almaktadır. Şöyle ki siyasi istikrar, gücünü toplumdan aldığı destek ve seçimle ülkede başlıca düzenlemeleri yapan, yönetimini sürdüren ve istikrarı amaç edinen bir gücü temsil etmektedir. Var olan siyasi iktidarın amacı hem topluma hem de ekonomiye yönelik olduğu için büyük önem arz etmektedir. Siyasal olarak istikrar kavramı otoriteden beklenen sürekliliği, yapılacak

olan düzenlemelerin doğruluğunu, sistemde değişmelerin sürekli olmadığı, tam tersine stabilizasyonun hakim olduğu ve hükümetin değişim hızının seçimden seçime olacak biçimdeki öngörülür bir dengeyi ifade etmektedir. Buna karşılık ekonomik istikrar ise piyasalarda asimetri ve dengesizlik gibi sorunları engelleyen bir iktisadi düzeni göstermektedir. Ekonomideki bu düzen de aslında yönetimin sağlamış olduğu siyasi istikrarın bir sonucu olmaktadır (Açoğlu, 2020: 63-66). Bunu daha somut bir şekilde açıklayacak olursak ülkelerin en temel ekonomik amacının büyüme, kalkınma, rekabet ve gelişmişlik düzeyindeki iyileşme ve sıralanan bu değişkenlerde olası optimuma ulaşmak olduğunu belirtmek gerekir. Arzu olunan optimuma giden yol ise eğitim, sağlık, hukuk, adalet, gelir, istihdam, dış ticaret, gelişmişlik düzeyi gibi olanakların artırılmasından geçmektedir (Kubar, 2016: 94-95).

1960'lı yıllardan itibaren siyasi istikrar daha da önem kazanarak ampirik çalışmaların araştırma konusu haline gelmiştir. Siyasi istikrarın sağlanamaması ise kimine göre fikir ayrılıklarının olduğu bir toplumda, kişisel menfaatler doğrultusunda ülkeyi düzenleme ve yönetme gibi gayelerin olduğu bir grup fikir çatışmasının sonucu olarak karşımıza çıksa da bir diğer düşünceye göre siyasi değişim akımlarının düzensizliğinin bir yansıması olarak görülmektedir. Yönetimin kargaşalar nedeniyle değişmesi aslında toplumda şiddetin de var olduğunu hatta iç çatışmanın sinyallerini vererek yasaların çiğnendiğini de göstermektedir. İktidar süresi ülkeler arası mukayesede istikrarın ölçme aracı olarak görüldüğü için yönetimin sık sık değişmesi istikrarsızlığı yansıtabacaktır. Bununla birlikte bir diğer önemli değişken de yapısal düzenleme olduğundan yapılarıdaki sürekli değişimin de yönetimin istikrarsızlığının bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır (Şimşek, 2015: 42).

Yönetimdeki sürekliliğin sağladığı en büyük fayda aslında güvenidir. Bu güven, uzun vadeli yatırımcıları ülkeye çekmektedir ki bu da ekonomik istikrar sayesinde mümkün olabilir. Tam tersini farz edecek olursak ekonomik istikrarsızlık halinde belirsizlik söz konusu olacak, gelecekle ilgili beklenti ve öngörüler sağlıklı bir şekilde yapılamayacak, risk maliyetlerinin arttığı güvensiz bir piyasa tahmin edildiği üzere albenisini kaybederek hedeflenen optimumdan iyice uzaklaşacaktır. Sorunlar sadece güven kaynaklı piyasa başarısızlığı ve yatırımlardaki düşüşle de kalmayıp ülkedeki mevcut sermayenin ülke dışına aktarılmasına, kalkınmanın yavaşlayarak durma noktasına gelmesine, ülkedeki iyi yetişmiş donanımlı bireylerin daha iyi bir refaha erişebileceği

coğrafyaya yerleşerek beyin göçüne, borç oranlarının artışı gibi daha ileri boyutlara geçecektir (Akıncı, 2015: 50-52).

Gelişmekte olan bir ülkenin gelişmiş ülke konumuna gelmesi anlık veya kısa süreli bir başarının sonucu olmamaktadır. Bu ancak ve ancak zamanla, istikrarlı bir şekilde yapılan iyileştirmeler sonucunda ulaşılabilecek bir başarıdır. Bunun için ise yeteri kadar büyüme ve kalkınmanın sağlanması temel koşullardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu koşul ise siyasi istikrarın olduğu halde sağlanabilmektedir. Buradaki siyasi istikrardan beklenen şey yönetimin uygulayacağı teorik bir politik çerçeve değil, bunun yerine hukukun üstünlüğünün sergilenmesi, güçlü bireyler yerine verimli kurumların oluşturulması, duyarlı bir bürokrasinin inşa edilmesi, yolsuzlukların ciddi ölçüde azaltılması, yatırımı destekleyen ve bunun için gerekli ortamı sağlayan bir düzenlemenin yapılmasıdır. Yapılacak olan bu düzenlemeler sayesinde ülke hedeflerini büyüme ve kalınma oranını yakalayacak, rekabet gücü elde ederek gelişmiş ülke konuma gelmeyi başaracaktır (Shepherd, 2018: 8-9).

Siyasi istikrarın ülkelerin büyüme gibi önemli iktisadi göstergeler üzerinde etkili olduğunu farklı şekillerde belirtilmiştir. Türkiye için değerlendirme yapıldığında da benzer tabloya rastlanılmaktadır. Ekonomik ve politik sorunlar incelendiğinde başlıca çözüm yapısal düzenlemelerin yapılması ve siyasi istikrar sayesinde ekonomik refaha erişim doğrulanmıştır. Mevcut istikrarsızlıkların sebebi incelendiğinde ise gelir dağılımında her hangi bir ilerlemenin kaydedilmemesi, borç yönetiminde düzenlemelerin yetersizliği, cari açıkların sürdürülebilir olmayışı, tasarrufların yetersizliği, yatırımların tasarrufa dönüştürülmesinde görülen sorunlar ve demokrasi işleyişindeki aksaklıklar gibi faktörlerle karşılaşılmaktadır. Tüm bu sorunların çözümü ise yapılacak olan düzenlemeler sayesinde siyasi istikrarın sağlanması şeklinde öngörülmektedir (Şanlısoy ve Kök, 2010: 119-120).

Devletin yapması gereken düzenlemeler ülkenin rekabetine katkı sağlamalı, temel sosyal amaçları hayata geçirmek için ekonomiye müdahale edecek şekilde tasarlanmalıdır. Burada yol verilmemesi gereken yönetici ve/veya kurumların yozlaşmasıdır. Çünkü yozlaşma beraberinde yolsuzluk ve şiddeti beraberinde getirmektedir (Erkal, Akıncı ve Yılmaz, 2015: 332).

Şiddetin bir başka şekli ise terör olarak karşımıza çıkmaktadır. Yolsuzluk, yozlaşma, şiddetin olumsuz etkileriyle aynı özelliklere sahip olan terör ülkeyi hem siyasi hem de iktisadi olarak olumsuz etkilemekte, bunun sonucu ise ülkeye olan güven, yatırım düzeyi, büyüme oranı, rekabet gücü gibi değişkenlere yansımaktadır. Ülkenin ekonomik bilançosunu olumlu etkileyen kalemlerden birinin turizm olduğu bilinmektedir. Turizm örneği üzerinde konuyu açıklayacak olursak terörün olduğu bir ülkede öncelikle can güvenliği olmak üzere ekonomik güvenin de olmadığı bir ortamı yurt dışından gelecek olan ziyaretçiler tercih etmeyeceği gibi, ülke sahip olduğu çekiciliğini de kısa bir sürede kaybedecektir. Bunun ideolojik etkisi ise uzun süre geçmeyeceği için uluslararası düzeyde ülke imajı zedelenecek hem ekonomik hem de siyasi olarak bu durumdan etkilenecektir. Bu sorunun çözümü ise yine de siyasi istikrara bağlı olmaktadır. Terörün siyasi istikrarsızlığın en spesifik göstergelerinden birisi olduğu bilinmektedir. Bu istikrarsızlık sadece tek bir turizm kanalı ile ülkenin hem ulusal hem de uluslararası imajını etkilediği gibi, ekonomisine de ciddi hasar vermektedir. Bu gibi durumların tek çözümü ise politik istikrarı yeniden sağlamak ve onu sürdürülebilir kılmaktır (Yüzbaşıoğlu vd. 2016: 530-531).

Terörün genel olarak var oluş sebebi kurumsal yapıdaki aksaklıklardan kaynaklanmaktadır. Yeteri kadar güvenli olmayan bir toplumda zamanla ayaklanmalar görülmekte ve bu durum kısa bir sürede iç savaş ve terör gibi eylemlerle ikame edilmektedir. Terörün olduğu ülkelerin kurumsal yapısı daima tartışma ve eleştiri hedefine gelmiştir. Burada yapılması gereken başlıca uygulama mevcut kurumsal yapıdaki aksaklıkları tespit etmek ve akabinde toplumsal çatışmaları sonlandıracak yasaları düzenleyerek siyasi istikrarı sağlamaktır. Çünkü güçlü bir kurumsal yapıya sahip olan toplumda benzer olaylar görülmediği gibi benzer sorunların oluşmasına da izin verilmemektedir (Yıldırım, 2014: 23-24).

1.2.1.3. Yönetimin/Hükümetin Etkinliği

Bir önceki göstergede yönetimin istikrarlı bir şekilde sürdürülebilirliğinin ve sürekliliğinin doğurduğu faydalardan bahsettik. Fakat bunun da tek başına yeterli olamayacağı için etkinlik ve verimliliği birer istikrar koşulu olarak ele almamız gerekir. Etkinlik, aslında var olan araçların optimum olarak kullanılmasını göstermekte, verimlilik

ise etkinliğin düzeyini belirleyen bir ölçü birimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Etkinlik hemen hemen her alanı kapsadığı için farklı boyutlarda tartışılabilir bir kavramdır. Örneklendirecek olursak bunlardan biri ekonomik etkinliktir. Burada amaç üretim maliyetlerini minimize edilerek asgari sayıda araçları kullanıp hedeflenen faydaya erişebilmektir. Bu durumda, doğal olarak, giderlerde bir azalma oluşacağı için kapasitede artış daha olanaklı hal alacaktır. Etkinliğin bir diğer boyutu idari etkinliktir. Buradaki amaç var olan kamu harcamalarında, mevcut toplumsal düzeni olumsuz etkilememek kaydı ile azalmayı sağlayarak kamusal giderleri minimuma indirmektir. Bir diğer boyut ise ekonominin en önemli değişkenlerinden biri olan üretimde etkinlik olarak karşımıza çıkmaktadır. Buradaki hedef nokta sınırlı sayıdaki kaynakların en doğru şekilde kullanılarak hasılayı optimum düzeye ulaştırmaktır. Hasıladaki bu artış kaynakların veri olduğu bir durumda ek bir maliyet oluşturmayacağı için ekonominin canlanmasına sebep olacaktır. Ele alınmış olan etkinliğin her üç boyutu aslında doğrudan veya dolaylı bir şekilde gelirle bağlantılı olmaktadır. “Peki ya gelirdeki etkinlik nasıl sağlanmalı?” sorusuna ise “bölüşümsel etkinlik” olarak cevap verebiliriz. Elde edilmiş olan gelirin etkinliği bu gelirin adil olarak topluma dağıtılması durumunda geçerlidir. Bu ortamı oluşturmak halka daha iyi bir refah sağlayıp, piyasaya canlılık katabilen kurumsal yapıyı inşa ederek sürdürülebilir başarı sağlayacak olan etkin bir devletin görevidir. Burada ise “etkin devlet” anlayışı karşımıza çıkmaktadır. Etkin devlet anlayışı, kamu hizmetlerinin etkin bir şekilde tasarlanıp hayata geçirilmesinden sorumlu olarak hukuk devleti esaslarına dayanan yönetim şekli ile halkın onayı doğrultusunda toplum çıkarlarını amaç edinerek esaslı bir devlete atıf yapmaktadır (Demirel, 2006: 113-114).

Toplumun çıkarlarını savunan etkin devlet hem sosyal hem de ekonomik refahı bünyesinde barındırmaktadır. Aksak rekabet koşullarında iktisadi olarak etkinliği sağlayabilmek için kaynakların optimum şekilde değerlendirilmesi gerekli bulunmaktadır. Ancak bu şekilde maliyetler minimize edilerek beklenen verime erişilebilir.

İktisadi etkinliğin sağlanması, ülkelerin rekabet gücünü belirleyecek olan hükümet politikalarının da başlıca amaçlarından birisi haline gelmiştir. Bunun sebebi elde edilecek olan bu güç sayesinde söz konusu ülkenin büyüme, kalkınma, gelir gibi başlıca göstergelerinin toplumun refahını belirliyor olmasıdır (Çütücü ve Gerlikhan, 2019: 11).

Bir diğerk bakış açısı ise, rekabet koşullarında, minimum girdi ile maksimum çıktıya ulaşmanın ülkelerin etkinliği ile bağlantılı olmasıdır (Demir ve Bakırcı, 2014: 129-130). Gereken etkinliği sağlamış olan bir ekonominin giderlerini asgariye indirerek avantajını arttıracığı için rekabet koşullarındaki engelleri aşabilen konuma geleceği öngörülmektedir. Gerekli koşullar ise yönetimin belirlemiş olduğu düzenlemelerce sağlanabilmektedir. Yönetim giderlerindeki azalışın bir diğerk etkisi ise vatandaşların ödemekle yükümlü olduğu vergi oranlarında karşımıza çıkmaktadır. Kamu giderleri ile vergi oranları arasındaki pozitif ilişki vatandaşların bütçesi üzerinde etkili olduğu gibi refahı belirleyen kilit kavramlardan birisi haline gelmektedir. Bu durumda ekonomik etkinliğin aslında hükümetin etkin yönetim şekli ile bağlantılı olduğunu söylenebilir.

Kamu yönetiminin hedefi haline gelen etkin devlet yapısı krizlere dayanıklı bir ortam oluşturduğu için de kilit kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Buradaki etkinliğin artışı ise kamuya ait olan kaynakların miktarca fazla olmasından ziyade etkin bir denetime tabi tutularak kullanımınıdır. Bu etkinlik sayesinde mali yönetim güçlenecek, kurumların yönetim olanakları artacak, denetimlerin etkinleşmesine bağlı olarak ise güven, demokrasi, hesap verilebilirlik, şeffaflık gibi temel unsurlar olumlu etkilenecektir. Böyle bir ortamda beklenmeyen şokların bir sonucu olarak karşımıza çıkan krizlerde bir azalma ve/veya krizin olumsuz etkilerinde bir azalma yaşanacaktır. Kamunun hedeflerine paralel olarak işlevleri, genel yapısı, denetimi de büyük önem arz etmektedir. Sürekli artış gösteren kamu işlevlerini ele alacak olursak kaynakların verimli kullanımından sorumlu olduğunu ve bununla birlikte yönetim ve denetimin etkin bir şekilde çalışması için gerekli sistemi oluşturmakla da yükümlü olduğunu söyleyebiliriz. Kamunun işleyişi ise genel yapısıyla ilgilidir. Bir başka ifade ile söyleyecek olursak yönetimin genel yapısı işleyişi belirleyebilmektedir. Bunun için kamunun mevcut yapısı değerlendirildiğinde işleyişin yeterli olup olmadığı tespit edilebilmektedir. Yapısal sorunları olan kamu yönetiminde aksaklıklar oluşacağı gibi hedeflenen verimi yakalamak da bir o kadar zor olacaktır. Bu nedenledir ki kurumların genel yapısı etkinlik üzerinde büyük önem taşıyan ilke olarak karşımıza çıkıyor. Denetim ise kurumsal yapının etkinliğini belirleyen değişken olarak bilinmektedir. Denetim sayesinde verimli işlemeyen, hizmet bedeli yüksek olan ve yolsuzlukların var olduğu bir kurumsal yapının asıl etkileri tespit edilmektedir. Bu denetimler sayesinde yönetimin işleyişindeki sorunlar çözülmekte ve daha düşük bir bedel karşılığında daha iyi hizmet alınabilmektedir (Akyel ve Köse, 2010: 10-23).

Günümüzde, etkinliği sağlayabilen en önemli faktörlerden biri teknoloji iken diğeri de inovasyon olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu iki etken sayesinde maliyetler azalmakta, çıktı miktarı artmakta, oluşabilecek sorunlar minimize edilmektedir. Kısacası etkinliğin sağlandığı için kaynaklar verimli bir şekilde kullanılmaktadır. Fakat bu verimin elde edilebilmesi için gerekli olan koşul teknolojik ilerleme ve yenilikçiliği sağlamak üzere yönetimin belirlemiş olduğu yapının içeriğidir. Bu yapı etkin bir şekilde çalışmadığı halde teknolojik ilerleme kaydedilemeyeceği gibi yenilikçi düzenleme de gereken düzeye ulaşamayacaktır (Bahçe, 2011: 12).

1.2.1.4. Düzenlemelerin Kaliteli Olması

Buraya kadar farklı örneklerle düzenlemelerden ve düzenlemelerin öneminden bahsedilmiştir. Fakat bu düzenlemelerin ne zaman ve hangi koşullarda yeterli olduğuna “düzenlemelerde kalite” başlığı altında cevap vermek daha doğru olacaktır. Şöyle ki her yapılan düzenleme hedeflenen amaca ulaşmayı sağlamayabilir. Bunun için düzenlemelerin kalitesi büyük önem arz ederek belirleyici etken olabilir.

Entegre olmuş bir toplumda düzenlemenin yeteri düzeyde olması var olan eksikliklerin azaltılmasına yardımcı olacaktır. Bu düzenlemeler ülkenin genel durumunu ortaya koyacağı için belirleyici değişken olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Şöyle ki, politik kurallar bütünü, toplumun hürriyetini, hukukun üstünlüğü ve siyasi özgürlüğü, yönetim koşullarını, demokrasiyi ve bireylerin haklarını yapılan düzenlemeler belirler. Bunlara mülkiyet, rekabet, vergilendirme, yatırım gibi ekonomik ilişkilerin düzenlenmesini de ekleyebiliriz. Buradaki düzey ise düzenlemelerin kalitesine bağlı olarak bireylerin refahını doğrudan belirler (Brunet, 2012: 59-90).

Düzenleme kalitesi aslında karmaşık bir kavram olsa da en başlıca avantajı verimlilik olarak bilinmektedir. Düzenleme kalitesi yönetişimin hedeflerini belirleyerek hükümet ve uluslararası kuruluşların etkinliğini de ortaya koyar. Bazen “yüksek düzenleme kalitesi” “düşük müdahale” olarak görülse de aslında düzenlemelerin kalitesi yapılmış olan müdahalelerin niceliğiyle değil verimliliğiyle ilgilidir. Sonuç itibariyle elde edilen verim hedeflenenle orantılı olmadığı halde bu düzenlemelerin kalitesinden de bahsedilemez. Bu verimi yakalamanın bir diğer yolu ise yapılacak olan düzenlemeleri

“tek bir vücut” olarak düşünmeyip, daha kaliteli bir düzenleme için toplumdaki çeşitli tercihleri göz önünde bulundurarak, her birine hitap edebilecek ortak bir paydada düzenleme koşullarını oluşturmaktır. İşte bu zaman amaç ve çıkarlara uygun bir şekilde müdahale yapılacağı için yapılan düzenlemenin kaliteli olduğu öngörülmektedir. Yapılmış olan düzenlemenin kalitesini ölçmek ise en az bu düzenlemeleri belirlemek kadar zor olacaktır. Düşüncelerin, kararların ve tercihlerin farklılığı bu ölçümü zorlaştıran başlıca nedenler arasında yer almaktadır. Bunun için en doğru ölçüm kalite endekslerince açıklanan sonuçlar olacaktır (Radaelli ve Francesco, 2004: 4-5).

Kaliteli bir düzenleme ülkenin kaynaklarını daha verimli kullanmasını, optimum fayda sağlamasını, büyüme ve kalkınmasının sürdürülebilir olmasını, piyasasının güçlü ve güvenilir yapıya sahip olmasını ve nihayetinde uluslararası düzeyde rekabet edebilir konumda olmasını sağlar. Bu düzenleme sayesinde kaynaklar etkin bir şekilde kullanılacağından ötürü sağlanan fayda artacaktır. Artan faydanın birer verim göstergesi olarak piyasadaki atıl kapasiteyi minimize edeceği beklenmektedir. Bu durumdan büyüme ve kalkınma göstergeleri olumlu yönde etkileneceği için piyasa daha güçlü bir yapıya kavuşarak, hem sosyal hem de ekonomik alanda topluma güven verecektir. Bu güven sayesinde sözü geçen süreç devamlılık kazanarak sürdürülebilir yapıya zemin oluşturacaktır. Bu da öncelikle ulusal rekabet olanaklarını pozitif yönde etkileyecek ve akabinde sağlam rekabet yapısını uluslararası düzeye taşıyarak dış ticarete de iyi bir düzeyde konumlanmasını sağlayacaktır. Kısaca betimleyecek olursak, düzenlemelerin kaliteli olması sağlıklı ve rekabetçi pazar gücünü arttırarak cazip bir yatırım ortamı oluşturup istihdamı gelir ve iktisadi büyüme oranını olumlu yönde etkiler. Hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeler düzenleme kalitesini iyileştirme yönünde stratejiler oluşturuyorlar. Bu stratejiler ülkelerin rekabet gücü elde etmesinde ve/veya sahip olduğu gücü sürdürebilmesinde zaruri bir ihtiyaçtır. Çünkü sözü geçen rekabet gücünü elde edilip, düzenlemelerin kalitesi arttırıldığı takdirde süreç devamlılık kazanarak bir sürekli işleyen düzen haline gelecektir (International Finance Corporation vd. 2010: 7).

Kalite kavramı birçok alanda karşımıza çıkarak günlük hayatımızdaki tercihlerimizi etkilemektedir. Sanayileşme sonucu ortaya çıkarak rekabet koşullarında mukayese yapmayı sağlayacak olan kalite sayesinde ekonomi sağlam bir temele inşa edilebilmektedir. Kurumları amaçlarına ulaştırmak üzere ihtiyaç duyulan kalite ise kamu düzenlemelerinin başlıca hedefi haline gelmektedir. Toplumsal alanda ilişkileri

iyileştirmek için gerek duyulan kalite ise bireyler arasındaki ilişki ve çıkarın herhangi bir çatışma olmaksızın doğru bir şekilde bölüşmesini sağlayabilir. Genel anlamda değerlendirildiğinde ise düzenlemelerin kalitesi sözü geçen tüm detayları kapsayan bir gösterge olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.2.1.5. Hukukun Üstünlüğü

Tarih boyunca, hukuk, temeli tek bir düzene dayandırılmayan, toplumların sulh, özgürlük, düzen, adalet ve refah içinde yaşamalarını sağlaması için ihtiyaç duyulan bir kavramdır. Duyulan bu ihtiyaçların karşılanması için ise “hukukun üstünlüğü” kavramı üzerinde durulmaktadır. Hukukun üstünlüğünün literatürde genel kabul görmüş iki tanımı vardır. Dar anlamdaki tanıma göre, hukukun üstünlüğü yönetimin hayata geçirdiği her şeyin temelini hukuka dayanması gerektiğini ve bununla beraber hukukun önceden belirlemiş olduğu kurallar çerçevesinde şeffaf olmasını gerekli kılmaktadır. Geniş anlamdaki tanıma göre ise hukukun üstünlüğü dar anlamdaki tanımına ilaveten insan hakları, özgürlük ve demokrasiyi bünyesinde barındırarak bağımsız ve sürdürülebilir iktisat sistemini zaruri bulmaktadır (Gözlügöl, 2013: 1431-1432). Bir diğer ifade ile hukukun üstünlüğü, hukuka dayanarak özgürlüğü savunma mekanizmasıdır.

Başka bir tanıma göre ise hukukun üstünlüğü, hür olan kişilerin iradelerini kontrol etmeyi ve denetlemeyi amaçlayan modern bir devlet anlayışıdır. Buradaki denetim aslında bireyler arasındaki rekabeti kontrol etmektedir (Yaylalı, 2018: 96-99). Bu rekabet sonucunda demokrasi ve özgürlüğün ihlali söz konusu olduğunda mevcut sorunu çözecek olan sistem bizzat hukukun üstünlüğü olacaktır.

Günümüzde devletler karar verme sürecini hükümetler kanalıyla gerçekleştirmekteler. Tahmin edildiği üzere bu da kurumlara politika yapma ve karar almada yetki vermektedir ki bu yetki sadece bunlarla da kalmayıp ekonomi üzerinde de geçerli olmaktadır. Burada en temel detay “kurallara uymak” şeklindedir. Kurallara uymak, kayıtlı işlem sayısını arttırdığı gibi buna paralel olarak kayıt dışı ekonomiyi de azaltacaktır. Hükümetin bu süreçteki etkinliği yolsuzluk oranını düşürmektedir. Bu nedenle kurallara uyum ekonomi için önem taşıyabilir şeklinde düşünülmekte (Şaşmaz ve Sağdıç, 2020: 214-215). Kurallara uyumun beraberinde getirdiği düzen aslında

ekonominin işleyişini daha belirgin ve daha kolay denetlenebilir kılacaktır. Bu durumda şeffaflık ve hesap verilebilirlik gibi önemli faktörler sağlanacağı için mevcut olan düzende herhangi bir aksama için gerekçe görülmemektedir. Bu da hukukun üstünlüğü sayesinde kurallar bütününe oluşturduğu sürdürülebilir bir düzene işaret etmektedir.

Hukukun üstünlüğünün ekonomi üzerindeki bir diğer etkisi, yine devlet kanalıyla karşımıza çıkmaktadır. Devletin menfaati için en arzu olunmaz şey belirsizliktir. Hatta belirsizlik devlet için tehlike arz edebilir denebilir. Bu durumda devletin yasal çerçeve sınırları içerisinde kurallarını belirlememiş olması, gelecekle ilgili beklentileri olumsuz etkileyerek kararsızlığa neden olacaktır. Bu kararsızlık sonucunda ister bireyler isterse de işletmeler mevcut kuralların yasal olup olmadığından emin olamayacaktır. Bu da piyasaların gelişimini önemli bir düzeyde negatif etkileyerek güvensiz bir piyasanın yatırımcılar tarafından tercih edilmemesini, hatta daha önce tercih edilmiş olan bu piyasanın yatırımcısının farklı yatırımlara yönelmesine neden olacaktır. Hukukun üstünlüğünün etkin olmadığı bu durumda şeffaflık da söz konusu olamayacağı için finansman olumsuz etkilenecek ve yatırım dağılımında bozulmalar görülecektir. Görüldüğü üzere hukukun üstünlüğü yargı kurumlarının görevlerini yerine getirmeleri ve rekabet amaçlı yatırımcıların mülkiyet haklarının korunması üzerinde kilit rol almaktadır (Karabacak, t.y.: 63-64).

Hukukun üstünlüğünün ölçülmesi en az hukukun üstünlüğü kadar önemlidir. Hukukun üstünlüğünün doğası gereği ölçümü çok karmaşık bir hal almaktadır. Burada ölçüm için çeşitli göstergeler kullanılmakta ve sürekli yeni ölçüm araçları geliştirilmektedir. Bu araçların çoğu hukukun üstünlüğüne ilişkin oluşturulan endeksler olarak karşımıza çıkmaktadır ki genellikle, hukukun üstünlüğü birkaç önemli göstergelere ilişkin verilerin bir araya getirilmesi sonucunda belirlenmektedir. Buradaki temel mantık daha genel bir toplumsal düzeni ortaya koymaktır (Berg ve Desai, 2013: 30-32).

1.2.1.6. Yolsuzlukların Önlenmesi

Çalışanların kendi çıkarları doğrultusunda kamuya ait olan varlıkları kötüye kullanması olarak tanımlanan yolsuzluk, ülkelerin genelinde toplumsal sorunlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Yolsuzluğun kayırmacılık, siyasi mevkiler ile iş dünyası

arasında tehlike oluşturabilen bağlantı, kamu sektöründe rüşvet, siyasette yer alan partilerin gizli finanse edilişi gibi çeşitli biçimleri vardır. Bazı araştırmacılar yolsuzluğun arzu edilen yönüne odaklanmaktadır. Bu yaklaşıma göre girişimcilere engel oluşturabilecek, kurumlarca belirlenen, birtakım yerleşik kurallar seti vardır ki devletin hizmetindeki verim bu durumdan olumsuz etkilenmektedir. Buradaki yolsuzluk girişimcilerin önündeki engellerin kaldırılmasında bir çeşit vergi olarak değerlendirilmektedir. Fakat karşıt görüş ise yapılan ampirik çalışmalar sonucu ile örtüşerek yolsuzluğun aslında gelir eşitsizliğine, kamu harcamalarının verimindeki azalmaya, bütçe açığına, siyasi meşrutiyetin parçalanarak uzun vadede demokratik gelişimini kısıtlamasına ve benzeri birçok sorunlara zemin oluşturduğu iddia edilmektedir. Bu denli ciddi ekonomik ve toplumsal sorunlara sebep olan yolsuzlukla mücadelede en doğru yöntemin reform olduğu savunulmaktadır. Yapılacak olan reformlar sayesinde yolsuzluğa yol açan araçlar tespit edilerek yolsuzluk azaltılacak ve sosyal kalkınmada artış olağan hale gelecektir (Satrovic, Cetiner ve Muslija, 2018: 382).

Yolsuzlukla ilgili yapılmış olan tanımlamaların geneli kamu sektörü ile bağlantılı olsa da özel sektörde de yolsuzluğun olağan olması göz ardı edilmemeli. Piyasaya ekonomik ve sosyal maliyetler oluşturan yolsuzluk topluma olan güveni zedeleyerek yatırımları olumsuz etkilemektedir. Bunun sonucu olarak da büyüme ve kalkınma sağlanamadığı gibi dayanıklı bir toplumsal yapı da var olamayacağı için rekabet olanakları git gide azalış gösterecektir. Bu durumda yolsuzluğun, yatırım miktarı, gelir oranı, büyüme ve kalkınma düzeyi, rekabet gücü ile negatif ilişkiye sahip olduğunu söyleyebiliriz. Yolsuzluk bunlarla da sınırlı kalmayarak bütçe üzerinde önem arz eden kamuya ait kaynakların adil dağılmasını engelleyip kaynak israfına olanak sağlamaktadır. Bu da ülkenin enflasyon rakamlarından faiz oranlarına kadar birçok ekonomik problemi beraberinde getirecektir. Böyle bir ortamda devlete duyulan güven de sarsılacaktır ve siyasi istikrarsızlık kaçınılmaz sonuç olacaktır (Bayar, 2010: 3-4).

Yolsuzlukla ilgili bir diğer bakış açısı da kamu görevlilerinin çıkarlarının özel sektöre aktarılmasında sahip olduğu yetkiye vurgu yapmaktadır. Şöyle ki, bu yetki sayesinde, kamu personeli kendi çıkarına öncelik vererek yapılması gereken dağıtım menfaati doğrultusunda şekillendirebilir veya görevleri gereği yapması gereken işlem karşılığında rüşvet talep ederek yolsuzluğa gidebilir. Bu da aslında kamu yetkililerinin yolsuzluk karşısında elde edeceği getiri ve katlanması gereken maliyetin hacmi ile ilgili

olmaktadır. Buradaki getiri-maliyet ölçüsünü belirleyecek olan şey de kurumsal yapının belirlemiş olduğu düzenleme ve yapabileceği reformlardır. Yeteri alt yapıya sahip olan yapısal düzenleme yolsuzluğa sebebiyet verecek her türlü olanakları azaltma yetkisine sahip olduğu gibi yolsuzluk karşılığında kamu personelinin elde edeceği faydayı da minimize etmek ve bu yolsuzluğun maliyetini çok yüksek belirleyerek aslında yolsuzluğun kişisel çıkar için cazip olmamasını sağlayabilir (Rose-Ackerman, 1997: 31-32).

Yolsuzluğa zemin oluşturan kişisel çıkar birçok kaynaklarda rüşvet olarak kayda geçmektedir. Rüşvetin verimsiz ekonomik sonuçlara neden olduğu bilinmektedir. Bunlardan birisi yanlış kaynak tahsisi durumunda, sektörel önceliklerin göz ardı edilerek, önleyici bakımda uzmanlaşan kırsal sağlık kabinleri yerine savunma sanayi projelerinin inşa edilmesi gibi benzeri örneklerle kamu gelirini olumsuz etkileyecek olan projelere imza atmaktır. Bu gibi durumlar ise hem ticaret hem de kamu geliri üzerinde gerileyici etki yaratmaktadır. Rüşvetin bir diğer sonucu da daha az vergi mükellefi için daha yüksek vergi oranlarının uygulanmasıdır. Burada rüşvet verenler vergi vermekten muaf olacağı için artan vergi yükü kamu personellerinin yozlaşması sonucunda daha az bir kesim arasında yüksek oranlarda dağıtılacaktır. Bunun basitçe anlamı vergi oranlarının adil olmayan koşullarla belirlenmesidir. Bununla da sınırlı kalmayan rüşvetin olumsuz etkileri toplumun ihtiyaç duyduğu inşaat kurallarından çevresel kontrollere, kontrollü bankacılık denetimlerinden tropikal ormanlarda oturma açma engellerinin getirilmesine ve yetersiz düzenleme sonucu belirsiz kredilendirme koşullarına kadar uçsuz bucaksız alanı kapsamaktadır. Bu gibi olumsuz etkiler bazı Asya ülkelerinde, Arnavutluk ve Bulgaristan'da krizlerin yaşanmasına sebep olmuştur. Son olarak en sakıncalı örneklerinden birisi de rüşvet ile tekel haklarının satın alınabilmesidir. Böyle bir durum piyasanın sektörel yapısını kökten değiştireceği için ekonominin genel yapısı bundan olumsuz etkilenecektir. Yolsuzluğun yaygın olduğu alanlar ise genellikle geçiş ekonomileri ve gelişmekte olan ülkeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü toplumun şartları yolsuzluk için uygundur. Birincisi toplumdaki bireyler yoksulluk ve azalan kamu hizmetleri ile karşı karşıyadırlar. Bu bireylerin iyi gelir elde etme motivasyonuna sahip olmalarına karşın karşılaştıkları manzara iyi gelişmiş işgücü piyasasının yokluğudur. Bu durumda yolsuzluk gelirlerde artış sağlayacak en iyi seçeneklerden biri konuma gelmektedir. İkincisi yolsuzluğa bulaşma olanakları çok fazla çeşitlilik göstermektedir.

Geçiş ekonomilerinde piyasa durumuna göre devasa olan tekel kira bedelleri, kurumsal yapıdaki sistemik zayıflıklar, yeterince yaygınlık kazanamamış sürekli ve iyi tanımlanmış bir yapıya sahip olmayan düzenlemeler bu olanaklar arasındadır. Üçüncüsü ise genellikle zayıf bir yapıya sahip olan hesap verilebilirlikle ilgilidir. Hükümetin belirlemiş olduğu yasalar yeteri gelişmişlik düzeyinde olmadığından sivil özgürlükler de kısıtlanmış durumdadır. Bu gibi durumların tespit ve denetiminden sorumlu kurumlar (teftiş kurulları, basın vb) da sağlam bir yapıya sahip değiller. Bu türlü yapısal sorunların olduğu bir toplumda yolsuzluk oranı azalmak yerine artış göstermeye meyilli olacaktır. Son olarak da yolsuzluk bünyesinde rüşvet olanaklarını arttıran etkenler olarak nüfusun büyüklüğü ve doğal kaynakların zenginliği karşımıza çıkmaktadır (World Bank, 1998: 1-2).

Yolsuzluk farklı nedenlerden kaynaklansa da etkileri genel ana hatlarıyla değerlendirildiğinde aynı olduğu tespit edilmiştir. İster kamu isterse de özel sektörde görülen yolsuzluk piyasanın ve bireylerin demokrasiye duyduğu inancını zedeleyecek, hukukun üstünlüğünü sarsacak, eşitlik, adalet, güven gibi ilkelerin anlamlarını kaybettirecektir. Bununla birlikte, iktisadi olarak rekabeti olanaksız hale getirecek, yatırımların verimliliğini düşürerek yabancı sermayenin ülkeye girişini sınırlayacak, büyüme ve kalkınmayı olanaksız kılacak ve yoksuzluğu beraberinde getirerek halk arasında eşitsizlik yaratacaktır. Bir grup araştırmacıya göre yolsuzluğun azaltılmasında etkili olacağı öngörülen başlıca birkaç faktör vardır. Bunlardan ilki toplumun bilinçlendirilmesidir. Bunu sağlamak için kullanılan araç ise eğitimidir. Eğitimli bir toplum başlıca bilgilere sahip olduğu gibi bu toplumun bireyleri de mevcut durumu doğru bir şekilde yorumlayacak, düzenlemeleri sorgulayabilecek ve yolsuzluğun azaltılması için gereken desteği vererek öneride bulunabilecektir. Bir diğer aracın ise yolsuzlukla mücadelede yapılacak çalışmalar olduğu öne sürülmektedir. Sonuç itibarıyla bir hedef oluşturulduğunda bu hedefe ulaşmak için yapılması gereken başlıca görev çalışmaktır. Buradaki çalışmadan kastedilen şey aslında yasal düzenlemelerdir. Bu düzenlemeler sayesinde yolsuzluğu önleyici stratejiler geliştirilecek ve stratejilerin uygulanması sonucunda hedefe ulaşılabilecektir. Üçüncü aracın ise yargı organları ile bağlantılı olduğu söylenmektedir. Yargı organlarından beklenen şey ise gereken soruşturmayı yaparak hedeflenen sonuca erişebilmektir (Karakaş, 2007: 58-64).

Kurumsal yapı göstergeleri tek tek incelendiğinde daha önce de belirttiğimiz üzere bir birini etkilemekle kalmayıp tamamlama özelliğini gösteren faktörler olarak bir kez

daha karşımıza çıkmaktadır. Sonuç itibariyle bu göstergelerin birinin yetersiz olduğu durumda toplumsal refahın bir bütün olarak sağlanamayacağı öngörülmektedir. Bunu sağlayacak olan şey ise genel olarak kurumların yapısı olarak betimlenmiştir. Güçlü bir kurumsal yapıya sahip olmak için ifade özgürlüğünün olduğu, hesap verilebilirliğin sağlandığı, politik istikrar koşullarının geçerli olduğu, şiddetin olmadığı, etkin bir yönetim şekli ile hükümetin varlığını sürdürdüğü, kurumlarca yapılan düzenlemelerin kaliteli olduğu, hukukun üstünlüğünün göz ardı edilmediği ve yolsuzluğun önlendiği bir toplumun oluşturulması başlıca koşul olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan her hangi birinin ihlal edilmesi durumunda var olan etkin yapının ise bozulacağı öngörülmektedir. Değişkenlerin bir birinden hem doğrudan hem de dolaylı olarak etkilendiği kabul edildiği için iyi bir kurumsal yapıya sahip olabilmenin tek yolu göstergelerin her birine eşit ağırlıkta önem vermek olarak düşünülmekte. Bunun sebebi ise göstergelerin her biri için etkinliğin paralel bir şekilde sağlanmasının hem toplumsal hem ekonomik hem de siyasi refahın artırılması hatta ve hatta optimuma ulaşması anlamına geldiği varsayılmaktadır.

1.2.2. Kurumsal Yapıyı Ölçen Endeksler

Kurumların ve kurumsal yapının ne kadar önemli olduğunu önceki başlıklarda ele aldık. Şimdi ise kurumsal yapının genel olarak ölçümünden bahsedeceğiz. Bir takım göstergelerden oluşan kurumsal yapının ölçümü kendisi gibi çeşitlilik göstermektedir. Genel olarak kullanılan başlıca ölçüm metotları ilgili verilerin derlenmesi, anketlerin yapılması ve ilgili kuruluşlar tarafından göstergelerin hazırlanması şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Genellikle ölçüme tabi tutulan iktisadi parametrelerden farklı olarak kurumsal yapı ölçülebilir ve/veya kolayca karşılaştırılabilir bir yapıya sahip olmadığından dolayı, bir takım kriterlere başvurularak bu göstergeler ölçülmekte, analiz edilmekte ve değerlendirilebilmektedir. Kurumsal yapının ölçümünün, uzun zamanlardan beri, endeksler tarafından yapılan araştırmalar sonucu belirlenmesi yaygınlık kazanmıştır. Bu endeksler farklı hedef kitlelerine sahip olduğu için ölçümde kullanılan veriler ve değişkenler bir birine çok yakın olduğu gibi, bir birinden farklılık da gösterebilmektedir. Kurumsal yapıyı ölçen endeksleri genel olarak sıralayacak olursak, özgürlüklerin ölçümünde kullanılan endeks olarak Economic Freedom Index of The World (EFI), kurumsal yapı ve kalite ile ilgili ölçüm yapan Politik ve Ülke Risk Göstergeleri (PRS ve

International Country Risk Guide), yönetişimin kalitesini ölçerek belirleyen Yönetişim Kalitesi Göstergeleri (Worldwide Governance Indicators), ekonomik özgürlüğü temel alan ve ölçümünü bu kriter üzerinde gerçekleştiren Ekonomik Özgürlükler Endeksi (The Index of Economic Freedom-Heritage), yolsuzlukla mücadelede gerekli verilerin derlenerek mevcut durumu ortaya koyan Yolsuzluk algıları Endeksi (Transparency International), basın özgürlük düzeyini araştıran Basın özgürlüğü Endeksi (Press Freedom-Freedomhouse) ve rekabet, rekabet gücü ve rekabetteki genel durumu ölçüme tabi tutan Rekabetçilik Endeksi (IMD World Competitiveness Center) şeklinde örneklendirebiliriz.

1.2.2.1. Dünya Ekonomik Özgürlükler Endeksi

Ekonomik özgürlüğün temeli özgün seçime, piyasaların koordine ettiği mübadeleye, piyasalara girişin serbestliğine, rekabetin özgürce yapılabilmesine dayanıyor. Buradaki yaklaşıma göre bireyler, hırsızlık ve dolandırıcılık yapmadan edinmiş oldukları mülkü başkalarının saldırılarından koruyabildiği takdirde iktisadi olarak özgürlüğe sahip olacaktır. Burada bireylerin özgürlüğü genel olarak hür iradeyle seçme, ticari ilişkiler kurma veya ticarete atılma, özgürce rekabet koşullarını belirleyebilme olanağı ile betimlenmektedir. İktisadi olarak özgür olan bir toplumdaki hükümetin başlıca rolü hem bireyleri hem de bireylerin mülklerini saldırılara karşı muhafaza etmektir. Ekonomik özgürlükler endeksi, bir ulusun kurum ve politikalarının koruyucu işlevinin ve bireylerin iktisadi kararlarının özgürlüğü arasındaki tutarlılığı ölçmek için tasarlanmıştır. Yapılmış olan ekonomik özgürlüklerin ölçümünde yüksek puan yakalamanın yolu ülkedeki özel mülklerin güvenli bir biçimde korunması, yapılmış olan sözleşmeler arasında eşitliğin sağlanması, genel anlamda eşitliği tahsis edecek yasal sistemin oluşturulması ve istikrarlı parasal ortamın oluşturulması gibi olanakları sağlayabilmektir (“Fraser Institute”a, t.y.).

Fraser Enstitüsünün ilk konferansı ekonomik özgürlüğün ölçümündeki gelişimi hedef noktası haline getirerek 1986 yılında Liberty Fund Inc. sponsorluğu altında gerçekleşti. Bu konferanslar 1994 yılına kadar mütemadi olarak düzenlendi. Konferanslar sayesinde Dünya Ekonomik Özgürlüğü'nün ilk yayını resmi olarak yayınlandı. Katılımcılar, ekonomik özgürlüğü tanımlarken mümkün merteye şeffaf ve objektif

yaklaşarak en doğru ölçümü gerçekleştirmek için çaba gösterdiler (“Fraser Institute”b, t.y.).

Kanada’lı ailelerin geleceğini ve yaşam kalitesini arttırmak için hükümet politikalarının ve tercihlerin refah üzerindeki etkisini araştırmayı amaç edilen Fraser Enstitüsü, vergilendirme, sağlık hizmetleri, eğitim, ekonomik özgürlük, doğal kaynaklar, çevre gibi değişkenleri kullanarak analiz yapmaktadır. Bu süreçte en büyük önem ölçüme verilmektedir. Yapılan ölçüm sayesinde ekonominin özgürlüğü puanlandırılabilen ve var olan sorunların çözümü için öneriler sunulmaktadır. Bu yüzden ölçümün doğruluğu ve şeffaflığı büyük önem arz etmektedir (“Fraser Institute”c, t.y.).

Toplamda beş temel alan (ekonomik özgürlüğün derecesi, hükümetin boyutu, mülkiyet haklarının hukuk sistemi ve güvenliği, paranın değeri, uluslararası ticaret yapma özgürlüğü ve yönetim)’tan oluşan endekste 26 bileşen mevcuttur. Bu bileşenler de kendi içinde alt başlıklara ayrıldığı için toplamda 44 farklı değişken ölçüme tabi tutulmaktadır. Raporları hazırlayan kişilerin kişisel düşünce ve yargılarından bağımsız bir ölçüm yapabilmek için değişkenler üçüncü kaynaklardan elde edilmektedir. Böylece açıklanacak olan düzeyler sadece ve sadece gerçekleri yansıtacaktır. Buradaki her bir bileşen ile alt bileşen 0 ile 10 arasında değer almaktadır. Bu değer 10’a ne kadar yakın olursa o özgürlük derecesi o kadar yüksek olacaktır. Alt bileşenlerin var olması durumunda bileşenler bir alt bileşenin ortalaması alınarak elde edilmektedir.

Endeksin oluştuğu beş temel bileşen, ülkelerin kaynaklarının ve hizmetlerin tahsis edilmesi için siyasi sürecin güvenilirliğini test etmektedir. Bunlardan ilki devletin/yönetimin boyutu olarak sıralanmaktadır. Bu da kendi içinde 5 alt başlığa (kamu harcamaları, transferler ve sübvansiyonlar, devlet teşebbüsleri ve yatırımlar, en yüksek marjinal vergi oranı ve varlıkların devlet mülkiyeti) ayrılmaktadır.

Hane halkının ve işletmelerin yapmış olduğu harcamalar dolayısıyla hükümet harcamalarında bir artış meydana geldiğinde, hükümetin kişisel seçimi ile karar alma mekanizması yer değiştirdiği için ekonomik özgürlükte azalma meydana gelir. İlk iki ana bileşen tam da bu sorun üzerinde çalışmaktadır. GSYİH’nın bir kısmını oluşturan transferler ve sübvansiyonlar ise hükümetin büyüklüğünün birer göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Devletin tüketimi toplam tüketimin bir kısmını oluşturmaktadır. Bu tüketim miktarı toplamın büyük bir kısmını oluşturduğu takdirde, siyasi seçim yerini

kişisel seçime bırakır. Bunun bir diğer benzeri hükümetlerin başkalarına transfer sağlayabilmesi için bazı kişileri vergilendirdiğinde bu bireylerin gelirlerini kendi iradeleri dışında ellerinden alarak hak edilerek kazanılan gelirin elinde tutma özgürlüğünü azaltmaktadır.

Bu alandaki üçüncü ve beşinci bileşenler ise ülkedeki kaynakların yönlendirilmesinde devlerin sahip olduğu yatırım miktarını ortaya koyar. Burada kamu teşebbüslerinin toplam hasıladan fazla olması durumunda ekonomik özgürlük düzeyi olumsuz etkilenerek azalacaktır. Kısmen düşük gelir seviyelerinde yüksek marjinal vergi oranlarının uygulanması durumunda ülke ekonomisi düşük derecelenmeye tabi tutulacaktır.

Beş temel alanın ikincisi olarak karşımıza çıkan hukuk sistemi ve mülkiyet hakları ise kendi içinde 10 alt başlığa ayrılmaktadır. Bunlar, yargı bağımsızlığı, mahkemelerin tarafsız olması, mülkiyet haklarının korunması, hukukun üstünlüğüne ve siyasete asgari miktarda regülasyon, hukuk sisteminin bütünlüğü, sözleşmelerin legal yaptırımı, gayrimenkul satışının maliyetleri, polisin güvenilirliği, suçun maliyeti ve cinsiyet eşitsizliğinin belirlenmesi şeklinde bilinmektedir. Edinilen mülkün muhafaza edilmesi ekonomik özgürlükle beraber sivil toplumun başlıca bir unsurudur ki bu da aslında devletin başlıca işlevleri arasında yer alıyor. Bu alandaki bileşenlerin geneli hükümetin koruyucu işlevinin etkinliğini ölçmektedir.

Üçüncü temel alan bileşeni paranın değeri olarak bilinmekte ve kendi içinde 4 alt bileşenden (paradaki büyüme/artış, enflasyonun standart sapması, son yılın enflasyonu ve yabancı para birimi için bankada hesap sahibi olabilme özgürlüğü) oluşmaktadır. Yüksek ve değişken enflasyon oranlarının fiyatları göreceli olarak bozmakta, uzun vadeli sözleşme şartlarını ihlal etmekte bireylerin gelecek için planladığı yatırımları olanaksız hale getirmektedir. Ayrıca enflasyonun mülklerin değerini aşındırdığı da öngörülmektedir. Hükümetler harcamalarını para yaratarak finanse etmesi aslında kamulaştırması anlamına gelir ki bu da vatandaşların ekonomik özgürlüğünü ihlal etmektedir. Burada bir diğer önemli husus da bireylerin paraya ulaşımıdır. Bu gibi durumlarda vatandaşların döviz hesapları açabilme olanağı ekonomik özgürlüğü genişlemesinin bir göstergesi olarak öngörülmektedir.

Dördüncü alan uluslararası ticaret yapma özgürlüğüdür. Kendi içinde dört alt bileşene (tarifeler, yasal ticaret engelleri, karaborsa döviz kurları, sermaye ve işgücü hareketinin denetimi) ayrılmaktadır. Bu bileşenlerin amacı uluslararası değişimi etkileyen çeşitli kısıtlara ölçüm yapmaktır. Burada iyi bir derecelendirme elde edebilme ülkedeki tarifelerin düşük olmasına, gümrük işlemlerinin kolay bir şekilde yapılarak gümrük idaresinin etkinliğine, özgür bir biçimde dönüştürülebilir olan para birimi, fiziki ve beşeri sermaye üzerindeki kontrollerin fazla olmamasına bağlıdır.

Sonuncu alan ise düzenleme yapma olarak tanımlanmakta ve 3 alt bileşeni (kredi piyasası düzenlemeleri, işgücü piyasası düzenlemeleri ve iş piyasası düzenlemeleri) bünyesinde barındırmaktadır. Bu düzenlemelerin sık sık yapılması ve engelleyici/kısıtlayıcı maddelerin düzenlemelere dahil edilmesi ekonomik özgürlük puanını düşüreceği için, bu düzenlemelerin sayısının, sıklığının ve oranının iyi belirlenmesi gerekir. Böyle bir durumda sonuçların tutarlılığına şüphe duyulamayacağı gibi, yapılacak önerilerin de ekonomik özgürlük düzeyinin iyileşmesinde dikkate alınması gereken rapor niteliğinde olduğu kabul edilmektedir. Fakat endeksin yayınlamış olduğu raporda herhangi bir eksikliğin olmadığı şeklindeki bir yorumun da gerçeklik payı tartışılır, şöyle ki endeks 5 genel alanı kapsayan 44 değişkenin incelemeye tabi tutulmasıyla elde edilmektedir. Oysaki kurumsal yapı sadece ve sadece bu 44 değişkenden ne oluşmakta ne de etkilenmektedir. Bunun için “kurumlar mutlak anlamda ölçülebilir bir yapıya sahip değil” şeklinde genelleme yapılabilir (“Fraser Institute”ç, t.y.).

Dünya Ekonomik Özgürlükler Endeksindeki 5 ana bileşen, bu bileşenlerin kendi içlerinde ayrıldığı toplam 26 alt bileşen ve bu alt bileşenlerin de yine 25 alt bileşen ile dallandığı ölçüde hangisinin daha önemli olduğunun söylenebilmesi tam olarak mümkün değildir. Bu, otomobil örneği ile açıklanabilir. Bir otomobilin hareketliliğinin sağlanmasında motorun mu, tekerleklerin mi, frenin mi, şanzımanın mı yoksa şasi gibi birbirine bağlı olan parçaların hangisinin daha fazla önemli olduğu tam olarak belirlenemez. Buna benzer bir biçimde de ekonomik özgürlüğün sağlanmasında ölçüme tabi tutulan bileşenlerin hangisinin daha fazla gerekli olduğu tespit edilememektedir. Etkisinin eşit olduğu kabul edilen bu bileşenler Tablo 1’de detaylı bir şekilde gösterilmiştir.

Tablo 1. Dünya Ekonomik Özgürlükler Endeksinin Bileşenleri

EFW Endeksinin Ana Bileşenleri	EFW Endeksinin Alt Bileşenleri	EFW Endeksinin Alt Bileşenlerinin Bir Alt Bileşenleri
Kamunun Büyüklüğü	<ul style="list-style-type: none"> * Kamu Harcamaları * Transfer Harcamaları ve Sübvansiyonlar * Kamu Teşebbüsleri ve Kamu Yatırımları * En Üst Marjinal Vergi Oranları * Varlıkların Kamu Mülkiyeti	<ul style="list-style-type: none"> ** En Üst Marjinal Gelir Vergisi Oranı ** En Üst Marjinal Gelir ve Ücret Vergisi Oranı
Hukuk Sistemi ve Mülkiyet Hakları	<ul style="list-style-type: none"> * Yargı Bağımsızlığı * Mahkemelerin Tarafsızlığı * Mülkiyet Haklarının Muhafazası * Hukukun Üstünlüğüne ve Politikaya Askeri Müdahale * Hukuk Sisteminin Bütünlüğü * Sözleşmelerin Yasal Yapıtırımı * Gayrimenkul Satışlarında Düzenleyici Kısıtlamalar * Kolluk Kuvvetlerine Güven * Suçun Maliyeti * Cinsiyet Eşitsizliğinin Düzenlenmesi	
İtibarlı Paraya Erişim	<ul style="list-style-type: none"> * Parasal Genişleme * Enflasyonun Standart Sapması * Son Yıllarda Gerçekleşen Enflasyon * Yabancı Para Cinsinden Mevduat Hesabı Edinme Özgürlüğü	
Uluslararası Ticaret Yapma Özgürlüğü	<ul style="list-style-type: none"> * Tarifeler	<ul style="list-style-type: none"> ** Ticaret Vergilerinden Sağlanan Gelir (Ticaret Sektörünün Yüzdesi) ** Tarife Oranının Ortalaması ** Tarife Oranlarındaki Standart Sapma

Tablo 1. Dünya Ekonomik Özgürlükler Endeksinin Bileşenleri (Devamı)

EFW Endeksinin Ana Bileşenleri	EFW Endeksinin Alt Bileşenleri	EFW Endeksinin Alt Bileşenlerinin Bir Alt Bileşenleri
Uluslararası Ticaret Yapma Özgürlüğü	<ul style="list-style-type: none"> * Düzenleyici Ticaret Kısıtlamaları * Karaborsa Döviz Kurları * Sermaye ve İşgücü Hareketlerinin Denetimi 	<ul style="list-style-type: none"> ** Tarife Dışı Ticaret Engelleri ** İthalat ve İhracat Maliyetlerinin Uygunluğu ** Yabancı Mülkiyet / Yatırım Kısıtlamaları ** Sermaye Kontrolleri ** Yabancıların Seyahat Özgürlüğü
Düzenleme / Regülasyon	<ul style="list-style-type: none"> * Kredi Piyasalarının Regülasyonu * İşgücü/Emek Piyasasının Düzenlemeleri * İş Piyasasının Düzenlemeleri 	<ul style="list-style-type: none"> ** Bankaların Mülkiyeti ** Özel Sektör Kredibilitesi ** Faiz Oranları Denetimi ve Negatif Reel Faiz Oranları ** Ücret Regülasyonları ve Asgari Ücret ** İşe Alma ve İşten Çıkarma Düzenlemeleri ** Merkezileştirilmiş Toplu Sözleşme Pazarlıkları ** Çalışma Saatlerinin Regülasyonu ** Zorunlu Kıdem Tazminatları ** Zorunlu Askerlik ** İdari Gereklilikler ** Bürokrasi Maliyetleri ** İş Kurma Süreci ** Ekstra Ödemeler / Rüşvet / Kayırmacılık ** Lisans Kısıtlamaları ** Vergi Maliyetlerinin Uygunluğu

Kaynak: ("Fraser Institute"(ç), t.y.)'ten yararlanarak düzenlenmiştir.

1.2.2.2. Ülke Risk Göstergeleri

Politik Risk Göstergeleri yalnızca politik riskleri ölçmekle kalmamakta aynı zamanda piyasada oluşabilecek ekonomik riskleri de kesinlikle öngörebilmektedir. Siyasi rejimler ve bu rejimlerin yatırıma yönelik politikaları da öngörüler arasında yer alarak siyasi risklerin ölçümünde güvenilir bir şekilde kullanılabilir. Politik ve ülke risk tahminlerinin ölçümünde kullanılan PRS modeli risk ölçümü alanındaki orijinal sistem olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu sistem, Fuqua School of Business and the National Bureau of Economic Research tarafından ölçülerek büyük kurumsal yatırımcılar ve çok uluslu şirketlere, uluslararası düzeydeki kuruluşlara, merkez bankaları gibi önemli kurumlara ve bilim adamlarına veri sağlamaktadır. Burada 100 ülke için 5 yıllık bir zaman dilimi incelenmekte ve olasılık tahminleri yapılmaktadır. Bu sayede yabancı yatırımcılara yönelik transferler üzerindeki engeller, doğrudan yatırım sakıncaları ve ihracat üzerindeki engeller gibi oluşumu muhtemel olan risk türlerini inceleme sonucu derecelendirmektedir (“PRS Group”(a), 2014).

Yapılmış olan tahminlerin ve derecelendirmelerin yanı yapılan politik ve ülke risk analizlerinin 40 yıllık bir zaman diliminde son derece doğruluğu kanıtlanmıştır. Bu derecelendirmenin risk ölçüm sektöründeki diğer endekslerden ayırt edici özelliği ise politik riskin sınırlarını zorlama ve müşterilerin mülkiyet çıkarlarına uygun hale getirilmesini taahhüt edebilmesidir. Bu sayede PRS grubu, politik risk ölçümünde, yargı organları tarafından yetkilendirilmiş bir makam olarak bilinen tek kurum olmaktadır.

Yapılmış olan çalışmalar sonucunda merkez bankalarının yeni portföy pozisyonlarında gelişme kaydedildiği görülmüş, çeşitli ülkeler varlıklarını riskten koruyabilmiştir. Böylesine önemli başarıyı elde edebilen veri setinin varlığı araştırmacılara güven vererek yapılan tahminlerin kullanımını yaygınlaştırmıştır (“PRS Group”(b), t.y.).

Uluslararası Ülke Risk Göstergeleri, 140 gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin yanı sıra ulusal ekonomiler için politik, ekonomik ve finansal risk derecelerini belirlemekte ve tahmin etmektedir. Buradaki veri ve analizlere güvenen kesimin dünyadaki başlıca yatırımcılar ve ulus ötesi firmalar ve çeşitli portföy yöneticileri olduğu bilinmektedir.

ICRG, kanıtlanmış erken uyarı sistemi olmakla beraber politik risklerin değerlendirilmesini içeren ekonomik uyumsuzluk durumunda mahkemeler tarafından uygun bulunan tek siyasi risk metodolojisi ve veri setidir. Ayrıca ICRG, yolsuzluk puanlarını sağlayarak Yolsuzluk Algılama Endeksine de veri sağlamaktadır (Rogers, t.y.).

1984 yılından itibaren ICRG, ekonomik, finansal ve politik olmak üzere 90 ülke için aylık risk derecelendirmesi yapmaktadır. Ölçümü yapılan ekonomik risk derecelendirilmesi, ülkenin mevcut ekonomik durumunu ölçerek güçlü ve zayıf yönlerini açığa çıkarır. Bir diğeri ise finansal risk derecelendirmesidir. Burada kamu hizmetleri iktisadi açıdan ölçüme tabi tutulmaktadır. Sonuncusu ise siyasi risk derecelendirmesidir. Buradaki ölçümün temeli siyasi istikrara dayandırılmaktadır. Her üç derecelendirmenin yorumlanmasında bir genelleme yapacak olursak yüksek risk derecesini alan ülkenin güçlü bir yapıya, düşük risk derecesi alan ülkenin ise zayıf bir yapıya sahip olduğunu söyleyebiliriz. Risk değerlendirilmesinin ölçüm değişkenleri Tablo 2'deki gibidir (Hoti, 2003).

Tablo 2. ICRG Derecelendirilmesinde Kullanılan Değişkenler

Ekonomik Risk Bileşenleri	Kişi Başına Düşen GSYİH Yıllık Olarak Reel GSYİH Büyümesi Yıllık Enflasyon Oranı Bütçe Dengesi (GSYİH Yüzdesi Olarak) Cari Denge (GSYİH Yüzdesi Olarak)
Finansal Risk Bileşenleri	Dış Borç (GSYİH Yüzdesi Olarak) Dış Borç Seviyesi Cari Denge İthalatı Kapsayan Aylarda Net Likidite Miktarı Döviz Kuru İstikrarı

Tablo 2. ICRG Derecelendirilmesinde Kullanılan Değişkenler (Devamı)

Politik Risk Bileşenleri	Hükümet İstikrarı Sosyo-Ekonomik Durum Yatırım Profili İç Çatışma ve Dış Çatışma Yolsuzluk Ordunun Siyasete Müdahalesi Dinsel ve Etnik Gerilimler Hukuk ve Düzen Hesap Verilebilirlik Bürokrasi Kalitesi
---------------------------------	---

Kaynak: (Hoti, 2003)'ten yararlanarak düzenlenmiştir.

1.2.2.3. Dünya Yönetişim Kalitesi Göstergeleri

Dünya çapında yönetişimin altı boyutunu (“Oy Verme ve Hesap Verilebilirlik”, “Siyasi İstikrar ve Şiddetin Olmaması”, “Devletin Etkinliği”, “Hukuk Kuralı”, “Düzenleyici Kalite” ve “Yolsuzluğun Kontrolü”) inceleyen Worldwide Governance Indicators (WGI) Dünya Yönetişim Göstergeleri olarak bilinmektedir. WGI endeksi tarafından 1996-2019 dönemlerinde 200’den fazla ülke ve bölge için raporlar yayınlamıştır. Burada temel alınan yönetim göstergeleri daha önce açıklanan kurumsal yapı değişkenleri ile birebir örtüşmektedir.

Gelişmekte olan birçok ülkeler için çok sayıda işletme, vatandaş, uzman anket yanıtlayıcısının görüşlerini birleştiren WGI, Daniel Kaufmann ve Aart Kraay tarafından hazırlanmıştır. Buradaki yayınlar 30’dan fazla bireysel veri kaynağına dayanarak, çeşitli anket yapan kurumlar, sivil toplum kuruluşları, uluslararası araştırma kuruluşları ve diğer araştırma merkezleri tarafından üretilmektedir (“WGI”(a), t.y.)

WGI, diğer göstergelerden daha farklı bir yapıya sahiptir. Bunun sebebi ise yönetim tahmini için hata paylarının oluşturulmasıdır. Burada ülkeler arasında belirli

zaman dilimi için karşılaştırmalar yapılırken hata paylarının hesaba katılması daha gerçekçi, güvenilir, yansız ve daha sağlıklı verilerin elde etmesini sağlar.

WGI'nın yararlandığı veri kaynakları ise temel olarak dört farklı gruba mensup olmaktadır. Bunlardan ilki "Hane Halkı ve Firma Anketleri"dir. Burada, Afrobarometre Anketleri, Gallup Dünya Anketi ve Küresel Rekabet Edilebilirlik Raporu derlenmektedir. İkincisi, İktisat İstihbarat Birimi, IHS Markit ve Politik Risk Hizmetlerinden oluşan "Ticari İşletme İçin Bilgi Sağlayıcı" kurumlar olarak belirlenmiştir. Üçüncüsü, Küresel Dürüstlük, Özgürlük Endeksi ve Sınır Tanımayan Gazetecilerden sağlanan "Sivil Toplum Örgütleri" şeklindeyken sonuncu kaynak ise Dünya Bankası ve bölgesel kalkınma bankalarının değerlendirmeleri, Fransa Maliye Bakanlığı Kurumsal Profiller Veri Tabanı gibi veri setinden oluşan "Kamu Kuruluşları" olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu kaynaklardan alınan verilerin ölçüm prosesi ise üç farklı aşamada gerçekleşmektedir. Bunlardan ilkinde çeşitli kaynaklardan temin edilen veriler altı temel göstergenin her birine ayrı ayrı uygulanmaktadır. Oy Verme ve Hesap Verilebilirliğe bir basın özgürlüğü ölçüsünün verilmesini bu prosese örnek olarak gösterebiliriz. İkinci aşamada ise daha önce edinilen veriler 0-1 arasında ölçeklendirilmektedir. Bu ölçeklendirme işleminin amacı ise tek bir veri kaynağının belirli bir yönetim boyutuyla ilgili birden fazla soru sağlaması durumunda yeniden ölçeklendirilmiş puanların ortalamalarının alınabilme olasılığıdır. Sonuncu aşama ise kaynakların her biri için ayrı göstergelerin ağırlıklı ortalamalarının oluşturulması ve bunun için Gözlemlenmeyen Bileşenler Modelinin kullanılması şeklindedir ("WGI"(b), t.y.)

Bu model, her bir kaynaktan gözlemlenen verilerin, gözlemlenmemiş yönetim düzeyinin ve bir hata teriminin toplamından oluştuğunu varsayar. Burada her bir veri kaynağı için farklılık gösteren ölçeklendirilmiş veriler karşılaştırılabilir hale gelmektedir. Sonuç itibarıyla ortaya çıkan yönetim tahminleri, her bir kaynaktan elde edilen verilerin ağırlıklı ortalamasını yansıtmakta ve veri kaynakları arasındaki ilişkiyi göstermektedir.

Raporlanma sürecinden bahsedecek olursak, rapordaki altı başlıca göstergenin iki şekilde rapor edildiğini vurgulayabiliriz. Raporlama şeklinin ilkinde göre elde edilen sonuçlar -2,5 ile 2,5 arasında bir değer almaktadır. İkinci raporlama şekline göre ise sonuçlar 0 ile 100 arasında değişkenlik göstererek yüzdelik bir orana sahip olan değerler almaktadır. Elde edilen değerlerin yüksek olması daha iyi bir sonuca işaret ettiği için rapor sonucunda yüksek değerler "beklenen, arzuolunan değerler" olarak

varsayılmaktadır. Yapılan raporlama için yorumlar da puanlamalara uygun bir şekilde yapılmaktadır. Şöyle ki, yüksek puan alan ülke için daha olumlu yorumlar yapılırken, düşük puan alan ülkeler içinse daha olumsuz yorumlar yapılmaktadır. Yönetişim Kalitesi Göstergeleri ile ilgili olarak buraya kadar belirtilmiş olan detaylar bir araya getirilerek Tablo 3'teki gibi derlenmiştir.

Tablo 3. Yönetişim Kalitesi Göstergeleri

Yönetişimin Boyutu	Oy Verme ve Hesap Verilebilirlik, Siyasi İstikrar ve Şiddetin Olmaması, Devletin Etkinliği, Düzenleyici Kalite, Hukuk Kuralı, Yolsuzluğun Kontrolü
WGI'nin Veri Kaynakları	Hane Halkı ve Firmalara Yönelik Anketler Ticari İşletmelerin Bilgi Sağlayıcıları Sivil Toplum Örgütleri
Kaynakların Ölçüm Aşamaları	1.Aşama: Farklı Kaynaklardan Elde Edilen Verilerin Altı Temel Göstergeye Atanması 2.Aşama: Bireysel Kaynak Verilerinin 0'dan 1'e Doğru Ön Ölçeklendirilmesi 3.Aşama: Her Kaynak İçin Ayrı Göstergelerin Ağırlıklı Ortalamasının Oluşturulması İçin Gözlemlenmeyen Bileşen Modelinin Kullanımı
Göstergelerin Raporlanma Şekli	-2,5 ile 2,5 Arasında Değişen Standart Normal Birimler 0 ile 100 Arasında Değişen Yüzdeler Sıra Terimler
WGI Puanındaki Değişiklikleri Etkileyen Faktörler	Temel Alınan Veri Kaynaklarındaki Değişiklikler Bir Ülke İçin Sadece Yakın Döneme İlişkin Yeni Veri Kaynaklarının Eklenmesi Kaynakların Tek Tek Toplanmasında Kullanılan Ağırlıktaki Değişiklikler

Kaynak: ("WGI"(b), t.y.)'tan yararlanarak düzenlenmiştir.

1.2.2.4. Ekonomik Özgürlükler Endeksi

The Heritage Foundation, Kay C. James'in başkanlığı altında kurularak, bireysel özgürlük, hükümetin sınırlandırılması, serbest girişim/yatırım olanaklarının sağlanması, geleneksel Amerikan değerlerinin korunması ve öncelikli değerlerin muhafaza edilebilmesine yönelik güçlü bir ulusal savunma sisteminin sağlanmasını amaç ediniyor. Dünya çapında var olan 8000'den fazla kuruluş içerisinde The Heritage Foundation ülkelerin kamu politikasına yapmış olduğu etkisi sayesinde önceliğini korumaya devam etmektedir. Özgür, yüksek refah ve sivil toplumun gelişim sağladığı bir Amerika'yı inşa etmek Ekonomik Özgürlükler Endeksi'nin ilkeleri arasında yer almaktadır ("The Heritage Foundation", t.y.).

Günümüzde yoksulluk, hastalık, yetersiz eğitim düzeyi gibi birçok temel etkenlerin ekonomik özgürlüğün gelişimine dünya çapında mani olduğu görülmüştür. 2020'de de bu ilerlemeyi olumlu yönde etkileyen ekonomik özgürlük ilkeleri Özgürlük Endeksi tarafından ölçülmektedir. Endeks, 26 yıllık geçmişi boyunca şeffaf bir şekilde analizler yaparak 186 ülke için ekonomik özgürlükten mülkiyet haklarına kadar 12 farklı özgürlüğü kapsamaktadır. Bu endeks, 2020 yılında ekonomik özgürlük seviyeleri ve makroekonomik değerlerle birlikte ekonomik özgürlüğün önemini vurgulamak için ülkelerarası karşılaştırmalara yer vererek yapmış olduğu yayınlar arasında ekonomik özgürlüğü farklı açılardan açıklamaya çalışmıştır (Economic Freedom Index, 2020).

Bu endeksin önemini anlamak için ekonomik özgürlüğün tam olarak ne olduğunu ve birey ve topluma kazancını açıklamak gerekir. Bu doğrultuda, sözü geçen endekse göre, ekonomik özgürlük sayesinde öncelikle bireylerin kendi tercih ve iradeleri doğrultusunda çalışma, üretme, tüketme ve yatırım yapma gibi birçok temel olaklara sahip olabileceği öngörülmektedir. Ayrıca ekonomik özgürlüğe sahip olan bir toplumda insanların en doğal hakları arasında yer alan emek ve varlıkların korunması da söz konusu olacaktır.

Ekonomik özgürlüğün amacı, endeksin resmi sayfasında da belirtildiği üzere, daha sağlıklı toplumun oluşturulması, daha iyi bir çevrenin varlığı, daha iyi bir insani gelişmişlik düzeyine erişim, demokrasinin sağlanması ve yoksulluğun azaltılması ve hatta

ortadan kaldırılması olduğundan ekonomik özgürlüğe sahip olan toplumun daha iyi bir refah düzeyi yakalayacağı beklenmektedir. Bu özgürlüğün ölçümünde ise 4 kategoride 12 nicel ve nitel faktörlere dayalı değişkenler kullanılmaktadır. Birinci kategori, mülkiyet hakları, devletin bütünlüğü ve yargının etkinliğini içeren “Hukukun Üstünlüğü” ile ilgili olmaktadır. İkinci kategoride ise hükümet harcamaları, vergi yükü ve sağlık sektörüne ilişkin harcamaları kapsayan “Kamu Kesiminin Bütünlüğü” yer almaktadır. Üçüncü kategori, çalışma alanındaki özgürlükten oluşan “Mevzuat Yeterliliği” olarak belirlenmişken sonuncu kategori ticaret, yatırım ve finansal özgürlüklerden oluşarak “Piyasanın Açıklığına” bir diğer ifade ile piyasaya giriş engellerine odaklanmaktadır. Burada ekonomik özgürlüğün belirleyicileri olarak yer alan değişkenlerin her biri puanlandırılmada 0 ile 100 arasında bir derece almaktadır. Burada ölçüme tabi tutulan ülkenin alacağı puan sözü geçen değişkenlerin her birine eşit ağırlık verilerek ve değişkenlerin her biri için aritmetik ortalama alınarak belirlenmektedir.

1.2.2.5. Basın Özgürlüğü Endeksi

“Savunma Mekanizması” olarak bilinen Dünya Basın Özgürlüğü Endeksi, 2002 yılından itibaren sınır tanımayan gazeteciler tarafından yıllık olarak yayınlanmaktadır. Endeks, uluslararası düzeyde diplomatlar, Birleşmiş Milletler ve Dünya Bankası gibi kuruluşlarca referans olarak kullanılarak 180 ülke ve bölgedeki gazetecilere sunulan özgürlük düzeyini belirlemekte ve derecelendirmektedir. Uluslararası düzeyde ülkeler karşılaştırıldığında bu özgürlük alanının ülke derecelenmesinde önem arz etmesi kesinlikle tesadüfi değildir, çünkü medya özgürlüğü yargı bağımsızlığı ve gazetecilerin güvenliğinin bir aynasıdır. Gazetecilere sunulan özgürlüğün derecesi Dünya Basın Özgürlüğü Endeksi tarafından oluşturulan anketler ve uzman görüşlerinin derlenerek bir araya getirilmesi sonucunda belirlenmektedir. Anketin kriterleri çoğulculuk, medya bağımsızlığı, şeffaflık, haber ve bilginin altyapı kalitesi gibi etmenler şeklinde örneklendirilebilir. Buradaki nitel analizin temeli ise gazetecilere yönelik şiddet eylemlerini gösteren nicel verilere dayanmaktadır. Elde edilen sonuçlar “özgürlük haritası” şeklinde yayımlanarak ülke ve bölgelerin genel durumunu takdim etmektedir. Ülke veya bölgedeki basın özgürlüğünün düzeyi, endeks tarafından yayımlanan haritada “renk kategorisine” göre belirlenmektedir. Örneğin, beyaz renk özgürlük haritasında

“iyi”, sarı renk “oldukça iyi” bir basın özgürlüğünü gösterirken, turuncu renk “sorunlu”, kırmızı renk ise “kötü” bir basın özgürlüğü derecesini tanımlamaktadır. Haritada siyah renkle gösterilen bölgeler ise “çok kötü” basın özgürlüğü derecesinin hakim olduğu topluma vurgu yapmaktadır. Böylece, yayımlanan haritaya bakıldığında bölgelerin basın özgürlüğü derecesi kolay bir şekilde ayrıştırılabilmektedir (The World Press Freedom(a), t.y.).

Basın Endeksi Özgürlüğü başlıca yedi göstergenin değerlendirilmesi sonucunda belirlenmektedir. Bunlardan ilki “çoğulculuk”tur. Burada düşüncelerin temsil derecesi ölçülüyor. Basının siyasi, ekonomi ve dini kaynaklarla ilişkisini ölçen “basın bağımsızlığı” endeksin ikinci göstergesi olarak belirlenmiştir. Üçüncü gösterge ise haber ve bilgileri sağlayanların faaliyet gösterdiği ortamı analiz eden “çevre” olarak tayin edilmiştir. Bir diğer gösterge sözü geçen ortamdaki yasal çerçevenin etki ve boyutunu ölçen “yasama çerçevesi”dir. Basının haber ve bilgi üretimini etkileyen kurum ve işlemler özgürlük derecesinin temel belirleyicileri arasında yer aldığı için beşinci gösterge “şeffaflık” olarak belirlenmiştir. Basın özgürlüğü, var olan bilginin doğru ve özgürce, herhangi kısıtlamaya tabi tutulmaksızın, olduğu gibi aktarımıyken, en çok ihtiyaç duyulan etken, sunulacak olan bilgiyi sağlayan altyapının kalitesidir. Bu kalitenin sağlayıcısı olarak da “altyapı” endeksin bir diğer göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Son gösterge ise “önyargı” olarak basın özgürlüğüne duyulan eleştirel önyargının düzeyini ölçmekte. Belirtilmiş olan yedi göstergenin her birisi, 0 ile 100 arasında puanlandırılmaktadır. Alınacak olan 0 puanı olası en iyi puan iken, 100 en kötü puan olarak yorumlanmaktadır. Bu puanlama, haritadaki renklere göre de kendi içinde farklı puan aralığına göre derecelendirilmektedir. “0-15” beyaz alana, “15,01-25” sarı alana, “25,01-35” turuncu alana, “35,01-55” kırmızı alana, “55,01-100” ise siyah alana karşılık gelmektedir (“The World Press Freedom”(b), t.y.).

Kurumsal yapıyı ölçen endekslerden beşi bu bölümde ele alınarak detaylı bir şekilde açıklandı. Endeksler, çeşitli kaynaklarda farklılık gösterse de çalışmada ele alınan endeksler literatürde kurumsal yapının temel ölçüm endeksleri olarak kabul edilmektedir. Bu endekslere ilişkin temel bilgiler Tablo 4’te bir araya getirilmiştir.

Tablo 4. Kurumsal Yapı Parametrelerini Ölçen Endeksler

Endeks	Kategori	Alt Kategori	Skorlama Yöntemi
Ekonomik Özgürlükler Endeksi (Heritage)	Genel Skor	Mülkiyet Hakları Devlette Şeffaflık Kamu Harcamaları Parasal, Ticari ve Finansal Özgürlük Yatırım Özgürlüğü İş Özgürlüğü ve Vergi Yükü	0-100 (0: En Kötü, 100:En İyi)
Dünya Ekonomik Özgürlükler Endeksi	Genel Skor	Kamu Sektörünün Büyüklüğü Hukuk Sistemi ve Mülkiyet Hakları Güçlü Para Dış Ticarete Serbestlik Düzenlemeler	0-10 (0: En Kötü, 10:En İyi)
Basın Özgürlüğü İndeksi (FOTP) (Freedomhouse)	Toplam Skor	Statü (Kategorik)	0-100 (0: En İyi, 100:En Kötü) Statü: Free (F): 0–30, Partly Free (PF): 31–60, Not Free (NF): 61–100
Dünya Yönetişim Kriterleri İndeksi (WGI)		Hesap Verebilirlik Politik İstikrar ve Şiddetin- Terörün Yokluğu Düzenlemelerin Kalitesi Hukukun Üstünlüğü Yolsuzluğun Önlenmesi Yönetimin Etkinliği	-2,5 / 2,5 (- En Kötü, +En İyi)

Kaynak: (Dura, 2018:125).

1.3. Rekabet Kavramı

Bu bölümde rekabet kavramı ile ilgili bilgilere yer verildikten sonra rekabet gücü tanımlamaları yapılacaktır. Akabinde konu ile ilgili olarak başlıca teorik bilgilere açıklık getirmek amacıyla öncelikle rekabetin temel fonksiyonları ve genel rekabet stratejileri anlatılacak, sonrasında ise uluslararası rekabet gücü ve bu gücün belirleyicileri gibi temel rekabet konularından bahsedilecektir.

1.3.1. Rekabet ve Rekabet Gücü Tanımları

Konuya rekabetin kavramsal olarak tanımlanması ile başlayacak olursak bu kavramın tek bir çatı altında toplanmasının zorluklarıyla karşılaşabiliriz. Rekabetin çeşitli kaynaklarda bir birinden farklı bir şekilde tanımlandığını Çivi (2001: 22), Gökmenoğlu, Akal ve Altunışık (2012: 5), Çiftçi (2006: 26), Bakımlı (2011: 4), Akis (2015: 1312), ve Çelik (2020: 5), gibi birçok araştırmacıların çalışmalarından da açık bir şekilde görüyoruz. Örnek olarak gösterilen bu kaynaklara göre rekabet kavramı belirlenen bir alanda yarışarak üstünlüğün elde edilebileceği, bir başka ifadeyle taraflardan birinin diğerine göre güç kazanacağı bir ortamda doğal olarak birden fazla birim veya bireylerin olması koşuluyla bir hedefin belirlenmesi ve bu hedef doğrultusunda üstünlük sağlama uğruna kıyasıya çabanın harcanmasını göstermektedir. Bu yarışın ekonomik açıdan temeli çıkar ve kar maksimizasyonuna dayanmaktadır. Kaynakların sınırlı olduğu bir dünyada rekabet kıt alanda sarf edilen hedef yönlü çabaları yansıtarak sonunda elde edilecek başarının bir ölçütü olmaktadır. En eski çağlardan bugüne bilgi ve kişisel becerileri kanıtlama çabası insanların fitratında olan bir içgüdü olarak karşımıza çıkıyor. Bu ispatlama çabası sonucunda daha iyiler daima diğerlerine göre üstünlük kazanarak bir adım öne çıkmışlardır. Daha iyiye ulaşma dileğini içeren rekabet kavramı kazanılabilecek kaynakların sınırsız sayıda olmaması nedeniyle kıyasıya bir mücadeleyi göstermektedir. Rekabetin yaşandığı ilk zamandan günümüzdek aslında rekabetin amacı ve rekabet sayesinde elde edilecek kazanımların genel olarak pek değişmediği görülmektedir. İlk çağlarda görülen rekabet, avcılık ve toplayıcıkla uğraşarak elde edilen “ganimetlerin” artışı şeklindeki günümüzde firma ve endüstriler için rekabet oranlarındaki artışı, hükümetler için ise vatandaşların refah düzeylerindeki artışı temsil etmektedir. Artan

varlıklar sayesinde rekabet kavramına yönelik beklentiler daha da artarak uluslararası düzeye ulaşmıştır.

Bir diğer tanıma göre rekabet, ekonomik sisteme birlik ve tutarlılık getiren bir fikir oluşum sürecidir. Bu süreç insanlara olasılıklar ve fırsatlarla ilgili birçok reel bilgi sağlayarak nelerin daha iyi, nelerin daha elverişli, nelerin daha ucuz olduğu ve nihayetinde nelerin marjinal faydasının daha çok olduğunu göstermektedir (Hayek, 2016: 371).

Günümüzde globalleşme sürecinin hız kazanması sonucunda ülkelerin liderlik çabaları artarak uluslararası pazarların ve uluslararası tüketicilerin oluşumuna zemin oluşturarak bu tüketimi karşılamak için global firma ve sanayilerin temelini inşa etmiştir. Bu durum rekabetin liderlik için gerekli gücün kazanılması, kazanılan gücü yitirmemek için sürdürülebilirliğinin sağlanması ve daha iyi bir konuma gelebilmek için gelişme göstererek globalleşebilen bir tür çaba olarak tanımlayabilmemizi mümkün kılmaktadır (Uysal, 2000: 29).

İktisadi anlamda rekabetin tanımı ise piyasadaki üreticilerin cazip fiyat ve satış koşulları sunduğu, kalitede üstünlük kazanabileceği daha az maliyetli ekonomik yarış şeklinde yapılabilmektedir. Tabii bu koşulların sağlanmasına paralel olarak teknoloji ve yenilikçi yatırımların arttığı etkinlikte verim olarak da görülen rekabet sınırlı kaynaklardan elde edilen başarı olarak görülmektedir (Süygün, 2013: 8).

Geçmişte rekabet olgusu sadece firmalar için düşünülmekteyken günümüz ekonomisinde ulusların çıkarı için hayati önem arz eden rekabet kavramı uluslararası boyuta geçerek dünya genelinde geçerli olabilecek gücün kaynağı haline gelmiştir. Rekabetin elde edilmesi için ise rekabet gücüne ihtiyaç duyulmaktadır. Yapılmış olan karşılıklı yarışlar ve rekabet üzerinde edinilmiş olan üstünlükler başarısını rekabet gücüne borçludur. Rekabet, liderlik uğrunda yarış gösterirken rekabet gücü yarışın sonunda elde edilen başarıyı belirleyen unsur temsil etmektedir (Çeştepe ve Ermiş, 2007: 128-129). Bunun için rekabet ile rekabet gücü kavramları bir birinin içine geçmiş bulunmaktadır. Bunlardan biri yani rekabet, sürecin sonucunun bir ürünüken diğeri yani rekabet gücü bu sonucu doğuran bir etmen olmaktadır.

Günümüz piyasa koşullarında güçlü bir ekonomik yapı olmazsa olmazlar arasındadır. Bunun içinse temel şart rekabet gücünü arttırmaktır. Ülkenin, herhangi bir bölgenin veya endüstrinin kapasitesini gösteren rekabet gücü aynı zamanda üretim yeteneğindeki artışı da temsil etmektedir. Ekonomide zenginlik unsuru olarak tanımlanan “*yüksek rekabet gücü*” rakiplere göre düşük maliyetli üretim olanağını, ürünün talebini arttırmaya yönelik iyi bir kaliteye erişimi, tercihleri olumlu yönde etkileyebilmek için yenilikçi yapıda olduğunu nümayiş eden birer göstericisi olmaktadır (Aktan, 2010: 167).

Rekabet gücü kavramı üzerine yapılmış olan çalışmaların çok yönlü olduğu belirtilmiştir. Uygulanması gereken politika ve belirlenecek olan amaçlara gelince kavramın somut olarak hangi açıdan değerlendirildiği ile ilgili olduğunu söyleyebiliriz. Firmaların rekabet ettiğini savunan “milli rekabet gücü kavramı” firma düzeyindeki rekabet gücünü ifade ederek firmanın düzeyini, pazarın genel durumunu ve kar oranlarını arttırabilme becerisi olarak nitelendirilmektedir. Buna paralel bir diğer tanım ise firmaların sürdürülebilirliği, faktör gelirlerinde artış ve faktör istihdam düzeyinin oluşumuna istinaden yapılmaktadır (Becerem, 2004: 280). Bu tanımlamalara bakılınca rekabet gücünün karlılıkla birlikte istihdam üzerinde de söz hakkına sahip olduğu apaçık görülmektedir.

Son yıllarda dünyada bambaşka bir dönüşüm sürecine geçilmiştir. Bu dönüşümün yaşandığı dönem ise “*yeni dünya düzeni*” şeklinde tanımlanmaktadır. Bu yeni düzende tahmin edildiği üzere birçok alanda değişimler kaydedilmiş, küreselleşme sonucunda sınırlar yok olmuştur. Sınırların ortadan kalkması dünyada tek bir pazarın varlığını ortaya koyarken var olan bu pazardaki konumu koruyabilmenin tek yolu ise rekabet gücüne sahip olmaktır. Elde edilecek olan rekabet gücünün kaynağı verimlilik iken, bu gücün piyasaya katkısı üretim malları ile ilgilidir. Şöyle ki pazara sunulan malların kalitesinin, fiyatının ve bu ürün için müşterilerin memnuniyet düzeyinin rakip mallara göre nispi olarak yarışabilir olması tamamen rekabet gücüne bağlı olmaktadır (Sulak ve Sarı, 2007: 300). Var olan yeni dünya düzeyinde ayakta kalmanın ve varlığını sürdürebilir kılmanın temelinde rekabet gücünün olduğu net bir şekilde ispatlandığı için bu kavram ister firma bazında, isterse de uluslararası düzeyde git gide büyük önem arz ederek başlıca araştırma konusu haline gelmiştir.

1.3.2. Rekabet Gücünün Gerçekleşme Düzeyleri

Rekabet gücü kavramı, literatürde, gerek gerçekleşme düzeyi açısından gerekse de değerlendirme düzeyi açısından ele alındığında, farklı şekillerde betimlendiği gibi farklı şekillerde değerlendirildiği görülmektedir. Bu çalışmada ise rekabet gücünün gerçekleşme düzeyleri mikro ve makro düzeyde olmak üzere ana hatlarıyla ele alınacaktır.

1.3.2.1. Mikro Düzeyde Rekabet Gücü

Firma düzeyinde rekabet gücü kavramı çok basit bir şekilde tanımlanabilmektedir. Bu tanım tamamen firmanın elde edeceği kar ile ilgili olarak kar elde edemeyen bir firmanın rekabet gücüne sahip olamayacağını öngörmektedir. Bunun sebebi, tam rekabet koşullarında faaliyet gösteren firmanın piyasaya sunacağı malın piyasa fiyatını kesinlikle aşmaması gerektiğidir, aksi halde fiyatın yüksek olması gerekçesiyle firmanın rekabet gücünü kaybetmesi beklenen bir sonuç olarak karşımıza çıkacaktır. Bazen araştırmacılar firmaların piyasadaki ortalama maliyet üzerindeki fiyattan satış yapmasını rekabet gücünü arttırıcı faktör olarak değerlendirirler de ciddi eleştiri hedefi haline gelmektedirler. Çünkü firmaların ürettiği ürünü piyasanın ortalama maliyetinin üstünde satması rekabet gücüne katkı sağlamayacak hatta rekabet gücünün kaybına zemin oluşturacaktır. Şöyle ki bu fiyat piyasadaki rakip üreticilerin fiyatına göre yüksek kalacak ve ürün cazibesini yitirecek, bu da doğal olarak rekabet gücünü olumsuz etkileyecektir. Bir diğer açıdan değerlendirecek olursak fiyatı ortalama piyasa fiyatından yüksek kalan üreticilerin yeteri maliyet minimizasyonunu sağlayamaması gerekçesiyle rekabet gücünü yitirdikleri görülmektedir. Bu durum ise kesinlikle verimle ilgilidir. Verimliliği sağlayamayan bir üretici kıt kaynakları etkin şekilde kullanamayıp maliyetinin artmasına sebep olacaktır. Bu artışın da önüne geçilmesi çok zor olacağı için rekabet gücü zayıflayacaktır (Aktan ve Vural, 2004: 6-12).

Endüstri düzeyindeki rekabet gücü firma düzeyindeki rekabet gücüne bazı konuda benzerlik gösterse de ciddi farklılıklarının olduğu da bilinmektedir. Bir endüstrinin verimliliği diğer endüstrilerle ya eşit ya da daha üst düzeyde olursa ve bu düzeyi sürdürülebilir kılarak maliyetleri azaltabilirse rekabet gücüne sahip olacağı

düşünülmektedir. Bu görüşteki maliyetlerin minimizasyonu ve verimliliğe atfedilen önem firma düzeyindeki rekabet gücü tanımı ile benzerlik gösterse de rekabetçi bir endüstri olmanın başlıca koşulunun aslında uluslararası düzeyde rekabetçi firmalara sahip olması gerekliliği firma düzeyindeki rekabet gücü tanımından farklılık göstererek tanımlamayı zorlaştırmaktadır.

1.3.2.2. Makro Düzeyde Rekabet Gücü

Ulusal düzeydeki rekabet gücü ise firma düzeyindeki rekabet gücü tanımlamasına çok yakın olmaktadır. Bunun sebebi ise firma düzeyindeki rekabet gücü tanımının aslında en temel tanımlama türü olmasıdır. Fakat buradaki fark ise ulusal rekabet gücünün çok boyutlu olması ve ülkenin rekabet gücünün endüstri rekabet gücünden bile daha geniş alanı kapsıyor olmasıdır. Buradaki rekabet gücünden beklenen şeyler ise diğer tanımlamalara paralel bir seyir izler.

Ülke düzeyinde değerlendirildiğinde rekabet gücünün amacının veri olduğu kabul edilmekte ve bu amacın aslında söz konusu olan ülke vatandaşlarının refahındaki artış olduğu bilinmektedir. Bunun için ulusal rekabet gücü büyük önem arz ederek ülkede faaliyet gösteren endüstrilerin ve yönetimin endişe ile yaklaştığı başlıca alanlardandır. Ulusal rekabet gücünü etkileyen başlıca faktörlerin bazı araştırmacılara göre döviz kuru, faiz oranları, kamu bütçe açıkları olduğu öngörülse de bazı akademisyenlere göre bu faktörün aslında kamu olduğu öne sürülmektedir. Temelde firma ve endüstri rekabet gücüne benzerlik gösteren uluslararası rekabet gücü aslında dış çevre ile etkileşimi gerekli kılan yenilikçi ve teknolojik tekniklerden doğrudan etkilenmektedir. Verimlilik, etkinlik, karlılık, maliyetlerde azalış, sürdürülebilirlik gibi faktörlerin beraberinde refah düzeyi yani kişi başına gelirin artması, dolaylı olarak tasarruf ve yatırımların olumlu etkilenmesini uluslararası bir platformda sağlamak doğal olarak kamu politikalarının desteği ile mümkün olabilir. Uluslararası düzeyde rekabet gücünün elde edilmesi ile ilgili genelleme yapıldığında bu ülkenin hukuki, ekonomik, siyasal, sosyal, teknolojik ve coğrafi durumu ve buna ek olarak altyapı kalitesi doğrudan ve dolaylı etkiye sahip olmaktadır (Çelik, 2020: 9-12).

1.3.3. Rekabetin Temel Fonksiyonları

Buraya kadarki açıklamalarda rekabetin verimlilik, kaynak dağılımı, refah düzeyinde artış gibi birçok iktisadi etkinlik koşullarını sağlayan temel bir kavram olduğu vurgulanarak öneminden bahsedildi. Bu başlıkta ise konu ile ilgili olarak araştırmacıların çalışmalarında yer alan bilgiler doğrultusunda rekabetin başlıca fonksiyonları daha detaylı bir şekilde açıklanacaktır.

Akiş'in çalışmasında yer alan bilgilere göre, hem toplumsal hem de ekonomik fonksiyonları bulunan ve üretilecek olan ürünün miktarını, hedef kitlesini belirleyen rekabet kavramının temel olarak yedi ayrı fonksiyonu bulunmaktadır. Bunlardan ilki "*Kaynak Dağılımı Fonksiyonu*" olarak belirtilmiştir. Bu fonksiyon sayesinde rekabetten beklenen şey toplumda var olan kıt kaynakların etkin bir şekilde dağıtılması yani bir ürünün üretim miktarının o mala duyulan talebe uygun bir fiyattan piyasaya sürülmesini sağlamasıdır. Bu koşulların sağlanması halinde ise genel olarak refah düzeyi artış gösterecektir. O zaman rekabetin kaynak dağılımı fonksiyonunun toplumun genel refahını olumlu yönde etkileme gücüne sahip olduğunu söyleyebiliriz. Rekabetin ikinci fonksiyonu ise "*Yenilik ve Teknik Gelişmeyi Uyarma Fonksiyonu*" şeklinde tanımlanmıştır. Rekabetçi piyasalarda firmaların faaliyetine devam edebilmesi için daima yenilik yaparak çeşitlendirmeye gitmesi gerekmektedir. Bunun için rekabetin bu fonksiyonu Araştırma ve Geliştirme (Ar-Ge), yatırım ve teknoloji faaliyetlerinde artışı uyarmaktadır. Betimlenen bir diğer fonksiyon ise verimlilikle ilgili olup "*Üretimde Verimlilik Fonksiyonu*" şeklindedir. Fiyatların piyasadaki toplam talep ve toplam arz göre tayin edilmesi ve bunun için kullanılacak olan kaynakların en etkin bir şekilde belirlenmesi rekabet gücünü elde edebilmenin başlıca koşulları arasında yer almaktadır. Aksi halde firmalar piyasada oluşan fiyatı etkileme gücünü kaybedecek, kar oranlarındaki düşüş ve maliyetlerindeki yükseliş sebebiyle de faaliyetlerini daha fazla sürdüremeyip piyasadan çekileceklerdir. O zaman rekabetin bu fonksiyonun verimli üretim koşullarının bir kez daha altını çizerek firmaların sürdürülebilir rekabet gücü elde etmesine zemin oluşturduğunu söyleyebiliriz. Rekabetin "*Gelir Dağılımı Fonksiyonu*" ise elde edilmiş olan gelirin daha adil bir şekilde dağılmasını mümkün kılmakta ve kaynakların dağılım sürecindeki eşitsizliklerle daha kolay mücadele edebileceği öngörülmektedir. Bir diğer fonksiyon ise "*Uyum Esnekliği Fonksiyonu*" olarak betimlenmiştir. Piyasadaki düzen her zaman sabit bir eğilimde devam etmemektedir, karşı karşıya kalan ekonomi değişikliklere

uygun bir şekilde aksiyon almak zorunda kalıyor. Bu sapmalara örnek olarak üretimde yapılan programlamalar veya yönetimde değişiklikler, süreçlerde farklılıklar, teknolojik gelişmelere istinaden yapılan her türlü revizyonlar ve bunun yanı sıra piyasada oluşabilecek şok ve krizleri gösterebiliriz. Bu gibi durumlarda piyasadaki konumunu koruyabilmenin tek yolu etkinliğin sağlanmasıdır. Bu etkinlik beklenen şey ise sözü geçen durumlarda esnekliğin yapılması ve gereken tepkinin verilebilmesidir. Yani, rekabet ekonomideki değişikliklere etkinliği kaybetmeden reaksiyon vermekte ve gerekli esnekliği göstererek uyum sağlamaktadır. Rekabetin bir diğer fonksiyonu ise “*Tüketicilerin Refahını Arttırma Fonksiyonu*” olmaktadır. Rekabetin tüketicileri koruma fonksiyonuna sahip olduğu iddia edilmektedir. Bunun sebebi ise rekabet sayesinde tüketicilerin daha bilinçli olması, maliyetlerdeki azalış sayesinde tüketicilerin nihai olarak daha az maliyete katlanarak istedikleri ürünü edinebilmeleri ve hatta almak istedikleri mal için tercih yapabilme olanağına sahip olabilmeleridir. Bu gibi etkenler dolaylı olarak refahı da arttıracığı için rekabet sayesinde tüketicilerin refahında artışlar gözlemlenmektedir. Buradaki son fonksiyon ise *Kontrol Fonksiyonu*” olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu fonksiyon tamamen rekabetin piyasayı belirli bir güçler tarafından kontrol etmesini olanaksız hale getirmesi ile ilgilidir. Bu gibi durumlarda devletin piyasaya müdahale etmesi veya piyasayı kontrol etmesi imkansız olacaktır (Akiş, 2008: 7-9).

Rekabetin fonksiyonları Arıcan, Yücememiş ve Işıl (2009: 35)’a göre de benzer bir şekilde veri piyasa koşullarına uyum göstermek olarak tanımlanmıştır. Burada firmaların muazzam kar sınırları belirlenebilmektedir. Tüketicilerin ekonomik refahını olumlu yönde etkileme ve devletin piyasaya müdahalesine sınırlama getirmek gibi birtakım eylemler rekabetin başlıca fonksiyonları arasına eklenmiştir.

Rekabetin fonksiyonları statik olduğu gibi aynı zamanda dinamik özelliğe de sahip olmaktadır. Statik özellikten kasıt çıkarlarını muhafaza etmeye çalışan üretici ve tüketicilerin rekabet koşullarında birbirlerinin davranışlarını sürekli kontrol ettikleri için ekonomik özgürlüğün kısıtlanması iken rekabetin dinamik fonksiyonu inovasyon ve teknolojik gelişmeleri uyarıyor olmasıdır. Fakat şunu da belirtmek gerekir ki rekabetin fonksiyonları ancak rekabetin etkin olduğu durumda işleyebilmektedir. Aksi halde rekabet fonksiyonları kesinlikle devre dışı kalmaktadır (İlkay, 2019: 9-10).

1.3.4. Genel Rekabet Stratejileri

Strateji kavramı, ekonomik refahın elde edilmesinde büyük önem arz etmektedir. Çünkü rekabet gücü belirlenmiş olan stratejiler sayesinde kazanılmaktadır (Eraslan, 2014: 22).

Rekabet stratejilerinin belirlenmesi ise hedef olarak belirlenen bir rekabet üstünlüğüne erişmek için hangi araçların kullanılmasına karar vermek demektir (Demirel, 2019: 36). İşletmelerin belirlemiş olduğu stratejilerin ise farklı boyutları vardır. Genellikle uygulanması muhtemel stratejilerin tamamını kapsayan bu boyutlar sırasıyla, “uzmanlaşma”, “marka tanınmışlığı”, “çekmeye karşı itme”, “kanal seçimi”, “ürün kalitesi”, “teknolojik liderlik”, “dikey entegrasyon”, “maliyet pozisyonu”, “hizmet”, “fiyat politikası”, “etkililik”, “ana şirketle ilişkiler”, “kendi devleti ile ve ev sahibi ülkedeki devletle olan ilişkiler” şeklindedir (Öztürk, 2018: 39-40).

Firmaların başarı veya başarısızlık sebebi her zaman eleştirilmiştir. Bu sorunun cevabı belki de stratejideki farklılıklar ve veya stratejinin etkisi olmaktadır (Porter, 1991: 96). Porter’e göre işletmelerin elde edeceği başarı, uygulanmış olan stratejinin doğru bir şekilde belirlenmiş olmasıyla ilgiliyken başarısızlıkların sebebi ise işletmelerin rekabeti tam anlamıyla idrak edememesi ve işleyişiyle ilgili yeteri kadar bilgi sahibi olmamasıyla ilgilidir. Çünkü rekabet işletmeler için genellikle “rakiplerin arasında sürdürdüğü” yarış olarak kabul edilmektedir, oysaki aslında rekabet, “mevcut rakipler arası çekişme” ile birlikte yeni “girişimcilerin piyasaya girme tehdidi”, “alıcıların pazarlık güçleri”, “ikame ürün ve hizmetlerin tehdidi”, “tedarikçilerin pazarlık güçleri” gibi faktörleri bünyesinde taşımaktadır. Bu değişkenler Porter’in rekabeti şekillendiren beş kuvveti olarak literatüre yansımaktadır.

Bu kuvvetlerin üstesinden gelerek rekabet gücünü sürdürmek için ise Porter üç genel strateji önermektedir. Bunlardan ilki “Maliyet Liderliği Stratejisi”dir. Bu strateji sayesinde hem satışa konu olan nihai ürünün fiyatı hem de genel olarak işletmenin maliyetlerinin tamamı azalacak ve işletme etkin bir şekilde rekabet etmeye devam edecektir. Çünkü işletme piyasadaki ortalamanın üstünde bir kar elde etmiş olacaktır. Fakat maliyet liderliği elde ederken üretilecek olan ürünün kalitesinden ödün vermemek

gerekir ki müşterilerin tercihleri farklı istikamete yönlensin. İkinci Strateji “Farklılaştırma”dır. Sürekli değişkenliklerle karşı karşıya olduğumuz piyasada rekabet gücün elde etmenin başlıca yolu piyasadaki farklılıklara, gelişmelere ve yeniliklere ayak uydurmak ve rakiplerine göre de farklı olmaktır. Farklılaştırma stratejisinin de başlıca amacı, bu farklılığı sağlayarak ortalamanın üzerinde bir fayda veya kar elde etmektir. Bu farklılık sağlandığı takdirde müşterilerin istekleri farklı şekilde karşılanacağı için daha cazip bir hal alacaktır. Bu da doğal olarak müşterilerin tercihlerine yansiyacaktır. Üçüncü strateji ise “Odaklanma”dır. Burada işletmelerin satış kitlelerini belirlemiş olmaları gerekir. Diğer stratejilerden farkı tam da özel bir kitlenin hedef olarak belirlenmesidir. Çünkü diğer stratejiler piyasanın tamamını hedeflerken burada ya belirli bir ürün, ya belirli bir tüketici ya da belirli bir bölgenin hedefi odak noktasına dönüşmektedir. Stratejinin kazandıracığı fayda da diğerlerine göre farklılık göstermektedir (İnce ve Gürbüz, 2020: 96-100).

Rekabet gücüne sahip olmanın ve rekabet gücünü sürdürebilmenin başlıca yolu ilk aşamada uygun stratejinin belirlenmesi olduğunu yukarıda yer alan kaynakların simasında bir kez daha gördük. Bu stratejilerin uygun bir şekilde, uygun bir zamanda ve gerekli tüm koşullar göz önünde bulundurularak uygulanması gerekliliği üzerinde durduk. Ancak bu zaman stratejinin etkin ve sağlayacağı faydanın maksimum olacağına ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

1.3.5. Uluslararası Rekabet Gücü

Uluslararası rekabet gücü kavramı karmaşık bir yapı arz ettiği için bu kavramı sınırlı sayıda faktör yardımıyla açıklamak yeterli olmayacaktır. Bunun için birkaç farklı tanımlama örneklerinde uluslararası rekabet gücünü açıklamaya çalışacağız.

Uluslararası rekabet gücünü makro düzeyde ele aldığımızda ülke ekonomisinin yaşam standardını arttırmak, istihdam olanaklarında iyileştirmeler yaparak çalışmak isteyen nüfusa iş olanakları sağlamak ve bu durumu sürdürülebilir kılma yeteneği olarak tanımlayabiliriz. Firma düzeyindeki uluslararası rekabet gücü tanımı ise iki farklı kategoride yapılabilmektedir.

Rekabet edilebilirliği sağlamak için ilk olarak ürün fiyat açısından cazip olmalıdır ki bu da tamamen firmaların piyasaya süreceği ürünün fiyatıyla ilgili olmaktadır. Fakat sadece fiyat da tek başına yeterli olamayacağı için fiyat dışı unsurlar da tanıma dahil edilmektedir. Bu unsurlar satışa söz konusu olacak ürünün kalitesi, firmanın termine uyum süreleri, satış sonrası süreçleri de içermektedir. Bu koşulların sağlanması halinde ister makro isterse de firma düzeyi için uluslararası rekabet gücünün varlığından bahsedebiliriz (Bedir, 2012: 180-181).

Devletin başlıca oluşum sebebinin vatandaşların refah düzeyini arttırmak veya başka bir ifadeyle vatandaşların yaşam kalitesini iyileştirmek olduğu bilinmektedir. Bunun içinse uluslararası rekabet gücüne ihtiyaç duyulmaktadır. Özellikle günümüzde bu koşul olmazla olmazlar arasında ilk sırada konumlanmaktadır. Uluslararası rekabet gücüne zemin oluşturan başlıca faktör ise firmalardır. Şöyle ki, ülkenin uluslararası düzeyde rekabet gücü elde edebilmesi için ülkedeki firmaların uluslararası düzeyde rekabet edebilir konumda olması gerekmektedir. Peki bunun için ne yapmalı? Daha önce rekabet gücü için rekabet stratejilerinin öneminden bahsedilmiştir ve bu stratejilerin rekabet gücü üzerinde ne kadar ve nasıl bir öneme sahip olduğu tartışılmıştır. Aynı bilgileri buraya da uyarlayacak olursak firmaların uluslararası rekabet gücüne sahip olması için gereken dinamik stratejiler ve uygulamalar devlet tarafından belirlenmeli ve gerekli altyapı oluşturulmalı şeklinde öngörülmektedir. Bu stratejilerden beklenen şeyler ise firmaların uluslararası düzeydeki rakiplerine göre katma değeri yüksek olan ürün ve hizmetleri sunması ve alanında uzmanlaşması şeklinde örneklendirilebilir. Peki ya bu koşullar ülkelerin uluslararası rekabet gücünü nasıl etkileyecektir? Bu sorunun cevabı ise sağlanacak olan koşullar sayesinde ülke ekonomisinin yüksek getiri elde etmesinin bir sonucu olarak ülke gelirinin artması, ekonomik büyümenin bu durumdan önemli ölçüde olumlu etkilenmesi ve son olarak da üretim faaliyetlerindeki iyileşme sayesinde ülkenin rekabet gücünün artması olacaktır (Karaaslan ve Tuncer, 2010: 20).

Ülkelerin uluslararası rekabet gücüne sahip olmaları için bir ürünün, bir firmanın veya genel olarak bir sektörün rekabet üstünlüğe sahip olması da yeterli olmayacaktır (Kum, 1999: 177). Bunun için ülkelerin rekabet arttırıcı stratejileri belirleme sürecinde piyasadaki talebin, müşteri tercihlerinin, piyasadaki firmaların ve sektörlerin tamamını göz önünde bulundurarak düzenleme yapması daha sağlıklı sonuçlar doğuracaktır.

Porter'e göre ise iyi bir refah düzeyine sahip olabilmek için çaba sarf edilmeli. Klasik ekonominin iddialarının aksine Porter refahın ülkedeki doğal zenginlikler, emek havuzu, faiz oranları, para birimin değeri ilgili olmadığını düşünmektedir çünkü ona göre refah "yaratılmalı". Şöyle ki ülkenin rekabet gücü ülkedeki endüstrilerin yenilik yapma kapasitesi ile ilgilidir. Rekabet avantajı ulusal düzeyde oluşturulmakta ve sürdürülebilir yapıya sahip olabilmektedir. Bu avantaja katkı sağlayan faktörleri ise ulusal ve kültürel değerler, iktisadi yapılar, kurumlar ve geçmişteki farklılıkların tamamı şeklinde nitelendirmektedir (Porter, 1990). Ulusal rekabet avantajının ise ülkenin uluslararası düzeyde rekabet gücü elde etmesine olanak sağlayacağı öngörülmektedir.

1.3.5.1. Uluslararası Rekabet Gücünün Belirleyicileri

Uluslararası rekabet gücünün elde edilmesinde birçok farklı faktörlerin önemli rol oynadığı belirtilmiştir. Bu durumda uluslararası rekabet gücünün belirleyicilerinin de çok sayıda olduğu söylenebilmektedir. Bunlar genellikle geleneksel ve yeni ekonomi faktörleri olmak üzere iki alt başlıkta toplanmaktadır. Uluslararası rekabet gücünü belirleyen geleneksel faktörler serbest ticaret koşulları, uzmanlaşma, üretimde etkinlik veya üretimde üstünlük düzeyi, emek miktarı, faktör yoğunluğu şeklinde kabul edilirken, yeni ekonomide rekabet gücünü belirleyen faktörler ise firma içi ve firma dışı faktörler olarak kendi içinde de ikiye ayrılmaktadır. Firma içi etken olarak üretilen malların kalitesi, maliyet ve fiyat düzeyi betimlenirken firma dışı faktörler ise devletin ekonomideki konumu ve müdahaleleri, korumacılık, yabancı sermaye yatırımları, ülkedeki hukuk sistemi, mevzuatların kolay ve anlaşılır bir yapıya sahip olması, ülkedeki ekonomik istikrar, finans piyasalarının gelişmişlik seviyeleri olarak bilinmektedir (Başkılıç, 2006: 25-48).

Tuncer'e göre de uluslararası rekabet gücünü belirleyen faktörler yine iki ana başlık halinde ele alınmaktadır. Bu başlıklar önemli iktisadi düşünürlerin temel görüşlerini yansıtan iktisadi düşünceler ve uluslararası rekabet gücünü mikro ve makro düzeyde açıklayan iktisadi tarifeler olarak tanımlanmaktadır. İktisadi düşünürlere göre uluslararası rekabet gücünü etkileyen faktörler de farklı yaklaşımlardan oluşmaktadır. Bunlar sırasıyla "Mutlak Üstünlük Yaklaşımı", "Karşılaştırmalı Üstünlük Yaklaşımı", "Heckscher-Ohlin-Samuelson Modeli", "Paul Krugman Yaklaşımı", "Elmas Modeli Yaklaşımı", "Dokuz

Faktör Modeli” olarak örneklendirebiliriz. Uluslararası rekabet gücü üzerinde belirleyici etkiye sahip olan iktisadi faktörler arasında ise bu gücü belirleyen “Mikro-Ekonomik Faktörler” ve “Makro-Ekonomik Faktörler” yer almaktadır. Mikro-Ekonomik faktörler firmanın kaynakları, içsel ve dışsal faktörler, firmanın kapasitesi ve yeterliliği, genel piyasa faktörleri ve piyasa dışı faktörlerden oluşmaktadır. Makro-Ekonomik faktörler arasında ise iş ve çalışma ortamı, ekonomik ve teknolojik altyapı, eğitim ve öğretim, girişimcilik ve işletme gelişimi, inovasyon ve yaratıcı fikirler, kamuya ait politikalar, verimlilik, fiyat, maliyet ve kalite düzeyi yer almaktadır (Tuncer, 2009: 10-26).

Brykova ise ulusal bölgenin uluslararası rekabet edilebilirliğinin “kümeler”, “insani varlıklar”, “işletme ve yerel ağların gelişme düzeyi”, “yenilikler ve bölgesel yenilikçi sistemler”, “yönetimin kalitesi”, “bölgenin kurumsal yapısı”, “bölgesel altyapı ve bölgenin endüstriyel yapısı”, “bölgenin doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının çekiciliği ve doğası” gibi faktörler tarafından belirlendiğini savunmaktadır (Brykova, 2014: 51-52).

İKİNCİ BÖLÜM

KURUMSAL YAPI DEĞİŞKENLERİ VE ÜLKELERİN ULUSLARARASI REKABET GÜCÜ İLİŞKİSİ

Bu bölüm iki amaca hizmet etmektedir. Amaçlardan ilki, kurumsal yapı değişkenleri ile uluslararası rekabet gücü arasındaki ilişkiyi ortaya koymak, bir diğer ifade ile kurumsal yapı değişkenlerinin ülkelerin uluslararası rekabet gücü üzerinde etkili bir faktör olduğunu somut bilgiler ve ölçüm yöntemleri ile göstermektir. Bunun için uluslararası rekabet gücünü ölçen başlıca kurumsal yaklaşımlar tek tek ele alınacaktır. İkinci amaç ise bu konuda yapılmış olan teorik ve ampirik çalışmaların literatür taramasını ortaya koymak ve elde edilen bulguları dünya ülkeleri örneğinde sunmak şeklinde belirlenmiştir.

2.1. Uluslararası Rekabet Gücünü Ölçen Endeksler

Bir ülkenin rekabetçilik düzeyinin belirlenmesi için birçok farklı kuruluşlar araştırmalar yapmaktalar. Bu araştırmalarda farklı ülkelerin rekabet düzeylerinin farklı belirleyici faktörler tarafından elde edilmesine rağmen ortak amaca hizmet ettikleri bilinmektedir. Ülkelerin vatandaşlara sunduğu sosyo-ekonomik refahı belirlemek ve bu refah düzeyini iyileştirmek için öneriler sunmak bu ortak amaçlar arasında ilk sırada yer almaktadırlar. Çalışmanın bu kısmında, konu ile ilgili bazı kuruluşların yapmış olduğu çalışmalar ve bu çalışmalar sonucu yayımlanan endekslerden ve raporlardan söz edilecektir.

2.1.1. Küresel Rekabet Endeksi

Davos Klosters'daki yıllık toplantılarla anılan Dünya Ekonomik Forumu, 50 yıllık bir geçmişe sahiptir. Yıllardır çok sayıda iş adamlarının, hükümet ve sivil toplum liderlerinin katıldığı bu toplantılarda günün başlıca küresel problemleri değerlendirilmekte, sorunların üstesinden gelmenin yolları arayışına gidilmektedir. Başlangıçta, toplantıların ana konusu Avrupalı firmaların Amerika Birleşik Devletleri (ABD) yönetim uygulamalarını yakalama yollarını bulmaktı. Bu konu profesör Schwab'ın temel odak noktası idi. Buna paralel bir biçimde, kurumsal başarının aslında, kendi menfaatlerini dikkate alan yöneticilerle ilgili olduğunu ortaya koyarak “paydaş” yönetim yaklaşımının gelişmesine katkı sağladı. Bu toplantılar 1973'ten beri ise daha farklı bir boyuta geçti. Bretton Woods sabit döviz kuru mekanizmasının çöküşü, Arap-İsrail savaşı gibi 1973 olayları toplantının başlıca tartışma konusunu yönetimden ekonomik ve sosyal alanlara genişletti. Bunun sonucunda, siyasi liderler ilk kez 1974'te Davos'a davet edildiler. İki yıl sonra, kuruluş 1000 kişiyi kapsayan bir üyelik sistemi başlatarak bir sivil toplum kuruluşuna dönüştü. 1979 yılından itibaren, Avrupa Yönetim Forumu, Küresel Rekabet Edilebilirlik Raporu yayımlanmaya başlayarak ülkelerin bilgi merkezi haline geldi, 1987 yılından itibaren ise Dünya Ekonomik Forumuna dönüştü (“World Economic Forum”(a), t.y.).

Uluslararası Kamu-Özel İşbirliği Örgütü olan ve günümüzde Dünya Ekonomik Forumu olarak bilinen bu vakıf, 1971 yılında herhangi bir kar amacı olmaksızın kurulmuştur. Vakfın merkezi, İsviçre'nin Cenevre kenti olarak bilinmektedir. Ahlaki ve entelektüel bütünlüğü merkezine alan bu forum, yönetişimin yüksek standartlarını korumayı ve küresel kamu yararı için girişimciliği desteklemeyi hedef edinmiştir. Toplumun her kesimine eşit ağırlıkta hitap ettiğini savunan çalışmalarda kurum, kamu ve özel sektör kuruluşları, akademik kurumlar gibi pek çok organizasyon türleri harmanlanmakta ve ekonomik dengenin sağlanması için büyük bir çaba gösterilmektedir (“World Economic Forum”(b), t.y.).

Bu forumu diğerlerine göre benzersiz kılan birkaç önemli faktörler arasından temel dört faktörü sıralayabiliriz. Bunlardan birincisi “*Tarafsızlık*” olmaktadır. Tarafsızlıktan kastedilen şey herhangi bir ideolojik veya ticari çıkarların olmamasıdır. Tam anlamıyla forumun tarafsız olduğu anlamına gelmese de bu ilke sayesinde dünyanın daha objektif,

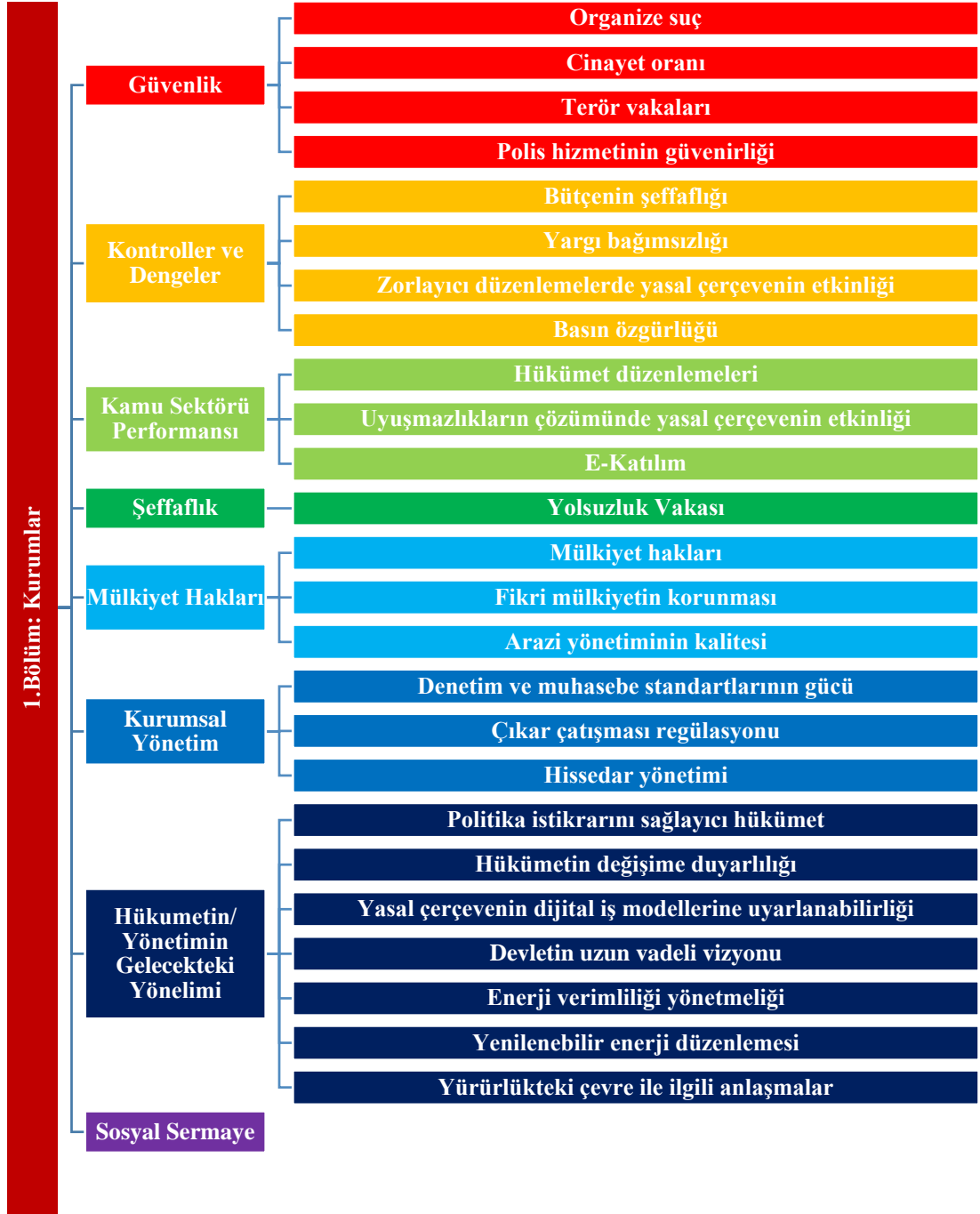
daha ölçülebilir ve daha sürdürülebilir bir yapıda olması için sürekli iyileştirmeler yapılmaktadır. İkinci faktör “Küresellik”tir. Burada, küresel toplumun geleceğini etkileyebilecek olumsuzluklar hedef haline gelmektedir. Bu bağlamda, sorunların izole edilemeyeceğine inanılarak etki ve bağımlılıklar ön plana alınıyor. Bunun sebebi ise dünyanın birbirine bağlı bir ekosistem olarak görülmesidir. Temel faktörlerden üçüncüsü “Bütünsellik”tir. Dünyadaki zorlukların çözümünün yalnız ve yalnız küresel toplumun tüm üyelerinin katılımıyla başarılacağına inanıldığı için bu faktör sayesinde ilgili tüm tarafların görüşleri ölçüme dahil edilmektedir. Faktörlerden dördüncüsü ise “İleriye Dönüklük” olarak tanımlanıyor. Bunun sebebi genellikle uzun vadeye odaklanmaktır. Başarının sadece anlık sonuçlar açısından ölçümü doğru bulunmadığı için gerçek başarının zamanla ve süreklilikle ortaya konulacağına inanılmaktadır (“World Economic Forum”(c), t.y.).

Dünya Ekonomik Forumu tarafından yıllık olarak yayımlanan bu raporlar, raporlardaki derecelendirmeler, yapılan ölçümler birbirinden farklı alanları kapsayan veri setlerinin elde edilmesi, anketlerin yapılması, uzman ve akademik personellerin görüş ve değerlendirilmesi sonucu oluşturulmaktadır.

2019 yılında yayımlanan rapor 12 ana bileşenden oluşarak ülkelerin rekabet gücünü ölçmekte ve uluslararası düzeyde derecelendirmektedir. Bileşenler sırasıyla “Kurumlar”, “Altyapı”, “Bilgi ve İletişim Teknolojisinin Benimsenmesi”, “Makroekonomik İstikrar”, “Sağlık”, “Beceriler”, “Ürün Piyasası”, “İşgücü Piyasası”, “Finansal Sistem”, “Piyasa Hacmi”, “İş Dinamizmi” ve “Yenilik Yeteneği” şeklinde belirlenmiştir. Buradaki ana başlıkların da birçoğu da kendi içinde alt başlıklara, bu alt başlıklar da kendi içlerinde farklı değişkenlerden oluşmaktadırlar. Sözü geçen temel bileşenler kendi alt bileşenleriyle birlikte yukarıdaki sıralamaya uygun olarak Şekil 1, Şekil 2, Şekil 3, Şekil 4, Şekil 5, Şekil 6, Şekil 7, Şekil 8, Şekil 9, Şekil 10, Şekil 11, Şekil 12’de, ayrı ayrı bölümlere ayrılmış ve bileşenlerin tamamı detaylı bir şekilde gösterilmiştir (Schwab, 2019: 561-565).

Şekil 1: Kurumlar

Kaynak: (Schwab, 2019: 561-565)'ten yararlanarak düzenlenmiştir.

Dünya Ekonomik Forumu rekabet gücünün ölçümünde bazı faktörleri kullanmaktadır ki bunlar arasında birinci sırada kurumlar yer almaktadır. Şekil 1'den görüldüğü üzere kurumlar, "Güvenlik", "Kontroller ve Dengeler", "Kamu Sektörü

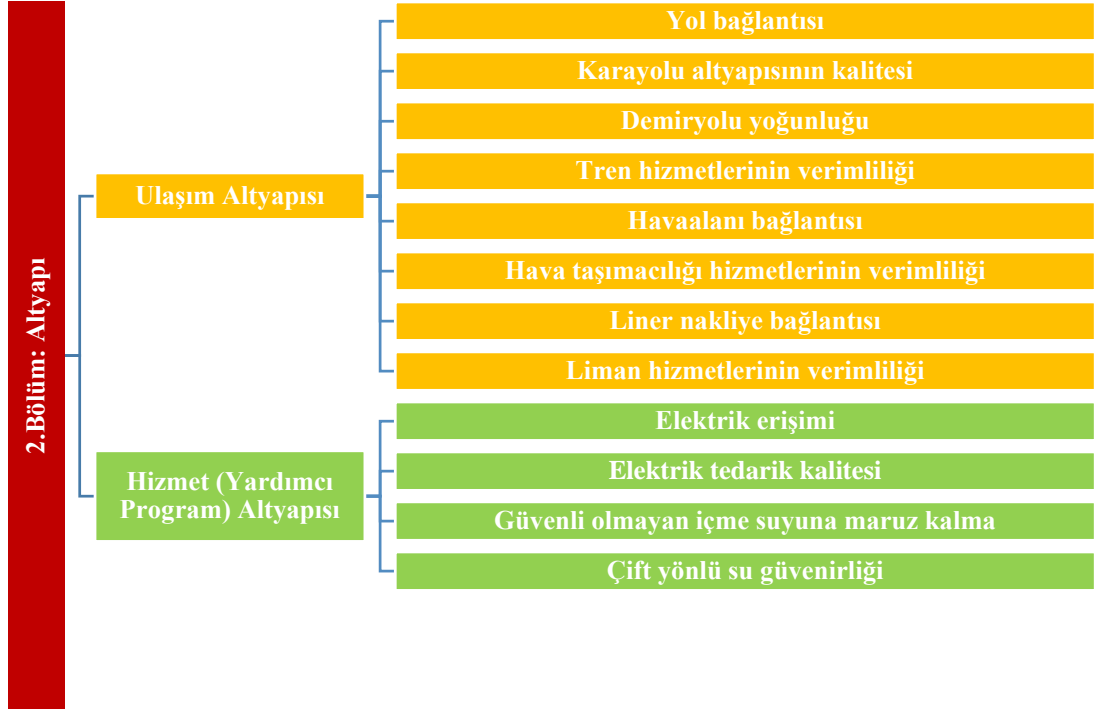
Performansı”, “Şeffaflık”, “Mülkiyet Hakları”, “Kurumsal Yönetim”, “Hükümetin veya Yönetimin Gelecekteki Yönelimi” ve “Sosyal Sermaye” gibi önemli değişkenlerden oluşmaktadır. Bu değişkenlerin her biri kurumların farklı görevlerini üstlenmekte ve aynı zamanda kurumların ölçülebilirliğini sağlamaktadır. Örneğin, kurumların güvenilirlik düzeyinin belirlenmesinde organize suç, cinayet oranları, terör vakaları ve polis hizmetinin güvenilirliği gibi faktörler dikkate alınmakta, elde edilen sonuca göre sorun veya eksiklikler tespit edilmektedir. Kurumların kontrol ve denge mekanizmasının ölçümünde ise bütçenin şeffaflığı, yargı bağımsızlığı, düzenlemelerdeki yasal çerçevenin etkinliği ve basın özgürlüğü gibi faktörler kullanılmaktadır. Kurumların etkinliğinin bir göstergesi olarak bir diğer alt başlık ise kamu sektörünün performansı olarak belirlenmiştir. Kamu sektörünün performansını etkileyen başlıca değişkenler ise burada hükümetin yapmış olduğu düzenlemeler, uyuşmazlıkların çözümünde yasal çerçevenin etkinliği ve e-kalıtım şeklinde dikkate alınmıştır.

Şekil 1’de de görüldüğü üzere kurumların etkinliği için en önemli faktörlerden birisi şeffaflık olarak belirlenmiştir. Buradaki şeffaflığı belirlemede kullanılan faktör ise yolsuzluk vakaları olmaktadır. Böylece yolsuzluğun olmadığı veya en az olduğu bir toplumda daha iyi bir şeffaflık derecesinin elde edileceği öngörülmektedir. Dünya Ekonomik Forumunun kurumların ölçümünde kullandığı bir diğer faktör ise mülkiyet hakları olmaktadır. Buradaki puanlamada kullanılan değişkenler ise mülkiyet hakları, toplumdaki demokrasi düzeyinin belirlenmesinde kullanılan fikri mülkiyet haklarının korunması ve arazi yönetiminin kalitesi şeklindedir. Burada denetim ve muhasebe standartlarının gücü, çıkar çatışması regülasyonu ve hissedar yönetimi gibi önemli faktörler dikkate alınarak kurumsal yönetim düzeyi belirlenmektedir ki bu faktör kurumların genel değerlendirilmesinde kullanılan alt başlıklar arasında konumlanmaktadır.

Kurumların puanlandırılmasında Dünya Ekonomik Forumu tarafından belirlenen bir diğer ölçüm faktörü ise hükümetin veya yönetimin gelecekteki yönelimidir ki bu alt başlık Şekil 1’de yedinci sırada yer almaktadır. Burada politika istikrarı, yönetimin değişimlere olan duyarlılığı, yasal çerçevenin dijital iş modellerine uyarlanabilirliği, devletin uzun vade için vizyonu, enerji verimliliğinin yönetmeliği, yenilenebilir enerji düzenlemeleri ve yürürlükteki çevre ile ilgili anlaşmalar gibi faktörler kullanılarak yönetimin gelecek için yönelimi tespit edilmektedir. Dünya Ekonomik Forumu’nun

kurumların düzeyinin belirlenmesinde kullandığı sekizinci faktör ise Şekil 1’den görüldüğü üzere sosyal sermaye olarak seçilmiştir.

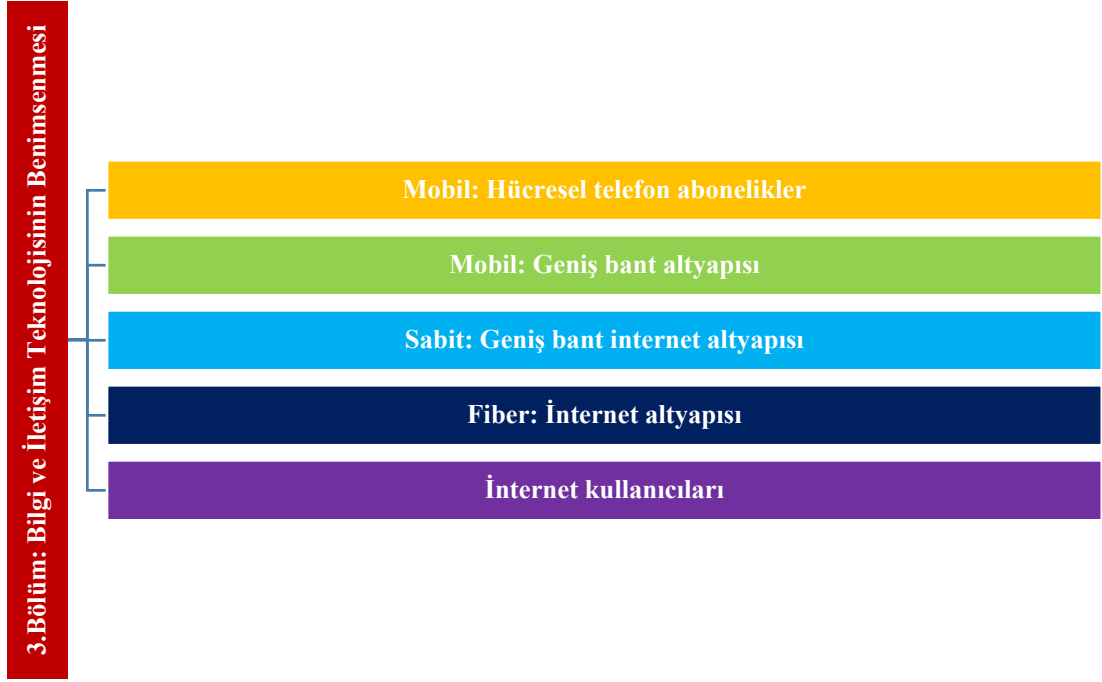
Şekil 2: Altyapı

Kaynak: (Schwab, 2019: 561-565)’ten yararlanarak düzenlenmiştir.

Dünya Ekonomik Forumu rekabet gücünün belirlenmesinde ikinci temel faktör olarak altyapıyı kullanmaktadır. Şekil 2’den görüldüğü üzere bu faktör kendi içinde iki ayrı alt başlıktan oluşmaktadır. Bu alt başlıklar ulaşım ve hizmet altyapısı şeklindedir. Ulaşım altyapısının değerlendirilmesinde yol bağlantıları, karayolu altyapısının kalitesi, demiryolu, tren hizmetleri ve havaalanı bağlantıları ve buradaki verimlilik düzeyi, benzer bir şekilde nakliye bağlantıları ve liman hizmetlerinin verimliliği incelenmektedir. Hizmet altyapısının belirlenmesinde ise elektrik erişimi ve elektrik tedarik kalitesi, güvenli olmayan içme suyunun miktarı ve su güvenirliliği gibi bireylerin temel gereksinimlerini gidermeleri için günlük olarak kullandıkları temel faktörler ele alınmaktadır.

Şekil 3: İletişim Teknolojisinin Benimsenmesi

Kaynak: (Schwab, 2019: 561-565)'ten yararlanarak düzenlenmiştir.

Dünya Ekonomik Forumu için rekabet gücü sıralamasının belirlenmesinde üçüncü bölüm olarak bilgi ve iletişim teknolojisinin benimsenmesi yer alarak Şekil 3'te sunulmuştur. Burada mobil, sabit ve fiber altyapı değerlendirilerek beş farklı alt başlık üzerinden ölçüm yapılmaktadır. Bu alt başlıklar mobil altyapısı için hücreli telefon abonelikleri ve geniş bant altyapısı, sabit altyapı için geniş bant internet altyapısı, fiber altyapı için ise internet altyapısı ve internet kullanıcılarından oluşmaktadır. Bu alt başlıkların her biri için değerlendirme yapılarak bilgi ve iletişim teknolojisi açısından ülke ve bölgelerin rekabet gücü sıralaması belirlenmektedir.

Şekil 4: Makroekonomik İstikrar

Kaynak: (Schwab, 2019: 561-565)'ten yararlanarak düzenlenmiştir.

Ülke ve bölgelerin rekabet gücü sıralamasında yer alan dördüncü bölüm makroekonomik istikrar olarak Dünya Ekonomik Forumu tarafından belirlenmiştir. Şekil 4'ten görüldüğü üzere burada makroekonomik istikrarın belirleyicileri olarak enflasyon ve borç dinamikleri kullanılmaktadır.

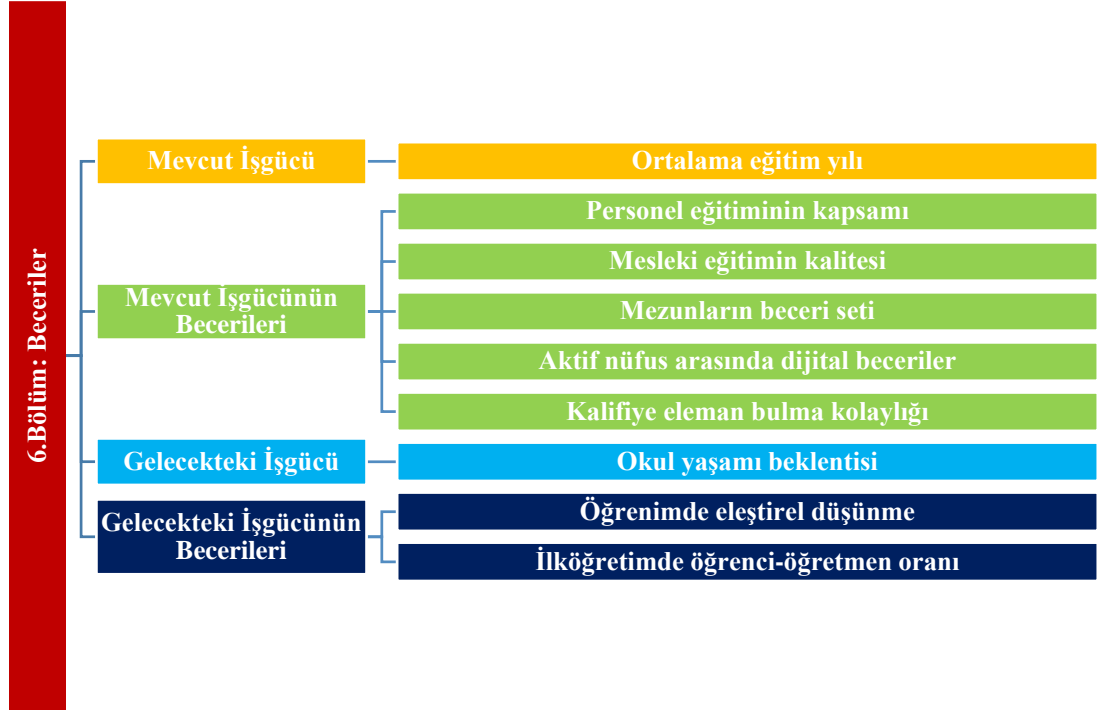
Şekil 5: Sağlık

Kaynak: (Schwab, 2019: 561-565)'ten yararlanarak düzenlenmiştir.

Dünya Ekonomik Forumu tarafından rekabet gücü sıralamasında kullanılan bir diğer ölçü kriterleri, değerlendirmenin beşinci bölümünde yer alan “sağlık” şeklindedir. Burada üzerinde durulan faktör, sağlıklı yaşam beklentisi olup Şekil 5'te sunulmuştur.

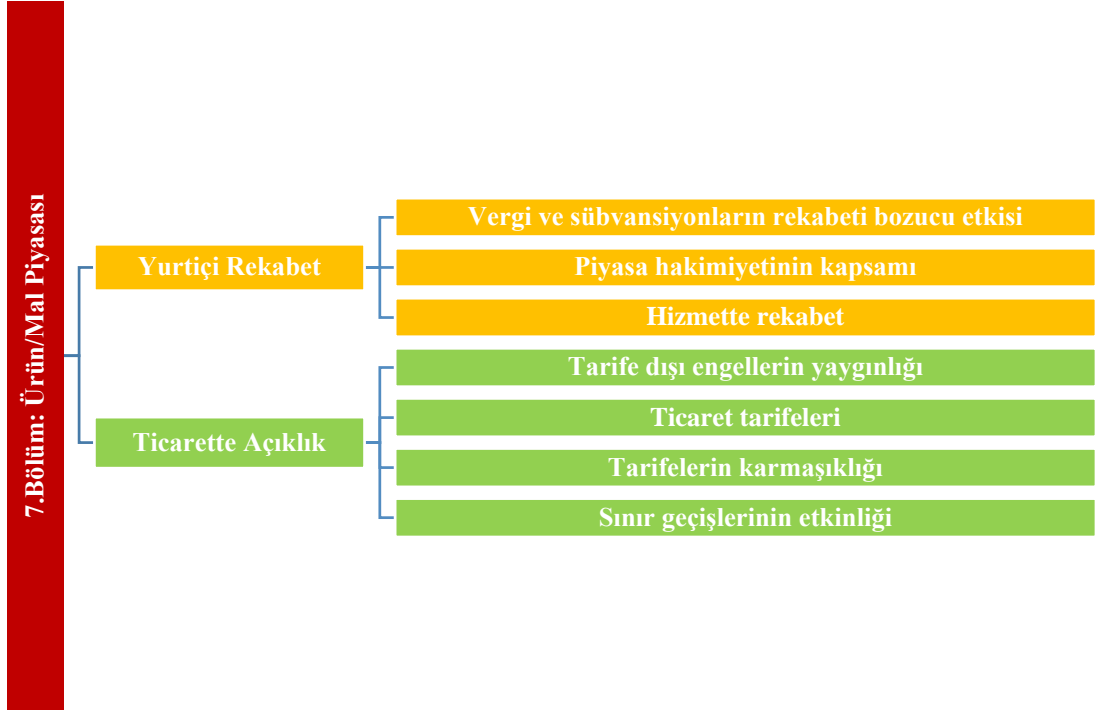
Şekil 6: Beceriler

Kaynak: (Schwab, 2019: 561-565)'ten yararlanarak düzenlenmiştir.

Rekabet gücü sıralaması için Dünya Ekonomik Forumu tarafından belirlenen bir diğer bölüm ise beceriler olarak karşımıza çıkmakta ve Şekil 6'da sunulmaktadır. Bu bölümde değerlendirilen alanlar arasında mevcut işgücü ve gelecekteki işgücü yer almaktadır. Mevcut işgücünün belirlenmesinde ortalama eğitim yılı kullanılırken, gelecekteki işgücünün tayin edilmesinde ise okul yaşamı beklentisi üzerinde durulmaktadır. “Beceriler” bölümü için bu faktörlerle beraber mevcut işgücünün becerileri ve gelecekteki işgücünün becerileri de eklenmektedir. Mevcut işgücünün becerileri değerlendirilirken personel eğitiminin kapsamı, mesleki eğitimin kalitesi, mezunların beceri seti, aktif nüfus arasında dijital beceriler, kalifiye eleman bulma kolaylığı gibi faktörler üzerinde durulmaktadır. Gelecekteki işgücünün becerileri düzeyi tespit edilirken ise öğretimde eleştirel düşünme ve ilköğretimde öğrenci-öğretmen oranına bakılmaktadır.

Şekil 7: Mal ve Hizmet Piyasası

Kaynak: (Schwab, 2019: 561-565)’ten yararlanarak düzenlenmiştir.

Dünya Ekonomik Forumu tarafından rekabet gücü sıralamasının ölçümünde yer alan yedinci bölümde mal piyasası değerlendirilmekte olup Şekil 7’de gösterilmiştir. Mal piyasası, burada yurtiçi rekabet ve ticarete açıklık üzerinden ölçülmektedir. Yurtiçi rekabetin belirleyicileri olarak vergi ve sübvansiyonların rekabeti bozucu etkisi, piyasa hakimiyetinin kapsamı ve hizmette rekabet gibi alanlar için ölçüm yapılmaktadır. Ticaretteki açıklık oranının göstericileri olarak ise bu bölümde tarife dışı engellerin yaygınlığı, ticaret tarifeleri, tarifelerin karmaşıklığı, sınır geçişlerinin etkinliği gibi başlıca faktörler üzerinde durulmaktadır. Böylece yurtiçi rekabet ve ticarete açıklık düzeyleri elde edilerek ülke ve bölgeler için mal piyasası sıralaması yayımlanmaktadır.

Şekil 8: İşgücü Piyasası

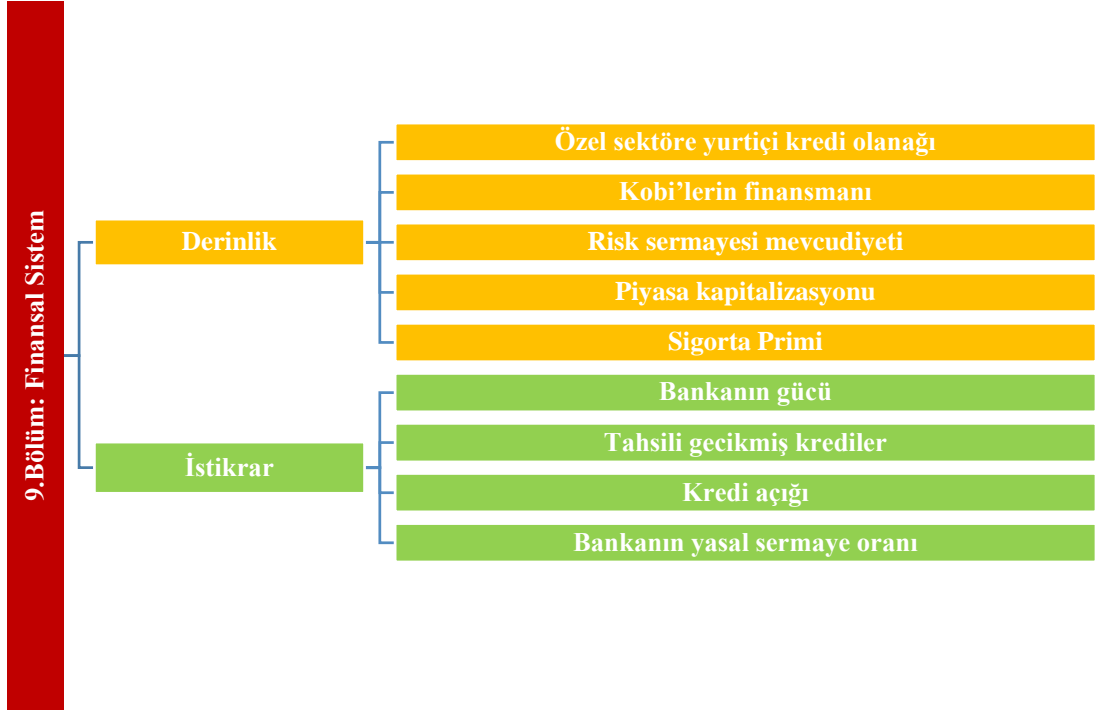

Kaynak: (Schwab, 2019: 561-565)'ten yararlanarak düzenlenmiştir.

Şekil 8'de Dünya Ekonomik Forumunun ülke ve bölge rekabet sıralamasında kullandığı faktörler arasında sekizinci bölümde yer alan “İşgücü Piyasası” için ölçüm faktörleri sunulmaktadır. Burada işgücü piyasasının belirleyicisi olarak iki temel faktör kullanılmaktadır. Bunlardan biri “esneklik” iken diğeri “meritokrasi ve teşvik” şeklindedir. Esneklik düzeyinin belirlenmesi için ise işçi-işveren ilişkisi, maliyetler, işçi hakları, emek hareketliliği gibi alanlarda değerlendirmeler yapılmakta ve Şekil 8'de detaylı bir şekilde gösterilmektedir. Meritokrasi ve teşvik alt başlığında ise profesyonel yönetime duyulan güven, ücret ödemeli koşulları, verimlilik düzeyi, ücret karşılığında kadın çalışanlarının erkek işçilere oranı, işçi vergi oranı gibi faktörler dikkate alınmaktadır.

Şekil 9: Finansal Sistem

Kaynak: (Schwab, 2019: 561-565)'ten yararlanarak düzenlenmiştir.

Dünya Ekonomik Forumu tarafından ülke rekabet sıralamasında yer alan bir diğer bölüm, finansal sistem olarak karşımıza çıkmakta ve Şekil 9'da gösterilmektedir. Finansal sisteme ilişkin yapılan ölçümler iki genel alt başlık altında toplanmaktadır. Bu alt başlıklardan birincisi “derinlik”, ikincisi ise “istikrar” şeklindedir. Derinlik oranının belirlenmesinde puanlandırmaya tabi tutulan faktörler sırasıyla, özel sektöre yurtiçi kredi olanağı, Kobi'lerin finansmanı, risk sermayesi mevcudiyeti, piyasa kapitalizasyonu, sigorta primi olarak seçilmiştir. Burada istikrar oranını belirleyen faktörler olarak ise bankanın sahip olduğu güç, tahsili gecikmiş kredi miktarı, ülke veya bölgenin kredi açığı ve bankanın yasal sermaye oranı kullanılmaktadır.

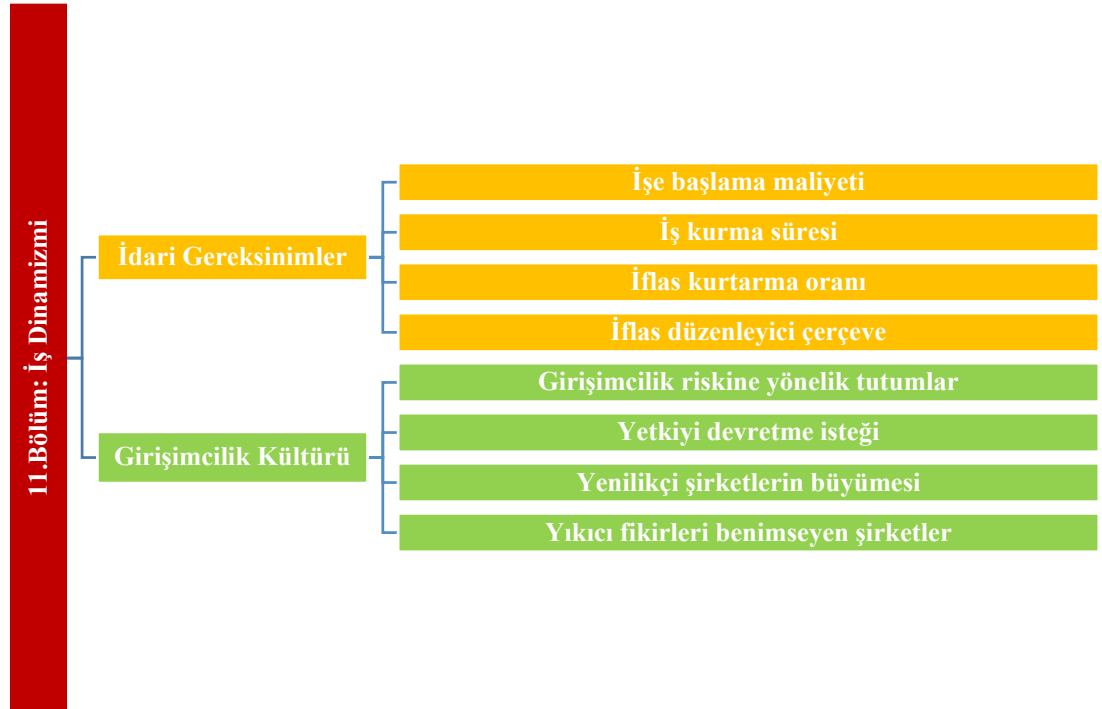
Şekil 10: Piyasa Hacmi

Kaynak: (Schwab, 2019: 561-565)'ten yararlanarak düzenlenmiştir.

Rekabet gücü sıralamasında Dünya Ekonomik Forumu tarafından kullanılan bir diğer değişken ise değerlendirmeye tabi tutulan ülke veya bölgenin sahip olduğu piyasa hacmidir. Şekil 10'dan görüldüğü üzere piyasa hacmi burada Gayri Safi Yurt İçi Hasıla ise mal ve hizmet ithalatının ölçümü ile belirlenmektedir.

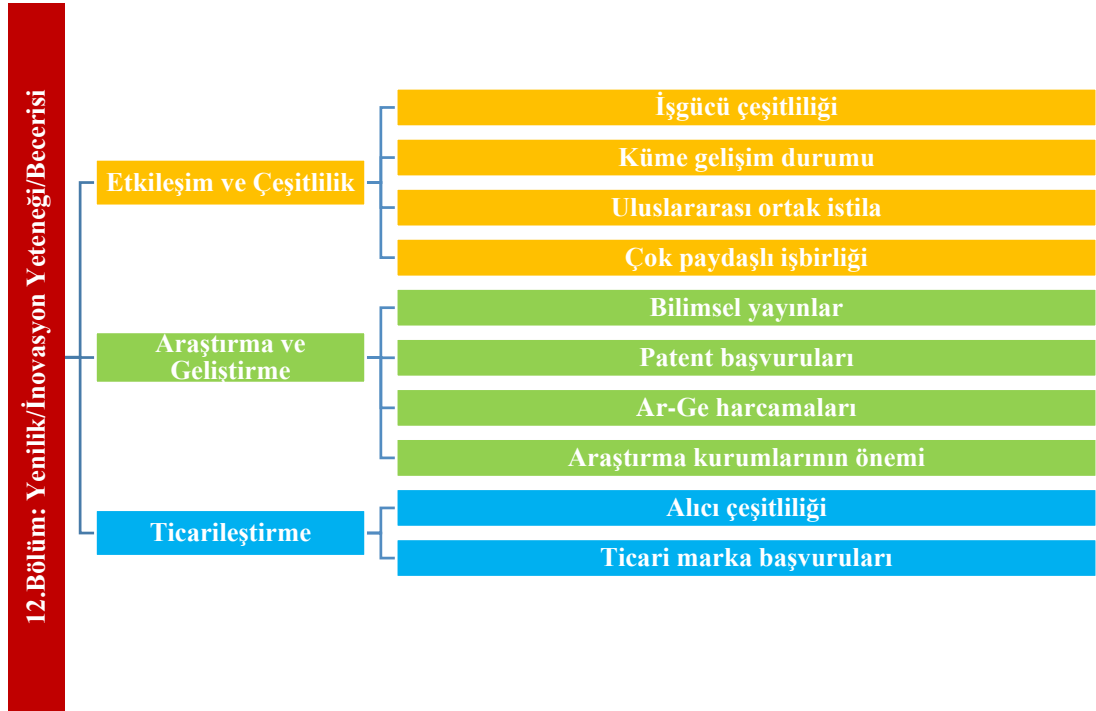
Şekil 11: İş Dinamizmi

Kaynak: (Schwab, 2019: 561-565)'ten yararlanarak düzenlenmiştir.

Şekil 11’de Dünya Ekonomik Forumu tarafından ülke ve bölgeler için açıklanan rekabet gücü sıralamasındaki belirleyici faktörlerden bir diğeri olan “İş Dinamizmi” yer almaktadır. Bu şekil vasıtasıyla, Dünya Ekonomik Forumuna göre iş dinamizmini etkileyen iki temel faktörün olduğu görülmektedir. Bu faktörlerden biri işe başlama maliyeti, iş kurma süresi, iflas kurtarma oranı ve iflas düzenleyici çerçevenin değerlendirilmesi sonucunda elde edilen idari gereksinimler düzeyi iken bir diğeri girişimcilik kültürü şeklindedir. Girişimcilik kültürü düzeyinin göstericileri olarak ise burada girişimcilik riskine yönelik tutumlar, yetkiyi devretme isteği, yenilikçi şirketlerin büyümesi ve yıkıcı fikirleri benimseyen şirketler yer almaktadır.

Şekil 12: Yenilik/İnovasyon Yeteneği

Kaynak: (Schwab, 2019: 561-565)’ten yararlanarak düzenlenmiştir.

Dünya Ekonomik Forumu ülke rekabet gücü sıralamasında yenilik veya inovasyon yeteneğini kullanarak ölçümlere dahil etmektedir. Bu yetenek ise üç temel faktörün alacağı puan üzerinden değerlendirilmektedir. Şekil 12’den de görüldüğü üzere sözü geçen başlıca faktörler “etkileşim ve çeşitlilik”, “araştırma ve geliştirme”, ve

“ticarileştirme” olmaktadır. Bu faktörlerin alacağı puanlar ise çeşitli değişkenlerin ölçümü ile elde edilmekte olup Şekil 12’de detaylı bir şekilde gösterilmektedir.

Küresel Rekabet Endeksinin ölçümlerde kullandığı başlıca on iki değişken arasından çalışmada kurumsal yapı değişkenleri olarak ele alınan temel altı bileşenin aynı olması aslında hiç de tesadüfi değildir. Daha önce de belirtildiği üzere, bu değişkenler için yapılan ölçümlerde başarılı sonuçların alınması ülkelerin refah düzeyi üzerinde büyük önem arz etmekte kalmayarak rekabet gücünün birer belirleyicisi olarak ülkelerin uluslararası düzeyde rekabet sıralamasını belirlemektedir. Bu durumda, ülkelerin uluslararası rekabet gücünü belirleyen başlıca faktörler arasında kurumsal yapının olduğunu Dünya Forumu bağlamında da görmek mümkündür.

2.1.2. Uluslararası Yönetim Geliştirme Merkezi Endeksi

Uluslararası Yönetim Geliştirme Enstitüsü olarak bilinen The Institute for Management Development (IMD), küresel erişime sahip olan bağımsız bir kurum olarak bilinmektedir. İsviçre kökenli bu kurum, yaklaşık olarak 75 yıl önce kurulmuştur. IMD, kurulduğu tarihten günümüze dek organizasyonları dönüştüren ve topluma katkıda bulunan liderlerin geliştirilmesine öncülük eden bir güç olmaktadır. Kurumun misyonu, ülkelerin iyi bir refah düzeyine sahip olabilmesi ve yaşam kalitesinin yeteri konuma ulaşması için “dünya çapında hırslı, sorumlu, amaca yönelik bireyler ve kuruluşlar için güvenilir bir öğrenim ortağı olabilmek” şeklinde bilinmektedir (“IMD”, t.y.).

“*Var Olana Meydan Okumak ve Olabileceklere İlham Vermek*” sloganıyla bilinen IMD, organizasyonlarda başarılı dönüşümler sağlayabilecek liderleri geliştirmeyi ve topluma katkı sağlamayı amaç edinmiştir. Amacına ulaşabilmek için kurum, ilk olarak, sürdürülebilirlik politikasını geliştirdi. Bu politikada, bireylerin, işletmelerin, toplulukların ve ulusların refahı için önemli olan sorumluluk duygusuna olan inanç, sürdürülebilir performansın sağlanmasında harekete geçen sorumlu liderlerin desteklenmesi önem taşımaktadır. Ayrıca, tedarikçilerin ve topluma katkı sağlayacak ilham verici düşüncelere sahip olan yöneticilerin yüksek düzeyde eğitilmesi, yenilikçi kuruluşların ve dünya üzerinde olumlu etki yaratabilecek kurumsal olmayan toplulukların desteklenmesi gibi ifadeler yer alarak büyük önem arz etmektedir. Yakın gelecek için sürdürülebilirlik alanındaki işletme okulları için standartların belirlenmesini amaç edinen

IMD, bu amaca ulaşmada beş temel alana odaklanmaktadır. Bunlar sırasıyla, “*Sorumlu Liderlik Geliştirme*”, “*Modern Eğitim*”, “*Yöneticiye Erişim Eğitimi*”, “*İş Gücü Çeşitliliği ve Dahil Etme Olgusu*” şeklindedir (IMD Annual Report 2019).

Enstitü tarafından yayımlanan endeks, 4 ana başlıktan oluşmaktadır. Bunlar ise 20 farklı değişkenin puanlanması sonucunda elde edilmektedir. Sözü geçen ana başlıklar ve puanlamada kullanılan değişkenler Tablo 5’te yer almaktadır.

Tablo 5. IMD’e Göre Rekabet Değişkenleri

Ekonomik Referans	Devletin Etkinliği	İşletmelerin Etkinliği	Altyapı
İç piyasa	Kamu Maliyesi	Verimlilik	Başlıca Altyapı
Uluslararası Ticaret	Maliye Politikası	Emek Piyasası	Teknoloji Altyapısı
Uluslararası Yatırım	Kurumsal Çerçeve	Finansman	Bilimsel Altyapı
İstihdam	İş Kanunu	Yönetim Rejimleri	Sağlık ve Çevre
Fiyatlar	Toplumsal Çevre	Tutum ve Değerler	Eğitim

Kaynak: (Özoğuz, 2019:20).

Tablo 5’te Uluslararası Yönetim Geliştirme Merkezi’nin rekabet değişkenleri gösterilmiştir. Tablodan görüldüğü üzere, IMD’e göre rekabet değişkenleri dört temel bileşenden oluşmaktadır. Bu bileşenler “Ekonomik Referans”, “Devletin Etkinliği”, “İşletmelerin Etkinliği” ve “Altyapı” şeklindedir. Uluslararası Yönetim Geliştirme Merkezi’ne göre ekonomik referans iç piyasa, uluslararası ticaret, uluslararası yatırım, istihdam ve fiyatlar ile belirlenmektedir. Devletin etkinliği ise kamu maliyesi, maliye politikası, kurumsal çerçeve, iş kanunu ve toplumsal çevre ile açıklanmaktadır. İşletmelerin etkinliğinin göstericisi ise verimlilik, emek piyasası, finansman, yönetim rejimleri, tutum ve değerler gibi faktörler olmaktadır. Altyapı ise başlıca altyapı, teknoloji altyapısı, bilimsel altyapı, sağlık ve çevre, eğitim gibi değişkenlerden oluşmaktadır. Uluslararası Yönetim Geliştirme Merkezi’ne göre rekabet değişkenlerini ana hatlarıyla değerlendirildiğinde, bu değişkenlerin temel kurumsal yapı değişkenleri ile örtüşmesine dayanarak, ülkelerin uluslararası rekabet gücü üzerinde kurumsal yapının etkili olduğu

kanısına varılabilmektedir. Bileşenlerin etkinliğinin ülkelerin uluslararası sıralamadaki konumunu belirliyor olması da bu ifadeyi tasdik etmektedir.

2.1.3. İş Yapma Endeksi

The Doing Business, İş Yapma Kolaylığı projesi olarak bilinmektedir. Proje, ulusal ve bölgesel düzeyde 190 ekonomi ve seçili şehirler için iş/çalışma düzenlemelerini ve bunların uygulanmasına ilişkin objektif ölçümleri yapmaktadır. İş Yapma Kolaylığı projesi, 2002 yılından itibaren çalışmalarını başlatarak yerli küçük ve orta ölçekli şirketlerle ilgilenmekte, yaşam döngüleri süresince bu şirketlere uygulanana düzenlemeleri ölçmektedir. Buradaki ölçümlerde kapsamlı bir şekilde nicel veriler toplanmakta ve analiz edilmektedir. Ölçümlerin sonucunda ise ekonomiler arasında zamanla yapılmış olan düzenlemeler mukayese edilebilir konuma gelmektedir. Böyle bir kıyaslama olanağının sonucunda ekonomiler daha verimli düzenlemelere itilerek rekabet teşvik edilir, reform için ölçülebilir kriterler oluşturulur, akademisyenler, gazeteciler ve özel sektör araştırmacıları için kaynak tahsis edilir (“World Bank”(a), t.y.).

Doing Business tarafından yayımlanan raporlar incelendiğinde her geçen sene iyileştirmelerin yapıldığı görülmektedir. Örneğin, 2015 yılında kredi almak ve azınlık grubundaki yatırımcıları korumak, mevcut önlemleri arttırmak, ödemelerde karşılaşılan güçlüklerin çözümüne ilişkin geliştirilen yeni önlemleri iyileştirmelere örnek olarak gösterebiliriz. 2016 yılında ise iyileştirmelere inşaat izinlerinin alımında, elektrik temininde, mülklerin tescilinde ve sözleşmelerin yürürlüğe konulmasında önemli kalite artırıcı eylemler ilave edildi. Bununla da kalmayarak, sınır ötesi ticaret ve ekonomik ilgiyi arttırmaya yönelik yeni senaryolar da oluşturuldu. 2017 yılında ise vergi ödemelerine ilişkin yeni önlemler tasarlandı (“World Bank”(b), t.y.).

İş Yapma Kolaylığı ile ilgili iyileştirmeler günümüze dek sürekli olarak devam etmektedir. 2018 yılı ile 2019 Mayıs tarihleri arasında düzenleyici reform sayısı 294’ü yakalamıştır. İstatistikler arasında görülen bir diğer önemli gelişme ise 2003 Nisan tarihinden bu yana 178 ekonomide giriş engelleri azaltacak veya ortadan kaldıracak 722 reform setinin ivedilikle uygulamaya konulması şeklindedir (Doing Business, 2020).

Doing Business'e ilişkin veriler, 2003 yılından itibaren sunulmaktadır. Veriler, araştırmacılar, politikacılar ve gazeteciler gibi önemli kesimlerle çeşitli şekillerde paylaşılmaktadır.

Doing Business verileri, "Anlık Ekonomik Veriler", "Konular/Başlıklar", "Sıralamalar", "Tarihsel Veriler", "Ulusal Anlık Veriler", "İş Reformları", "İş Yapma Kolaylığı Puanlaması" ve "Daha Fazla Veri Kaynağı" şeklinde çeşitlenmektedir. Anlık Ekonomik Veriler yardımı ile bir iş kurmak için gerekli aşamalara ilişkin ayrıntılı bilgilere, anlık gösterge değerlerine ve konuya ilişkin sıralamalara erişim sağlanmaktadır. Konular/Başlıklar olarak tanımlanan veri setinde ise iş kurmaktan iflasın çözümüne kadar değişkenlik gösteren çeşitli konulara ilişkin veriler elde edilebilmektedir. Sıralamalarla ilgili söyleyebileceğimiz şey ise, ekonomilerin bölgelere, gelir gruplarına veya nüfus büyüklüklerine göre sıralanma olanağıdır. Bu sayede hangi ülkenin veya hangi bölgenin kaçınıcı sırada olduğu tespit edilmekte, ilerleme veya gerileme durumu net olarak görülerek mukayese süreci basitleşmektedir. Tarihsel veriler ise bizlere 2003 yılından günümüze dek olan verileri kolaylıkla indirilebilme/elde edilebilme olanağını sunmaktadır. Ulusal Anlık Verilerle, genellikle, bir ekonomideki herhangi bir şehir veya bölge için verilere erişim sağlanmaktadır. Bu veriler, sıralamalar, gösterge değerleri, bir iş kurmak için gereken adımlar gibi çeşitli bilgilerden oluşmaktadır. İş Reformları sayesinde konu ile ilgili olarak yapılmış olan reformlar incelenebilmektedir. İş Yapma Kolaylığı Puanlaması, belirli bir ekonominin performansı ile en iyi uygulama arasındaki boşluğu ölçerek iş sıralaması için zemin oluşturur. Daha Fazla Veri Kaynağı ise veri düzenlemelerinden, ekonomik özelliklerden oluşmaktadır ("World Bank"(ç), t.y.).

Kredi kurumlarının işlevselliğini iyileştirmek, yasal gerekliliklere uymak için ihtiyaç duyulan platformları geliştirmek, kredi kurumlarının güç kaynağının güvenilirliğini arttırmak, belirli alanın vergi oranlarını azaltmak, azınlık yatırımcı desteğini arttırmak, mülk tescil işlemlerini kolaylaştırmak ve uluslararası ticaret lojistiğine önem vermek gibi birçok konular İş Yapma Kolaylığının reform özellikleri arasında yer almaktadır. Yayımlanan istatistiklere göre, 2005 yılından bu yana uygulanmış olan reform sayısı 3.800'den fazla olmaktadır. Bu reformların uygulama bölgesi 190 farklı alanı kapsamaktadır ("World Bank"(ç), t.y.).

Peki, Doing Business göstergeleri nasıl seçilir? Bu sorunun cevabı kapsamlı araştırmalar sonucu elde edilen teorik bilgiler şeklindeyir. Ticaret hacimleri, yabancılar için ticari önlemler, doğrudan yatırımlar, borsaların piyasa değeri ve GSYİH yüzdesi olarak krediler gibi gösterge setleri, ek olarak, arka plan faktörleri arasında yer almaktadır. Buradaki puanlar, risk temelli bir yaklaşımı uygulamaya alan ekonomileri ödüllendirme gücüne sahiptir. Buradaki ödülde kastedilen şey, yüksek risk oluşturan faaliyetler için daha büyük bir düzenleyicilik gereksinimi söz konusuysen, daha az riskli faaliyetlere olan yönelimin artacağı beklentisidir. 2020 yılında ise ölçümlerde herhangi bir yenilik söz konusu değil, var olan reformların daha iyi bir şekilde uygulanması için gereken çabanın gösterilmesi amaç edinilmiştir. Burada ekonomiler, bir önceki uygulamalara benzer bir şekilde değerlendirilmektedir. İş Yapma Kolaylıklarının ölçümüne ilişkin gösterge seti ve ölçüme tabi tutulan alan bilgileri Tablo 6’da detaylı bir şekilde gösterilmiştir. Burada 12 iş yönetmeliği için ölçüm ve ölçüm alanları tek tek belirlenmiştir. Ölçüm alanları farklılık göstererek, cinsiyet, inşaat, enerji, dökümanlar, düzenlemeler, anlaşmazlıklar, azınlık hakları gibi birçok değişkenleri kapsamaktadır (Doing Business Report, 2020: 1-19).

Tablo 6. İş Yapma Endeksi Gösterge Seti ve Ölçüm Alanları

Gösterge Seti	Ölçüme Tabi Tutulan Alan
İş Kurmak	Erkeklerin ve Kadınların Limited Şirket Kurma Sürecindeki Prosedürler, Gereken Zaman ve Maliyet, Ödenmesi Gereken Asgari Sermaye Miktarı
Yapı Kullanım Ruhsatı ile İlgili Mücadele	Depo İnşası, Kalite Kontrolü ve Güvelik İşlemleri İçin Resmi Prosedürler, Gereken Zaman, Maliyet
Elektrik Almak	Elektrik Şebekesine Bağlanma Prosedürleri, Gereken Zaman ve Maliyet; Elektrik Kaynağının Güvenirliği; Tarifelerin Şeffaflığı
Tapu İşlemleri	Bir Mülkün Devrine İlişkin Prosedürler, Gereken Zaman ve Maliyet, Erkekler ve Kadınlar İçin Arazi İdare Sisteminin Kalitesi
Kredi Alımı	Teminatlar ve Kredi Bilgi Sistemleri
Azınlık Yatırımcılarının Korunması	İlişkili Taraf İşlemlerinde ve Kurumsal Yönetimde Azınlık Hissedarlarının Hakları
Vergi Ödemeleri	Firmanın Vergi Düzenlemelerinin Tamamına Uyum Göstermesi İçin Gereken Ödeme, Zaman, Toplam Vergi Miktarı
Sınır Ötesi Ticaret	Karşılaştırmalı Üstünlüklere Dahil Olan Ürünü İhraç Etmek ve Otomobil Parçalarını İthal Etmek İçin Gereken Zaman ve Maliyet
Sözleşmelerin Uygulanması	Ticari Anlaşmazlığın Çözümü İçin Gereken Zaman, Maliyet ve Kadın ve Erkeklere Yönelik Yargı Süreçlerinin Kalitesi
İflasın Çözülmesi	Ticari Bir İflas İçin Gereken Zaman, maliyet, Sonuç ve Geri Kazanım Oranı ile Yasal Çerçevenin Gücü
İşçi Çalıştırma	İstihdam Düzenlemesinde Esneklik
Devlet ile Sözleşmenin Yapılması	Kamu Alımları ve Kamu Alımları Yoluyla İnşaat Sözleşmesine Katılma, Gereken Zamanın Düzenleyici Yapısı

Kaynak: (Doing Business Report, 2020:19).

Ölçüm sonrası ülkeler için genel bir değerlendirme yapılarak ilgili göstergeler için kısa bir açıklama yapılmaktadır. 2020 yılı raporunda ise 2018-2019 yılları için yapılmış olan ölçüm sonucu Türkiye için “Tapu İşlemleri” ve “Vergiler” için değerlendirilme

yapılmıştır. Rapordaki bilgiye göre, Türkiye, tapu işlemlerinde düzenleme yoluna gitti. Vergi değerlendirilmesinde iyi bir puanı yakalayabilmek için geçici bir süreliğine hem devir işlemlerinin ücretlerini azalttı hem de işlem sürelerini kısalttı. Vergi ödemeleri konusunda ise katma değer vergi yasasında değişimler yaparak vergi ödemelerini kolaylaştırdı. Şöyle ki, bu düzenleme sonucunda, belirli sermaye yatırımları katma değer vergisinden muaf oldular (Doing Business, 2020: 124).

Buraya kadar ele alınan bilgilere istinaden genel bir değerlendirme yapıldığında, İş Yapma Endeksi sayesinde ülke ve bölgelerin ilgili alandaki konumlarının belirlendiğini, iyileştirme yönünde yapılması gereken düzenlemelerin araştırıldığını, bu alanda atılması gereken adımlar üzerinde çeşitli alanlarda çalışmalar yapıldığını söyleyebiliriz. Genellikle düzenlemeler üzerinde duran bu endeks, düzenleme yapıldığı takdirde iyileşmenin kaydedileceğine vurgu yapmaktadır. Düzenlemeler ise kurumsal yapı ile yakından bağlantılı olduğu için etkin düzenlemenin temelinde başarılı kurumsal yapının olduğu savunulmaktadır. Bir diğer ifade ile söyleyecek olursak, ülke ve bölgelerin iyi bir rekabet gücüne sahip olabilmesi için iyi bir kurumsal yapının olması gerekmektedir.

2.1.4. Küresel Yenilik Endeksi

Günümüz ekonomisinde inovasyon, büyüme ve kalkınmanın merkezinde yer alan bir güç olarak kabul edilmektedir. Bu güç sayesinde ise rekabet dereceleri kolaylıkla tayin edilebilir olmaktadır.

Küresel Yenilik Endeksinin amacı, inovasyon hakkında veriler sağlamak ve bunun karşılığında ekonomilere inovasyon performansının değerlendirilmesinde yardımcı olmak şeklinde belirlenmiştir. Küresel Yenilik Endeksi olan Global Innovation Index (GII), Cornell üniversitesi, INSEAD ve Birleşmiş Milletler'in uzmanlaşmış bir kuruluşu olan World Intellectual Property Organization (WIPO) olarak bilinen Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü tarafından ortak olarak yayımlanmaktadır.

2007 yılından itibaren kurulan Küresel Yenilik Endeksinin üç farklı alanda etkili olduğu görülmektedir. Bunlardan ilki, politika yapımcıları ile ilgilidir. Bu endeks sayesinde politikacılar, düzenli olarak inovasyon ve inovasyon sıralamasına ekonomik politika stratejisinin bir parçası olarak atıfta bulunabiliyorlar. Yeniliğin her geçen gün ekonomi

üzerindeki etkisi arttığı için böyle bir kaynak asla küçümsenemez. Endeksin ikinci etkisi, ekonominin inovasyon performanslarının değerlendirilebilir kılmasıyla ilgilidir. Şöyle ki, ekonomiler uygun yenilik ve fikri mülkiyet politikalarını tasarlayabilmek için performans düzeylerine ilişkin bilgilere ihtiyaç duymaktalar. Karar verme aşamasında, ilgili performansın değerlendirmeye uygun olması süreci kolaylaştırmakta ve daha başarılı sonuçlara imza atmaktadır. Endeksin üçüncü etkisi ise inovasyon ölçütlerinin öncelik sırasını belirlemesi ve var olan verileri bir araya getirerek toplayabilmesi ile bağlantılıdır. Bu sayede endeks, yeni verileri deneyebilmekte ve mevcut inovasyon ölçütlerini değerlendirmektedir. Bunun da bir sonucu olarak inovasyon gündemini de şekillendirmeyi amaçlayan Küresel Yenilik Endeksi, rekabet gücünün en önemli faktörlerinden biri olan yenilik üzerine yoğunlaşarak global düzeyde kullanılan veri setini oluşturmaktadır (“Global Innovation Index” t.y.).

Küresel Yenilik Endeksi her yıl ülkeleri inovasyon performansına göre değerlendirmektedir. Dünya çapında yapılan değerlendirmeler yaklaşık olarak 130 ülkeyi inovasyon performansına göre sıralamaktadır. 2019 yılında yayımlanan raporun genel konusu “sağlık” olarak belirlenmiştir. Burada inovasyonun sağlık üzerindeki etkisine vurgu yapılarak yeniliğin hayatımızda ne kadar önemli olduğu ortaya koyulmuştur. Tıbbi bilgi ve teknolojilerin yaygınlaşması sağlık alanında kaydedilen ilerlemelerin kaynağı olarak değerlendirilmektedir. Tıbbi yenilikler bazen çok basit bir kavram olarak düşünülse de bünyesinde çok fazla değeri barındırmaktadır. Şirketlerin ürettikleri yeni ilaçlar, teşhis yöntemleri, prosedürlerin uygulama aşamaları, sağlık hizmetlerini olumlu yönde etkileyecek olan cihazlar gibi birçok değerlerin tıbbi yeniliklerle ilgili olduğunu düşündüğümüzde bu alanın çok karmaşık ve bir o kadar da önemli olduğu görülmektedir. Tıbbi yeniliklerin piyasada büyük ekonomik etki oluşturması için ise birkaç temel koşulun sağlanması gerekmektedir. Bunlardan birkaçını herhangi bir öncelik sırası olmaksızın örneklendirecek olursak, yeniliklerin hastalıkları yüksek oranda önlenmesinde veya tedavi etmesinde yardımcı olmasına yönelik bekleyişler, yeni teknoloji kaynaklı sistematik iyileştirmelerin yapılması, yenilik sayesinde zaman ve maliyet tasarrufunun elde edilmesi gibi birkaç koşul sıralayabiliriz. Bu koşullar için genelleme yapacak olursak, aslında yenilikten beklenen şeyin “verimlilik artışı” olduğunu söyleyebiliriz (Dutta, Lanvin and Wunsch-Vincent, 2019: 1-11).

2020 yılı raporunda ise ülkeler birer yenilik ekonomileri olarak hem bölgesel gruplara göre sıralanmakta hem de gelir gruplarına göre belli kategorilere ayrılmaktadır. Bölgelere göre gruplandırılan ülkeler “Top 3” olacak şekilde yedi başlıca bölge grubuna göre belirlenmiştir. Kuzey Amerika için inovasyon performansına göre seçilen başlıca ülke sıralaması Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada iken, Avrupa için “top 3” İsviçre, İsveç ve Birleşik Krallık, Güney Doğu Asya, Doğu Asya ve Okyanus ülkeleri için ise Singapur, G.Kore ve Hong Kong, Çin olarak belirlenmiştir. Kuzey Afrika ve Batı Asya ülkeleri olarak İsrail, Kuzey Kıbrıs, Birleşik Arap Emirliği, Afrika ülkeleri arasından ise Güney Afrika, Kenya ve Tanzanya ilk üçte konumlanmıştır. Orta ve Güney Asya’ya gelince ilk üçte Hindistan, İran ve Kazakistan yer alırken, Latin Amerika ve Karayip’lerden ise Şili, Meksika ve Kosta Rika konumlanmıştır. Gelir gruplarına göre ise ülkeler “yüksek gelir grubu”, “üst orta gelir grubu”, “düşük orta gelir grubu” ve “düşük gelir grubu” olacak şekilde dört temel kategoriye ayrılmış ve her birisi için “top 3” ülke belirlenmiştir. Bu rapora göre yüksek gelir grubunda ilk üçte yer alan ülkeler sırasıyla İsviçre, İsveç ve Amerika Birleşik Devletleri, üst orta gelir grubunda Çin, Malezya ve Bulgaristan, düşük orta gelir grubunda Vietnam, Ukrayna ve Hindistan, düşük gelir grubunda ise Tanzanya, Ruanda ve Nepal şeklindedir. Bu sıralamada, Türkiye, üst orta gelirli ekonomiler arasında yer alarak toplam 37 ülke arasından sekizinci sırada konumlanmıştır. Bu raporda ülkelerin inovasyon performansları covid-19 gibi global bir krizin var olduğu dönem için de ayrıca değerlendirilmiş ve konu ile ilgili görüşlere yer verilmiştir. Şöyle ki bu krizin inovasyon üzerinde olumlu etkiler bırakarak yaratıcılık ve yeniliğin kaynağı haline gelmesine umut beslenmiştir. Bu kriz sayesinde uzaktan eğitimler, uzaktan çalışma ortamları gibi birçok örnekler birtakım yenilikleri beraberinde getirmiştir. Ayrıca çığır açan teknolojiler için fırsatlar doğmuş ve endüstriyel, tarımsal ve tıbbi ilerlemeye zemin oluşturulmuştur. Yenilik üzerine kaydedilecek ilerlemelerin pandemi döneminde doğru bir şekilde kontrol edilmesi umuluyorken, fırsatların en iyi şekilde değerlendirilmesi ve bu durumun aslında piyasadaki potansiyelin anahtarı haline gelmesine vurgu yapılmaktadır (Global Innovation Index Report, 2020).

Küresel Yenilik Endeksi değerlendirildiğinde farklı alanlardaki yeniliklerin araştırıldığı görülmektedir. Bu ifadeyi açıklayacak olursak, 2019 yılındaki rapor genellikle sağlık sektörüne odaklanmışken 2020 yılında ise ülkelerin gelirleri ve bölgelerin yenilik performansları ölçüldüğüne şahit oluyoruz. Bu demektir ki endeks, aslında, inovasyonun

hemen hemen her alandaki etkisini önemsemekte ve değerlendirmelerini farklı alanlara göre yapmaktadır. Yenilik sayesinde daha önce elde edilen verim artmakta ve ilerleme kaydedilmektedir. Sözü geçen inovasyon temelli gelişmelerin kaydedilmesi için uygun bir yapının olması ise başlıca koşullar arasında yer almaktadır. Çünkü, sözü geçen düzenlemeleri aslında mevcut kurumsal yapı tarafından belirlenmektedir. İyi bir kurumsal yapıya sahip olan ekonomideki düzenlemelerin daha verimli ve daha başarılı olacağı yapılan açıklamalardan kolaylıkla görülebilmektedir.

2.1.5. Yolsuzluk Algılama Endeksi

Yolsuzluk Algılama Endeksi belirlemiş olduğu değerlere uygun olarak çalışmasını sürdürmektedir. Bu değerler “Dürüstlük”, “Mükemmellik”, “Cesaret”, “Birlik” ve “Daha İyisi İçin” başlıkları altında toplanmaktadır. Dürüstlük sayesinde doğru olarak bilinen şeyler hayata geçirilmekte, mükemmellik sayesinde ise öğrenme ve gelişme çabalarından vazgeçilmemektedir. Cesaret, cesurca düşünmeyi ve cesurca hareket etmeyi sağlarken, karşılıklı saygı çerçevesinde içsel farklılıklardan güç alarak birlik sayesinde tek bir yumruk olunabilmektedir. Daha iyisi içinse her zaman önemli olan adımlar atılmaktadır.

Uluslararası Yolsuzluk Algılama Endeksi, yolsuzluk ve adaletsizliğin sona erilmesi için 100’den fazla ülkede çalışmalarını sürdüren endeks olmaktadır. Burada bireylerin yaşamları üzerinde etkili olan konulara odaklanmakta ve ortak menfaatlere öncelik verilmektedir. Yolsuzluğu durdurmaya, toplumun her düzeyi için şeffaflığı, hesap verilebilirliği ve bütünlüğü sağlamaya misyon edinen bu örgütünün vizyonu arasında hükümetin, siyasetin, iş dünyasının, sivil toplumun ve insanların yaşamlarında yolsuzluğun yer almadığı bir dünya kurmak gibi önemli değerler yer almaktadır (“Transparency International”(a), t.y.).

Yolsuzluk Algılama Endeksinin tarihi, 1993 yılına dayanmaktadır. Burada her geçen sene iyileştirmeler yapılmaktadır. Yapılanları kronolojik sıraya göre ele alacak olursak 1993 yılında ele alınan başlık “Yolsuzluğu Tanımak” şeklindeydi. 1990’lı yılların başında yolsuzluk tabu bir konuydu. Bu konuyu çözmek için yolsuzluğun etkisini gören Dünya Bankası yetkilisi Peter Eigen bir örgüt kurdu. 1995 yılındaki temel başlık ise “Momentum Kurmak” idi. Faaliyetinin üçüncü yılında ilk Yolsuzluk Algılama Endeksinin

yayımlayan örgüt, 45 ülkeyi kamu sektöründe yolsuzluk düzeyine göre sıraladı. Bu sayede yolsuzlukla ilgili bireylerin farkındalıkları arttı ki bu da ülkeler arasındaki rekabeti tetiklemiş oldu. 1996 yılı için ise endeks, “Oyunu Değiştirmek” başlığı altında incelenmektedir. Artık yolsuzluk bir tabu olmaktan çıkmış ve tartışma noktasına gelmişti. Şöyle ki, yeni Dünya Bankası başkanı “yolsuzluk kanseri” kavramını dillendirdi, banka, yolsuzlukla mücadele performansını “yardım koşulu” haline getirdi. Amerikan Devletleri Örgütü yolsuzlukla mücadele sözleşmesini kabul etti. 1997 yılının değerlendirilme başlığı ise “Yabancı Rüşveti Suç Olarak Algılamak” şeklinde idi. Bu sayede, OECD’nin 34 ülkesinde, diğer ülke yetkililerine rüşvet vermeyi engelleyen yasalar yürürlüğe konuldu. Bu da rüşvet cezalarında artışa sebep oldu. 1998 yılının gündemi ise “Uluslararası Şeffaflık Örgütünün 5.Yılı” oldu. Artık, yolsuzluğun gelişmekte olan ülkeler için bir sorun olduğu kanısına varılmıştı. Ve beş yıllık bir sürenin sonunda, Yolsuzluk Algılama Endeksi 85 ülkeye yayılmış oldu. 1999 yılının konusu ise “Rüşveti Daha Yakından İncelemek” idi. Bu doğrultuda Rüşvet Ödeyenler Endeksi yayımlandı. Bu endeksin amacı rüşvetin arz tarafını inceleyerek ülkelerin yolsuzluğu ihraç etme olasılığını ölçmek idi. 2000 yılının gündemi ise “Yeni Milenyum, Yeni Fikirler” idi. Bu yılda tüm dünyada yolsuzlukla mücadele eden birey ve kuruluşların hem cesaretini hem de kararlılığını arttırmak adına “Dürüstlük Ödülü” düzenlendi. Artık Yolsuzluk Endeksi, polis, parlamento, medya, iş dünyası gibi birçok alanların yolsuzluktan nasıl etkilendiğini ölçebilecek konuma geldi (“Transparency International”(b), t.y.).

2018 yılında 180 ülke ve bölgeyi kamu sektörü düzeyindeki yolsuzluk düzeyine göre sıralayan endeksin ölçümü 0 ile 100 arasında bir değer almaktaydı. Buradaki “0”ın anlamı ülke veya bölgenin yolsuzluk düzeyinin had safhalarda olduğunu gösterirken, “100” yolsuzluğun olmadığı anlamını taşımaktaydı. 2018 için yapılan yolsuzluk hesaplamasının ortalaması 43 olarak açıklanmıştır. Yapılan araştırmalar sonucunda, çoğu ülkede yolsuzlukla mücadelenin başarısızlığının ülkede krizin oluşmasına katkı sağladığı ortaya çıkmıştır (Transparency International Index, 2018).

2019 yılındaki araştırma sonucunda, 180 ülke ve bölge için genelleme yapıldığında, seçim kampanyalarında yolsuzlukların daha da arttığı kanaatine varılmıştır. Hükümetlerin, yalnızca “*varlıklı bireylerin sesini dinlediği*” ülkelerde yaygınlık kazanması da araştırma sonuçları arasında yer almaktadır (Transparency International Index, 2019).

Kurumsal yapı değişkenleri arasında yer alan faktörlerden birinin yolsuzluk olduğunu birinci bölümde ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Yolsuzluk Algılama Endeksinin ise uluslararası rekabet gücünü ölçen kurumsal yaklaşımlardan biri olduğu bilinmektedir. Burada, yolsuzluğun ülkelerin rekabet sıralamasında ne kadar önemli olduğunu, yolsuzluğun hem ekonomik krize neden olabileceğini hem de ülke ve bölgelerin rekabet gücünü doğrudan etkileyeceği açıkça vurgulanmıştır. Tüm bu bilgiler ışığında kurumsal yapı değişkenlerinden biri olan yolsuzluğun ülkelerin uluslararası rekabet gücünü etkileyebileceği söylenebilmektedir. O halde, kurumsal yapının ülkelerin uluslararası rekabet gücü üzerinde etkili bir faktör olduğu Yolsuzluk Algılama Endeksi sayesinde bir kez daha görülmektedir.

2.2. Kurumsal Yapı ve Uluslararası Rekabet Gücü Arasındaki İlişki ile İlgili Literatür Taraması

Bu bölümde, araştırma konusu ile ilgili yapılmış olan çalışmalar için ülke bazında literatür taraması yapılacak, elde edilen bulgular incelenecektir. Öncelikle, uluslararası düzeyde, daha sonra ise Türkiye üzerine yapılan ampirik ve teorik çalışmalara yer verilerek, kurumsal yapı ile uluslararası rekabet gücü arasındaki ilişki farklı açılardan ele alınacaktır.

2.2.1. Uluslararası Düzeyde Yapılan Çalışmalar

Kurumların ekonomik büyüme ve kalkınma üzerindeki etkisine yönelik birçok çalışmanın olduğunu ve bu konuda asıl yapılması gereken araştırmanın zaman zaman ihmal edildiğini belirten Lee, aslında, kurum ve kurumsal kalite ile rekabet gücü arasındaki ilişkinin araştırılması gerektiğine vurgu yapmaktadır. Büyüme ve kalkınma göstergeleri, aslında, ülkenin rekabet gücünü dolaylı olarak ortaya koyduğu için kurumların öneminden bahsederken asıl nihai etkinin ülke rekabet gücü üzerinde görüleceği gerekçesiyle kurumların uluslararası rekabet gücüne etkisi üzerinde durulması gerektiği söylemektedir. Bunun için öncelikle rekabet gücü kavramını açıklamaya çalışan Lee, rekabet edilebilirlik kavramının tanımlanmasına ilişkin fikir birliğinin olmadığını ve ülkeden ülkeye tanımların değişkenlik gösterdiğini vurgulamıştır. Uluslararası rekabet

gücünün asıl kaynağının ülkenin ulusal rekabet gücüne dayanması sebebiyle, çalışmada, öncelikle ulusal rekabet edilebilirlik kavramına açıklık getirilmiştir. Mevcut literatürde, konu ile ilgili olarak iki husus üzerinde durulmuştur. Bunlardan ilki, Kişi Başına GSYİH, veya genel anlamda verimlilik iken, ikinci husus, ticari açıdan değerlendirilen ekonomik performanstaki verim olmaktadır. Buradaki her iki verimi açıklamak için uluslararası düzeyde yapılan araştırmaların incelenmesi gerektiği savunulmuştur. Kurumların rekabet gücü ile ilgili bir kavram olduğuna vurgu yapan araştırmacı, kurumların rekabet edilebilirlik üzerindeki etkisinin kolay bir şekilde açıklamanın çok zor olduğunu belirtmektedir. Bu gerekçeyle, çalışmada birtakım uluslararası düzeydeki çalışma ve araştırmalara atıf yapılmış, özellikle de Dünya Ekonomik Forumunun öneminden bahsedilmiştir (Lee, 2010: 671-681).

Kurumsal yapı ile uluslararası rekabet gücü arasındaki ilişkiyi ortaya koyan bir diğer araştırma ise Emerson tarafından yapılmıştır. Burada kurumsal yapı değişkenlerinden biri olan yolsuzluk üzerinde durularak, yolsuzluğun rekabet gücünü etkileme şekli ele alınmıştır. Buradaki bulgulardan biri yüksek yolsuzluk düzeyinin düşük rekabet gücüne sebep olacağı, yüksek rekabet gücünün de düşük yolsuzluk düzeyi koşulunda sağlanacağı şeklindedir. Bir diğer bulgu ise, düşük yolsuzluk düzeyinin ülkenin demokrasi puanını hem olumlu yönde etkilemesi hem de bu puanı belirliyor olmasıdır. Çünkü yozlaşmış bir ülkede demokrasi düzeyinin iyi olması pek olanaklı değildir. Bu çalışmada, regresyon modeli kurulmuş, endüstriyel rekabet düzeyi yolsuzluk düzeyinin bir fonksiyonu olarak tanımlanmıştır. Modelde kullanılan veriler uluslararası düzeyde ülkelerin rekabet düzeyini ölçen Dünya Ekonomik Forumu, Ekonomik Özgürlük Endeksi, Dünya Bankası gibi örgütlerden alınmıştır. Ülkenin rekabet gücünü belirleyen faktörler ise burada Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH), Kişi Başına GSMH, Doğrudan Yabancı Yatırım Miktarı ve Ülkenin Fiziksel Büyüklüğü olarak tayin edilmiştir. Araştırma sonucunda yozlaşmış hükümet yetkililerinin ve yozlaşmış endüstriyel firmaların rekabeti olumsuz yönde etkilediği kanısına varılmış, rekabet ile yolsuzluk arasında bulunan negatif yönlü ilişki ile çalışmanın ana hipotezi desteklenmiştir. Ek olarak ise, siyasi hak ve katılımın, bir diğer ifade ile yüksek demokrasinin olduğu bir ülkede yolsuzluğun azalacağı öngörülmüştür. Burada yolsuzluk üzerine çok sayıda çalışma yapılsa da bu sayının yetersiz olduğu düşünülmektedir. Çünkü yolsuzluğun yeni veya ihmal edilen bir konu olmamasına rağmen, bu konuda, yeteri düzeyde başarı

sağlanamamıştır. Bu çalışma yolsuzluk ile ülkenin rekabet gücü arasındaki ilişkiyi ele almakla beraber, endüstriyel rekabetin aslında bir ülkenin kalkınma hedefi olduğunu, yolsuzluğun önlenmesinin ise endüstriyel rekabet için politikaların başlıca bir bileşeni olduğunu ortaya koymaktadır. Böylece, bir ülkenin iyi bir rekabet gücüne sahip olması için yozlaşmanın daha az görüldüğü ve demokrasinin hakim olduğu kurumsal yapının başlıca koşullar arasında konumlandığı açıkça görülmektedir (Emerson, 2006: 193-211).

Rusya ekonomisi üzerine yapılan bir araştırmada kurumsal yapı ile rekabet gücü arasındaki ilişkiye bakılmıştır. Özellikle fiyat rekabetini temel alan bu çalışmada kurumsal yapı düzenlemeleri üzerinde durulmuştur. Bu düzenlemeler arasında yolsuzluğun önüne geçerek piyasanın verimliliğini arttırmak, ekonomide tekelleşme derecesinin yüksek olması sebebiyle ürünlerin nihai fiyatındaki artışın önüne geçmek, aracılık veya maliyetlerindeki artışı kontrol etmek gibi birçok faktörler yer almaktadır. Örnek olarak gösterilen alanlarda kurumsal yapının gerekli düzenlemeleri yapması durumunda genel anlamda verimlilik düzeyi artacağı için Rusya ekonomisinin ülke rekabet gücünün olumlu yönde etkileeneceği beklenmektedir. Bu doğrultuda yolsuzluk üzerinde durularak Yolsuzluk Endeksinin Rusya ekonomisi için yapmış olduğu ölçüm ele alınmış, 1985-2010 yılları için ülkedeki yolsuzluk oranları incelenmiştir. Akabinde ülkedeki işlem maliyeti ele alınmıştır. Bu doğrultuda, gıda ürünlerinin perakende fiyatındaki işlem maliyetlerinin yapısı ve toplam maliyetlerin yüzdesi araştırılmış, e-ticaretin kullanılması durumunda dağıtım maliyetlerindeki tasarruf oranları üzerinde durulmuştur. Daha sonra ise, devletin fiyat rekabetinin gelişmesine ilişkin getirdiği kısıtlamalar incelenmiş ve kurumsal yapı düzenlemelerinin yeterli olup olmadığı araştırılmış, Rusya ekonomisinin kurumsal yapısının en önemli unsuru olarak özel mülkiyet kurumlarından bahsedilmiştir. Elde edilen bulguya göre sözleşmelerin ihlali, işlem koşullarındaki eksiklikler, kamu kurumlarına karşı yükümlülüklerin yerine getirilmemesi gibi pek çok faktör ülkenin ekonomisini olumsuz yönde etkilemektedir. Kurumlardan devlet fiyatlandırma politikasında optimum verimin sağlanması için birtakım düzenlemeleri yapması beklenmektedir. Bu düzenlemeler sayesinde Rusya Federasyonunun ve onu oluşturan kurumların ekonomik çıkarı birleşecek, sürdürülebilir ekonomik kalkınma sağlanacak, nüfusun refah düzeyi artacak, tüketicilerin çıkarları haksız fiyat regülasyonlarından korunacak, ihtiyaç sahibi bireyler için sosyal açıdan mühim olan malların erişimi kolaylaşacak, normal rekabet koşulları sağlanmış olacaktır.

Dolayısıyla, kurumların etkinliği artmış olacaktır. Temyakova'nın nihai bulguları Rusya ekonomisinin kurumsal yapısının ülkenin fiyat rekabetini karakterize edeceği yönünde olup, bu yapının gelişmesi durumunda ülkenin ekonomik performansının da iyileşeceği yönündedir. Çünkü ülkenin rekabet gücü kurumsal yapı ile doğrudan bağlantılı olmakta ve kesinlikle etkilenmektedir. Kurumsal yapının gelişmesinden kastedilen değerler ise rekabet kurumlarının oluşumu, mülkiyet hakları kurumları, işlem maliyetleri seviyesinin optimizasyonu, yolsuzluk düzeyinin azaltılması şeklinde çeşitlendirilmiştir (Temyakova, 2017: 211-227).

Ukrayna'nın rekabetçi kalkınma stratejisinin belirlenmesine yönelik yapılan bir başka çalışmada, ülkenin rekabet gücünü arttırabilmesi için başlıca birkaç faktörün zaruri olduğu belirtilmiştir. Bu faktörler arasında, ticari kuruluşların üretime dahil edilmesine yönelik teşvikler, mevcut kaynakların daha yüksek düzeyde işlenmesi veya yüksek katma değerli malzemelerin üretilmesi, ithal ikameci endüstrilerin varlığı, ülkenin doğal kaynakları ve bu kaynakların ihracatı, ülkenin coğrafi konumu ve ulusal yönetim kültürü, teknoloji düzeyi, inovasyon gibi başlıca değerler yer almaktadır. Bu değişkenlerin her birinin ülkenin uluslararası rekabet gücü üzerindeki öneminden ve Ukrayna'nın kalkınma stratejisindeki rolünden ayrı ayrı bahsedilmiştir. Fakat bu stratejiyi etkileyen en önemli değişkenin, aslında, kurumsal yapı olduğu belirtilmiştir. Amerika, Çin, İtalya, Japonya ve birçok Avrupa ülkelerinin uluslararası rekabet gücü ve bu gücü belirleyen temel değişkenlerin değerlendirilmesi sonucunda elde edilen bulgular Ukrayna'nın uluslararası rekabet gücü bileşenleri karşılaştırılmış, hem benzer hem de farklılıkların olduğu tespit edilmiştir. Ukrayna için temel bulgu ise ülkenin rekabet gücünü arttırmasında gerek duyulan başlıca faktörün ülkenin kurumsal yapısı olduğu yönündedir. Bu doğrultuda, hissedarların sermayesinin etkin yönetimi için ihtiyaç duyulan kurumsal desteği sağlamak üzere kurumsal yönetim, işveren ve işçi arasındaki ilişkinin genel kurumsal yapısını kontrol etmek için üretim ilişkileri, birtakım kurumsal düzenlemelerden oluşan işletmelerin üretim sürecinin organizasyonuna yönelik üretim modeli gibi konuların üzerinde durulmuştur. İlaveten de, kalifiye personel kadrosunu oluşturmada gereken kurumsal sistemin temeli olarak personelin eğitim ve öğretimi, kurumsal yapının yenilikçi gelişimini sağlayacak olan ulusal yenilik sistemi, nüfusun ihtiyaç duyduğu takdirde sosyal destek alabileceği ulusal kurumlar sistemi gibi birçok etkenlerden bahsedilmiştir. Ülkenin kurumsal yapısının Ukrayna'nın ulusal rekabet gücü üzerindeki

önemi açıkça ortaya koyularak, bu güç sayesinde uluslararası düzeyde de ülkenin başarılı rekabet yapısına sahip olacağı kanaatine varılmış ve rekabete konu olan ürünün kalitesinin, yüksek düzeyde piyasa dışı koordinasyonun, genel üretim sürecinin, teknolojiye tanınan önceliğin ve mesleki uzmanlaşmanın ehemmiyetinden bahsedilmiştir (Lipov, 2018: 21-32).

Son zamanlarda, bilimsel çevrelerde, ekonomik sorunlar kurumsal yaklaşım açısından değerlendirilerek çözüm yolları arayışına gidilmektedir. Ekonomik sorunlar arasında, günümüz globalleşme çağında, en önceliklisi ülkenin uluslararası rekabet gücünün yeteri düzeyde olmamasıdır. Bu açıdan, ekonominin rekabet gücünü büyük ölçüde arttırmada önemli faktörler Tacikistan için araştırılmış ve sorunların büyük ölçüde ülkedeki ekonomik kurumlar, işletmelerin davranış normları ve bir bütün olarak ülkenin nüfusu ile ilgili olduğu kanısına varılmıştır. Ekonominin rekabet gücündeki sorunların kaynağı zaman zaman ülkenin doğal kaynaklarındaki yetersizlik olarak değerlendirilmektedir. Buna ilaveten ise kurumların yönetim şeklinde ihmallerin yapılması, bir takım yanlış kararların verilmesi de rekabet gücünü olumsuz yönde etkilemektedir. Çünkü ülkenin rekabet gücü sadece ülkenin veya bölgenin mevcut doğal kaynağının mevcudiyeti ile ilgili değil, aynı zamanda, bu kaynakların kullanımına ilişkin kurullarla da bağlantılı olmaktadır. Bu kurullardan kastedilen şey, ekonomideki kurumların verimli işleyişi sayesinde katma değer maksimizasyonu, işletmeler arasındaki mübadele koşullarının iyileştirilmesi ve işlem maliyetlerinin minimuma düşmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Yapılan çalışmada ekonomi için elverişli koşullar yaratan kurumsal çevrenin pazar ilişkilerinin geliştirilmesinde ve iş ortamının iyileştirilmesinde anahtar rol oynaması, kurumsal çevrenin oluşumundaki bütünlüğün ulusal ekonominin rekabet gücünü arttırmasına yardımcı olacağı öngörülmektedir. Bu bağlamda kurumsal çevrenin iyileştirilmesinin kurumsal reformlar sayesinde başarılacağına inanılmakta. Burada kurumsal reformlar, girişimcilik ve rekabet özgürlüğü gibi iş dünyasındaki temel liberal değerlerin korunmasını etkili yönetim ve ekonominin kurumsal düzenlemeleri sayesinde başarılı bir ekonomik düzeni amaçlayan bir önlem dizisi olarak görülmekte ve ülkenin uluslararası rekabet gücü için çok önemli bir basamak olduğu iddia edilmektedir. Bu doğrultuda, ülkenin sürdürülebilir uluslararası rekabet gücüne sahip olması için kurumların uygulayacağı reformlara vurgu yapılmış ve Tacikistan için gereken başlıca kurumsal reformlar belirlenmiştir. Bu reformlar içerisinde

ilk sırada kamu yönetimi kurumlarınca yapılacak olan reformlar konumlanmaktadır. Bu reform dizisinden beklenen şey ise Tacikistan'ın yönetimindeki işleyiş şeffaflığının ve sorumluluğunun artırılması ve ülkedeki yolsuzluk düzeyinin, hukukun üstünlüğünün ve özgürlüklerin sorgulanmasıdır. Tacikistan'ın uluslararası rekabet gücü elde etmesi için gerekli reformlar arasında ikinci olarak ise elverişli bir iş ortamını oluşturacak resmi ve gayri resmi kurumların inşasına yer verilmektedir. Üçüncü sırada ise planlı ekonomiden piyasa ekonomisine geçiş, yeni kurumsal yapıların ve finansal kurumların oluşturulması, yenilikçi faaliyetlerin finansmanı için geliştirilmiş mekanizmaların üretilmesine yönelik reformlar üzerinde durulmaktadır (Karimova, 2018: 129-137).

Gürcistan için de benzeri durum geçerlidir. Şöyle ki, Gürcistan Ekonomi ve Sürdürülebilir Kalkınma Bakanlığının araştırmaları sonucunda yayımladığı rapora göre, ülkede etkin bir rekabet politikasını oluşturmak, piyasadaki serbest rekabet kurallarına ve ilkelerine uygun bir şekilde gereken denetimi sağlamak, Gürcistan'ın Avrupa Birliği piyasasına uyumluluğunu artırmak için daha fazla reform yapılması gerektiğine inanılmaktadır. Bu doğrultuda, 3 Aralık 2010 tarihinde, Avrupa Komisyonu'nun rekabet alanındaki önerilerini uygulamak amacıyla Gürcistan hükümeti tarafından kapsamlı bir rekabet politikası stratejisi geliştirilerek onaylanmış, Kasım 2012'de Gürcistan Serbest Ticaret ve Rekabet Yasasında bir değişiklik paketi üzerine çalışma başlatılarak Mart 2014 tarihinde önerilen reformlar Gürcistan Parlamentosu tarafından kabul edilmiştir. Buradaki reformların başlıca hedefleri arasında serbest rekabetin ve rekabetçi bir piyasanın geliştirilmesi, rekabeti yönetecek olan kurumsal çerçevenin iyileştirilmesi, Gürcistan Başbakanı ve Parlamentosu'na karşı sorumlu olan bağımsız bir yapıyı, yani Rekabet Kurumu'nu oluşturmayı, yönetimin kötüye kullanımını önlemek, bir başka ifade ile yolsuzluğu asgariye indirmek için etkili önlemlerin alınması gibi pek çok konulara yer verilmiştir. İşletmelerin teşvik edilmesi, ekonomik temsilcilerin çıkarlarının korunması ve rekabet hukukunun ihlal edilmesi durumunda uygun müdahalenin yapılması da reformların ana hedefleri arasında yer almaktadır. Sözü geçen reformların yapılması durumunda ülkenin rekabet gücünün artacağı beklenmektedir ("Gürcistan Ekonomi Bakanlığı", t.y.).

Gürcistan hükümetinin 1551 numaralı yönetmeliğinde de benzeri konular ele alınmış ve ülkenin rekabet gücünün artırılmasında önemli faktörler strateji vizyonu veya rekabet politikasının temeli başlığı altında sıralanmış, ülkenin uluslararası rekabet

gücünün belirleyici stratejik ilkeleri tek tek belirlenmiştir. Bu ilkeler serbest ve adil rekabetin sağlanması, verimli piyasa aracılığıyla ekonomik refahın elde edilmesi, Gürcistan rekabet mevzuatının uluslararası düzeyde geçerli olan başlıca uygulamalarla Avrupa Birliği'ne uyumlu hale getirilmesi, rekabeti engelleyici faktörlerin tanımlanması ve belirlenmesi, Rekabet Kurumu'nun bağımsızlığının sağlanması, rekabet hukukunun etkili bir şekilde uygulanmasına yönelik gerekli mekanizmaların tanıtımı olarak belirlenmiştir. Belirtilmiş olan bu ilkelerin sağlanması içinse başlıca adım "etkili rekabet politikasını oluşturmada yasal ve kurumsal bir çerçevenin oluşturulması" şeklinde tanımlanarak kurumsal yapıya büyük önem verilmiştir ("Gürcistan Hükümeti Yönetmeliği", 2010).

Avrasya Ekonomik Birliğine üye ülkelerin rekabet gücüne yönelik yapılan araştırmada Dünya Ekonomik Forumunun 2019 yılı raporundaki sıralama temel alınarak analiz yapılmıştır. Ülkelerin rekabet gücünü belirlemede yedi temel faktöre ilişkin veriler incelenmiş, karşılaştırılmış ve entegrasyonun bu rekabet gücüne etkisi modele dahil edilmiştir. Sözü geçen temel yedi faktör, sırasıyla, hükümet düzenlemelerinin belirleyicisi olarak kurumlar, karayolu altyapısının kalitesinin göstergesi olarak altyapı, enflasyon ve kamu borcunun temsilcisi olarak makroekonomik istikrar, pazar hakimiyeti derecesi ve gümrük tarifelerinin seviyesinin bir ölçütü olarak mal ve hizmet piyasası, işveren ve işçi arasındaki işbirliği kültürünü, ücret ve verimlilik arasındaki ilişkiyi göstermek üzere işgücü piyasası, bankaların istikrarını ve risklerin doğuracağı finansmanı temsil eden finansal piyasalar, patent başvurularının sayısını belirlemek üzere yenilikçi faaliyet olarak belirlenmiştir. Ermenistan, Belarus Cumhuriyeti, Kazakistan, Kırgızistan ve Rusya Federasyonu'nun uluslararası rekabet gücü ve bu gücü belirleyen başlıca değişkenlerin analizinde ülkeler için ortak özellik mevcut bu ülkelerin kurumsal yapıları ve bu yapılarıdaki eksiklikler şeklinde tespit edilmiştir. Şöyle ki, Avrasya Ekonomik Birliğine üye olan bu ülkelerde rekabet gücünü artırma potansiyelinin varlığını sergileyen kamu kurumlarının performans göstergelerinin yeterince yüksek olmaması bu ülkelerin karakteristik özelliği olarak teşhis edilmiştir. 2019 yılı için Dünya Ekonomik Forumunun ilgili konudaki lideri ise Finlandiya seçilmiştir ("Avrasya Konisyonu", t.y.).

Azerbaycan için yapılan çalışmada ülke ekonomik güvenliğinin sağlanmasında ulusal rekabet gücünün rolü araştırılmış ve bu gücün temel belirleyicileri tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular Azerbaycan ekonomisindeki modernleşme ve inovasyon

sistemindeki iyileşmenin ülkenin uluslararası düzeyde rekabet etmesini ve dünya ekonomisine entegrasyonunu kolaylaştıracağı yönündedir. Bir diğer bulgu ise ulusal ekonomik istikrarın sağlanmasında kurumsal reformların büyük önem arz etmesidir. Bu doğrultuda hükümet elinde güçlü bir silaha sahip olarak yüksek rekabet gücüne sahip olan 50 ülke arasında konumlanacaktır. Azerbaycan ekonomisinin istikrarını arttırma görevleri arasında yer alan ulusal rekabet gücündeki artış bileşenleri arasında sadece kurumsal reformlar yer almamakta, uluslararası standartlara uyan altyapı, teknolojik gelişme, verimli finans kurumlarının varlığı, devletin ekonomideki rolü gibi faktörler de sıralanabilmektedir. Konu genel ana hatlarıyla değerlendirildiğinde, ülkenin kurumsal yapısının hem ekonomik hem de sosyal açıdan Azerbaycan'ın uluslararası rekabet gücü üzerinde önem arz sonucuna varılarak bu doğrultuda kurumsal yapının iyileştirmesinin ülke refahı için olmazsa olmaz olduğu kanısına varılmaktadır. (Yusifov, 2011: 121-128)

Uluslararası düzeyde kurumsal yapının ülkelerin rekabet gücü üzerine dolaylı etkisi araştırıldığında, literatürde rastlanılan bir diğer çalışma ise, Emara tarafından yapılan kurumsal gelişmenin gözlemlendiği ekonomide enflasyon oynaklığının büyüme üzerindeki etkisinin analizine ilişkin çalışma karşımıza çıkmaktadır. Çalışmada, 1989-2006 dönemi için 37 ülkeden oluşan bir örneklem için Genelleştirilmiş Momentler Yöntemi ile doğrusal olmayan büyüme regresyon spesifikasyonu tahmin edilmiştir. Diğer birçok kaynaklarda enflasyon seviyesinin büyüme üzerinde önemli etkisinin olmadığı tespit edilirken, burada, enflasyon oynaklığının orta düzeyde yüksek enflasyona sahip ülkelerde bile büyümeyi önemli ölçüde etkilediği kanısına varılmıştır. Kurumların buradaki etkisi araştırılmış ve kurumsal yapının iyileştirilmesi sonucunda büyümenin istatistiksel olarak önemli ölçüde olumlu etkileneceği tespit edilmiştir. Bu bulgu ise, enflasyon oynaklığının olumsuz etkisinin azalacağını ve ülkenin büyüme ve dolaylı olarak da rekabet gücünün olumlu yönde etkilenmesini beraberinde getirecektir (Emara, 2012).

İşgücü piyasası ülke ekonomisi için kilit kavramlardan biri olarak birçok araştırmanın çalışma konusu haline gelmiştir. Bu çalışmalar arasında Rottmann'ın 19 OECD ülkesinden oluşan panel veri analizi de yer almaktadır. Burada 1960-2020 dönemine ilişkin veriler kullanılarak işgücü piyasası kurumlarının işsizlik üzerindeki etkisine bakılmıştır. Ülkeden ülkeye farklılık gösteren bu kurumların işsizliği önemli ölçüde azaltabileceği tespit edilerek kurumsal yapının ülkenin temel göstergelerinden biri

olan işsizliği olumlu yönde etkileyebileceği öngörülmüştür. İşsizliğin azaldığı bir ekonomide büyüme ve kalkınma oranlarının iyileşmesi ve ülkenin rekabet edilebilirlik seviyesinin dolaylı olarak yükselmesi beklenilmektedir (Flaig ve Rottmann, 2013: 635-654).

Daha önce büyüme oranının ülkenin rekabet gücü üzerinde etkili olacağı farklı çalışmalar ve teorik bilgiler örnekleri ile vurgulanmıştır. Bu doğrultuda kurumların ekonomik büyüme üzerindeki etkisini araştıran çalışmalardan bir diğeri, “yüksek”, “üst-orta” ve “alt-orta” gelir grubuna göre ayrıştırılan toplam 75 farklı gelir düzeyinden oluşan veri setine ilişkin Eren tarafından yapılan ampirik uygulama şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Buradaki veriler 2019 yılı Dünya Bankasından elde edilen değerler olmaktadır. Modelde kullanılan değişkenler, “*GSYH: Sabit Fiyatlarla ABD Doları*”, “*Gayrisafi Sabit Sermaye Oluşumu % GSYH*”, “*Toplam İşgücü*”, “*Toplam İhracat (%GSYH) + Toplam İthalat (%GSYH)*”, “*Reeskont Faiz Oranı*”, “*Toplam Devler Harcamaları (%GSYH)*” ve “*Toplam Devlet Borcu (%GSYH)*” olarak belirlenmiş, kurumsal yapı değişkenleri olarak da temel altı değişken modele dahil edilmiştir. Kurumların etkisini ölçen bu çalışmada kurumların ve kurumsal yapının ülkenin büyüme rakamları üzerinde olumlu etkiye sahip olacağı tespit edilmiş ve anlamlı sonuçlar bulunmuştur (Eren, 2019: 99-145)

Kurumsal yapı ile uluslararası rekabet gücü üzerine yapılan çalışmaların birinde ise gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin kurumsal yapıları araştırılmıştır. Bu bağlamda öncelikle gelişmiş ülkelerin kurumsal yapısına bakılmıştır. Bu ülkeler Avrupa, Amerika Birleşik Devletleri ve Asya'nın Gelişmiş ülkeleri olmak üzere üç kategoriye ayrılmıştır. Gelişmiş Avrupa ülkelerinden İngiltere ve Fransa'nın kurumsal yapıları, Gelişmiş Asya ekonomilerinden ise Japonya ve Güney Kore'nin kurumsal yapıları tek tek ele alınmıştır. İnceleme sonucuna göre yargı bağımsızlığı için en yüksek puanı Avrupa ekonomilerinden İngiltere alırken en düşük puanı Asya ülkelerinden Güney Kore almıştır. Tarafsız mahkemeler için inceleme sonucunda en yüksek puan yine İngilterenin iken en düşük puan Güney Kore için elde edilmiştir. Benzer biçimde mülkiyet haklarının korunması, siyasi istikrar, sözleşmelerin uygulanabilirliği, hükümet müdahalesi, politik ve sivil özgürlükler, dış ticarete serbestlik, düzenlemelerin kalitesi ve rüşvet veya kayırmacılık olarak belirlenen temel ölçüm faktörlerinin geneli için yüksek puanlamalar İngiltere için

elde edilmiş, düşük puanlar ise Asya ekonomisi için ortaya çıkmıştır (Yıldırım, 2015: 133).

Gelişmekte olan ülkeler de çalışmada üç ayrı kategoride toplanmıştır. Bu kategoriler Asya, Afrika ve Latin Amerika ülkelerinden oluşmaktadır. Gelişmekte olan Asya ülkelerinden Çin, Hindistan, Tayvan ve Vietnam'ın kurumsal yapıları incelenirken, Gelişmekte olan Afrika ülkelerinden Mısır, Botswana, Senegal ve Libya, Latin Amerika ülkelerinden ise Meksika, Arjantin, Venezuela, Şili ve Brezilya'nın kurumsal yapılarına bakılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre Asya ekonomilerinden en yüksek puanları Tayvan alırken, en düşük puanların geneli Vietnam için elde edilmiştir. Benzer biçimde genelleme yapılacak olursa, yüksek puanlar Afrika ekonomileri için Botswana Latin Amerika ekonomilerinden Arjantin ve Brezilya için tespit edilmiştir (Yıldırım, 2015: 187).

Eren'in yapmış olduğu araştırma sonucunda, her ülkenin farklı kurumsal yapıya sahip olduğu için ülkelerin bir birinden ayrıştırıldı görülmüştür. Gelişmekte olan ülkelerin zaman zaman gelişmiş ülkelerin kurumsal yapılarını ithal etmesi de buradaki bulgular arasında yer almaktadır. Ekonominin performansını etkileme gücüne sahip olan kurumsal yapının önemi tespit edilmiş ve kurumsal yapıdaki her bir iyileşmenin veya gelişmenin ekonominin yapısını doğrudan olumlu etkileyeceği kanısına varılmıştır. Özellikle ekonominin büyümesini etkileyecek olan bu yapı ülke performansını arttırarak refahı iyileştirmekte ve ülkenin rekabet gücünü arttırmaktadır (Eren, 2019: 135-145).

Buraya kadar kurumsal yapı ile uluslararası rekabet gücü arasındaki ilişkiyi açıklamaya yönelik yapılan çalışmaları genellikle çeşitli ülke bağlamında açıklamaya çalıştık. Elde edilen sonuçların genelinde kurumlar ve ülkelerin uluslararası rekabet gücü arasında bir ilişki olduğu tespit edilmiş ve kurumsal yapı değişkenlerinin ülkelerin rekabet gücünü hem ulusal hem de uluslararası düzeyde olumlu etkilediği görülmüştür. Ülkelerin kurumsal yapılarının, bu yapılardaki iyileştirme ve reformların ülkelerin sadece rekabet gücünü etkilemediği, aynı zamanda büyüme, kalkınma gibi temel göstergelerin yanı sıra ülke performansını da etkilediği açıkça görülmüştür.

2.2.2. Türkiye ile İlgili Yapılan Çalışmalar

Türkiye ile ilgili rekabet gücünü araştıran çalışmalardan biri Deloitte'nin yaptığı çalışma olarak bilinmektedir. Bir danışmanlık şirketi olarak bilinen Deloitte'nin amacı bölgelerin rekabet gücünü arttırmaya yönelik yapılacak çalışmalara katkıda bulunmaktır. Türkiye için il bazında bir rekabet endeksi oluşturan bu şirket yaptığı araştırmalar sonucunda bölgesel rekabetçilik derecesini belirleyen unsurlara açıklık getirmiştir. Genel yaşam seviyesini belirleyecek olan bu unsurlar arasında eğitim ve sağlık gibi başlıca etmenler, üretim düzeyini belirlemek üzere eğitilmiş işgücü arzı, fiziki altyapının yanı sıra kurumsal altyapı olanakları, sürdürülebilir ekonomik performansın temel belirleyicisi olarak ise endüstriyel gelişim programları bölgesel rekabet derecesini belirleyen unsurlar arasında yer almıştır. Türkiye için bölgesel rekabetçilik endeksi belirlenirken altı farklı alt endeks oluşturularak 50 farklı değişken bu ölçüme dahil edilmiştir. Bu endeks Ekonomi ve Dış Politika Araştırma Merkezi (EDAM) olarak bilinmekte ve buradaki değişkenler Tablo 7'de yer almaktadır (EDAM, 2009: 2-44).

Tablo 7. EDAM değişkenleri

Ekonomik canlılık ve etkinlik	Emek piyasası	Yaratıcılık
Kişi Başı GSYİH	15-24 Yaş Nüfus Oranı	1000 Kişi Başına Teknik Eleman
İşsizlik Oranı	İşsizlik Oran	ARGE Harç.-Çıktı Oranı, Kamu
Sermaye Artış Oranı	İşgücüne Katılım Oranı	ARGE Harç. -Çıktı Oranı, Özel
Tarım sektöründe verimlilik	İşgücünün Nüfus İçindeki Payı	Kişi Başı Akademik Yayın Sayısı
Sanayii sektöründe verimlilik	Kadın İşgücüne Katılım Oranı	Kişi Başı Tescilli Patent Sayısı
Hizmet sektöründe verimlilik	Kentsel İşsizlik Oranı	Kişi Başı Patent Başvuru Sayısı
Banka Kredi - GSYİH'e Oranı	Kentsel Kadın İşgücüne Katılım Payı	
İşyeri Başına Çalışan Sayısı	İstihdamda Tarımın Payı	
Bitkisel Üretim Değeri/Dekar	Net Göç Oranı	
Kişi Başına Açılan Şirket Sayısı		
Kobi Teşvikleri-Yatırım Oranı		
İnsan sermayesi	Sosyal sermaye	Fiziki altyapı
Öğretmen/Öğrenci, Anaokulu	HH Büyüklüğü	km ² Başına Asfalt Yol Uzunluğu

Tablo 7: EDAM değişkenleri (Devamı)

Öğretmen/Öğrenci, İlköğretim	Kişi Başına Doktor	km^2 Başına Demiryolu Uzunluğu
Öğretmen/Öğrenci, Ortaöğretim	Kişi Başına Sinema Sayısı	Kişi Başı Havayolu Yüğü
Öğretmen/Öğrenci, Üniversite	Kişi Başına Gazete Tirajı	Kişi Başı Havayolu Yolcu Sayısı
Ortalama Bitirilen Okul Yılı	Kız Okullaşma Oranı	Kişi Başına Otomobil Sayısı
Okuma Yazma Oranı	Kişi Başına STK Miktarı	Kişi Başına Ticari Araç Miktarı
ÖSS Başarı	Kişi Başına Konut Elk. Tüketimi	Kişi Başına ADSL
	Net Göç Oranı	San. Elk. Tük.-Top. Tük. Oranı
	Okuma Yazma Oranı	Kirli Su İçin Arıtma Yeterliliği
		Katı Atık İçin Arıtma Yeterliliği

Kaynak: (EDAM, 2009: 8-9)'tan yararlanarak hazırlanmıştır.

EDAM'ın ulusal düzeyde bölgesel kalkınma ve Türkiye'nin rekabetçilik düzeyinin ülke ekonomisi ve performansı açısından büyük önem arz etmesi gerekçesiyle 2009 yılında Deloitte firmasının katkılarıyla yayımlanmış olan İl Bazında Rekabetçilik Raporunun daha da geliştirilmesine karar verilmiştir. Bu bağlamda, ilgili alanda Türk Girişim ve İş Dünyası Konfederasyonu (TÜRKONFED) ile işbirliğine gidilmiş ve Türkiye için rekabetçiliğin bölgesel dağılımına yönelik daha tamamlayıcı bir tablo hazırlanmıştır. Çalışmanın amaç ve faaliyet alanı Türkiye'deki ekonomik ve sosyal farklılıkların araştırılarak bölgesel rekabet gücünü arttıracak adımların tespit edilmesidir. Bunun için ise merkezi hükümet ve yerel yönetimin bu konuda sonuç elde etme merci oldukları düşünülmektedir. Başka bir ifadeyle açıklayacak olursak, ülkenin kurumsal yapısındaki eksikliklerin teşhis edilerek giderilmesi veya iyileştirmelerin yapılmasının ülkenin bölgesel rekabet gücünü arttıracacağı öngörülmektedir ki bu da Türkiye'yi uluslararası düzeyde daha bir rekabet edebilir konuma getirecektir. Burada Türkiye'nin illere göre rekabet gücü belirlenirken sekiz alt bileşen ölçüme dahil edilmiştir. Kullanılan ekonomik göstergeler “*ekonomik büyüklük*”, “*finansal derinlik*” ve “*makroekonomik istikrar*” olarak üç grupta toplanırken, “*sosyal, eğitim ve sağlık altyapısı*”, “*çevresel altyapı*”, “*işgücü altyapısı*”, “*teknolojik altyapı*” ve “*fiziksel altyapı*” olarak da diğer endeksler ölçüm aracı olarak tayin edilmiştir. 2008 ve 2014 yılları arasında bileşik rekabetçilik endeksinde il sıralamasında anlamlı bir değişiklik pek görülmemiştir. Şöyle ki ilk üç ilde İstanbul, Ankara ve İzmir yer alırken, ilk on il içinde ise Antalya, Muğla ve Denizli sıralamada ilerlerken, Kocaeli, Eskişehir ve Bursa illeri ise birer basamak

gerilemiştir. Buradaki illerin 2014 için ilk on sıralaması tablo 8’deki gibi belirlenmiştir (Edam, 2016: 1-30)

Tablo 8. Türkiye’de Rekabet Endeksi İlk On İl

SIRALAMA		ENDEKS DEĞERİ
1	İstanbul	100
2	Ankara	78.6
3	İzmir	57.5
4	Antalya	56.1
5	Kocaeli	54.5
6	Muğla	50.8
7	Eskişehir	48.3
8	Bursa	43.3
9	Denizli	42.9
10	Tekirdağ	41.0

Kaynak: (EDAM, 2016: 7).

Ölçümde kullanılan araçların rekabetçilik unsuru olarak büyük önem arz etmesi analizlerde yer almaktadır. Buradaki üretim yapısının ve refah düzeyinin üstünde durulması gereken konular olduğuna vurgu yapılmıştır. Farklılaşan üretim yapılarının olduğu bir ekonomide refah öncelikleri de farklı değerler olacaktır. Bu nedenle optimumları yakalamak için ekonominin hem ekonomik hem de sosyal yapısının iyileştirilmesinin başlıca koşul olarak belirlenmesi hiç tesadüfi değildir.

Yıldırım’ın Türkiye üzerinde yaptığı araştırmada ise kurumsal yapı ile uluslararası rekabet arasındaki ilişki araştırılmış, kurumsal yapının ülkenin uluslararası rekabet gücü üzerindeki etkileri incelenmiştir. Yapılan çalışmada 1980-2011 yıllarına ilişkin 144 ülke için 39 kurumsal yapı değişkeni kullanılmış, ekonometrik analizde ise veri eksikliği nedeniyle 59 ülkenin 23 kurumsal yapı değişkeni için 2000-2011 yılları araştırılmıştır. Bağımlı değişken olarak “satın alma gücü paritesine göre kişi başına düşen, GSYİH” belirlenirken, bağımlı değişken olarak “Hukuk Sistemi ve Mülkiyet Hakları ile İlgili Göstergeler”, “Hükümet Müdahalesi ile İlgili Göstergeler”, “Hesap Verilebilirlik, Şeffaflık, İfade Özgürlüğü ile İlgili Göstergeler”, “Dış Ticarete Serbestlik ile İlgili Göstergeler”, “Piyasa Meşrulaştırıcı Kurumlar ile İlgili Göstergeler”, ve “Piyasa İstikrarını Sağlayan Kurumlar ile İlgili Göstergeler” kullanılarak panel veri analizi yapılmıştır. Ayrıca G7 gelişmiş ülkeler için analizler iki farklı kanaldan yapılmıştır.

Ülkelerin karşılaştırılması sonucunda elde edilen bulgular ise ekonomik performansın aslında toplumsal çabanın bir ürünü olmasıdır. Toplumun kalitesinin, bu kaliteyi belirleyen kurumların davranış ve genel yapısının ekonomik performansı tanımlayan faktör olduğuna dikkat çekilmiştir. Ekonomik istikrar, kriz yönetimi, yatırımların teşviki, piyasaların etkinliği, faktör verimliliği, ekonomik büyüme ve rekabet gücünün artırılması bu kurumlar ile bağlantılı olmakta hatta ve hatta sürdürülebilir iyi bir refah düzeyi için kurumların varlığı gerekli bulunmaktadır (Yıldırım, 2015: 95-247).

Figankaplan'ın yapmış olduğu çalışmada Avrupa Birliği ülkelerinden Almanya, Belçika, Fransa, İngiltere, İspanya, İrlanda, İtalya, Yunanistan, Hollanda ve Portekiz ile Türkiye'nin ekonomisinde farklılıklara sebep olan faktörler araştırılmıştır. 1990-2015 yıllarına ilişkin veriler kullanılarak MRW büyüme modeli kullanılmış, panel veri analizi yapılmıştır. Burada kurumlar, kural, düzenleme, yasa ve politikadaki sistem olarak kabul edilmiştir. Ülkeler arasındaki büyüme ve gelişmişlik düzeyindeki farklılıklar ise kurumların toplumsal seçim sonucunda oluşması ile açıklanmıştır. Ülkelerin bir birinden farklı düzeydeki performansını etkileyen faktörler ise “kurumsal kalite”, “fiziki sermaye”, “işgücü”, “beşeri sermaye” olarak modele dahil edilmiştir. Çalışmada yapılmış olan analiz sonuçlarına göre, beşeri sermaye ile kişi başı reel GSMH arasında pozitif bir ilişki bulunmamış, fiziki sermaye ve işgücü için ise sonuç tam tersi olmuştur. Kurumsal kalite faktörlerinden mülkiyet haklarının korunması, yolsuzluğun kontrolü ve hukukun üstünlüğü ile gelir arasında pozitif, yargı bağımsızlığı ile düzenlemelerin kalitesi arasında ise negatif bir ilişki tespit edilmiştir. Çalışma kapsamında kurumsal faktörlerin ülkelerin ekonomik büyüme oranları üzerinde etkili faktör olduğu ekonometrik metotla tespit edilmiştir (Figankaplan, 2017: 65-88)

Türkiye için yönetim kalitesi ve iktisadi büyüme ilişkisini araştıran bir başka çalışmada ise yönetim göstergeleri, kamu harcamaları ve iktisadi büyüme ilişkisi incelenmiştir. Bu çalışma kendi içinde iki ayrı başlık halinde değerlendirilmektedir. İlkinde 2002-2013 yılları için Türkiye'deki yönetim ve büyüme ilişkisi için çoklu doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Yönetim göstergeleri olarak modele dahil edilen değişkenler için anlamlı ve kurumsal beklentilere uygun sonuçlar elde edilmiştir. Analizin ikinci bölümünde ise kamu harcamaları kompozisyonunun iktisadi büyüme üzerindeki ilişkisi ele alınmış ve bu kümenin faktör elemanları ile iktisadi büyüme arasındaki ilişki doğrulanmıştır. Türkiye için yapılan sözü geçen bu çalışmada, uygun

reformların hayata geçirilmesi sonucunda olumlu gelişmelerin sağlanacağı öngörülerek kurumsal alanda gerekli düzenlemelerin yapılması çözüm önerisi olarak sunulmuştur (Ülnükaplan vd. 2018: 487-508).

Türkiye üzerine yapılan araştırmalardan bir diğeri ise Avrasya ülkeleri ile Türkiye'nin 2011-2015 Küresel Rekabet Endeksi temelinde ülke skorlarının ve sıralamalarının mukayese edilmesi şeklindedir. Türkiye ile karşılaştırılan ülkeler Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan olarak belirlenmiştir. Araştırma esnasında ülkelerin birbirine olan benzerlikleri, farklılıkları, ülkelerdeki sorunlar ve bu ülkelerin bir biri ile olan karşılıklı bağlantıları bulunmuştur. Genellikle sorunlar üzerinde durularak çözüm arayışları yapılmıştır. Araştırmalar sonucunda Azerbaycan için sorunlar arasında en yüksek puanı yolsuzluk almıştır. Buradaki yolsuzluklar “iş yapma” alanında görülmüştür. Kazak ekonomisi için de benzer sorun türüne rastlanılmıştır. Ülkenin ithalata dayalı, petrol ve doğal gaz ağırlıklı üretime yoğunlaşma, sermaye ve tüketim mallarının iç tüketim karşısında yetersizliği gibi sebeplerden dolayı ülkede yolsuzluk düzeyi başlıca sorun haline gelmiştir. Vergi oranlarının yüksekliği ve yetersiz vergi düzenlemeleri gerekçesiyle Tacikistan da bu ülkelere benzerlik göstermiş ve yolsuzluklar buradaki sorun haline gelmiştir. Türkiye için değerlendirme yapıldığında ise Azerbaycan, Tacikistan, Kırgızistan ve Kazakistan için elde edilen bulgulara benzer sonuçlar elde edilmiştir. Bura saptanan sorunların ülkenin kurumsal yapısındaki yetersizlikten kaynaklandığı tespit edilmiş ve bunun için gerekli kurumsal düzenlemelerin yapılması gerektiği çözüm önerisi olarak çalışmada sunulmuştur. Öneriler doğrultusunda düzenlemelerin yapılması durumunda ise bu ülkeler için rekabet gücü faktörleri açısından rekabet gücünün artabileceğine inanılmaktadır. Sonuç itibarıyla Türkiye'nin Avrasya ülkeleri ile işbirliğinin her iki taraf için avantaj sağlamasıyla beraber, hem ekonomik hem sosyolojik hem de teknolojik açıdan faydalı olacağı kanaatine varılmıştır (Çiftçi ve Erşahinoğlu, 2016: 29-38).

Erkan'ın Türkiye lojistik sektörü üzerine yapmış olduğu incelemede ise, bu sektörün Türkiye ekonomisi için öneminden ve Türkiye'nin bu sektördeki konumundan bahsedilmiştir. Bu alandaki eksikliklerin yetersiz kalifiye işgücü ve lojistik stratejik plan olduğu tespit edilmiş ve Türkiye'nin lojistik sektöründe uluslararası rekabet gücü sağlaması için sektöre ilişkin kurumsal ve yasal düzenlemeler yapması gerektiğini savunmuştur. Bu düzenlemelerin tamamlanması ve yaygınlık kazanması halinde ülkenin

uluslararası düzeyde rekabet avantajına sahip olacağı görüşü savunulmuştur (Erkan, 2014: 44-65).

Türk otomotiv sektörünün uluslararası rekabet gücü üzerine yapılan bir diğer araştırmada ise 1996-2010 yılı Türkiye verileri kullanılmış ve sözü geçen sektör için Türkiye üzerine inceleme yapılmıştır. Türk otomotiv sektörünün sürdürülebilir uluslararası rekabet gücünü arttırmada ve üretim sürecinde ileri teknolojinin kullanımına ağırlık vererek katma değeri yüksek olan bir yapıyı oluşturmada 14 Nisan 2011 tarihinde açıklanmış olan “*Türkiye Otomotiv Sektörü Strateji ve Eylem Planı*”na göre bazı öngörüler ileri sürülmüştür. Bu öngörüler arasında araştırma ve geliştirme altyapısının iyileştirilmesi, şirketlerin üretim, markalaştırma ve tasarım gibi beceri ve kapasitelerinin artırılması, ilgili sektörde hem iç hem de dış pazarların ve fiziki altyapının gelişmesi ile birlikte hukuki ve idari düzenlemelerin de iyileştirilmesine vurgu yapılmıştır (Başkol, 2011: 76-77).

Türkiye üzerine yapılan incelemelerden bir diğeri ise Wolff ve Oğan tarafından yapılmıştır. Burada, Türkiye'nin küresel rekabet stratejileri üzerine bir değerlendirme yapılarak uluslararası rekabet stratejileri kapsamında incelenmiştir. Türkiye'nin rekabet edilebilirliğinin değerlendirilmesinde Uluslararası Yönetim Geliştirme Enstitüsü ve Dünya Ekonomik Forumu endeklerinin verileri kullanılmıştır. 2017 yılı ile 2018 yılı Türkiye verileri karşılaştırılmıştır. Burada, Dünya Ekonomik Forumu endeksine göre Türkiye 2017 yılına göre 2018 yılında üç sıra gerilemiştir. Endekse Sanayi 4.0'ın bileşenlerinin eklenmesi ve Türkiye'nin bu yeniliğe hazırlıksız yakalanması sözü geçen gerilemenin sebebi olarak görülmektedir. Genel olarak bir değerlendirme yapıldığında ise, hem Uluslararası Yönetim Geliştirme Enstitüsü hem de Dünya Ekonomik Forumu endeklerinin temel aldığı alt bileşenler incelendiğinde Türkiye için benzer değerlendirmelerin yapıldığı görülmektedir. Bu doğrultuda, Türkiye'nin altyapı, makroekonomik ortam, beceriler ve finansal sistem gibi önemli alanlarda gerilediği görülmektedir. Ayrıca, Türkiye'deki enflasyon oranının, işsizliğin, terör olaylarının, mülteci sorununun, yasal çerçevedeki belirsizliğin de bahsedilen gerilemeye sebebiyet verdiği görülmektedir ki bu sorunların da Türkiye'nin uluslararası rekabet gücünü olumsuz yönde etkilediği ortaya çıkmaktadır (Oğan ve Wolff, 2019: 198-207).

Küresel rekabet gücü açısından Türkiye'nin konumunun belirlenmesine ilişkin çalışmalardan bir diğeri ise Ovalı tarafından yapılmıştır. Burada, Küresel Gelişmişlik Endeksi verileri kullanılarak 2013-2014 Küresel Rekabet Edilebilirlik Raporu incelenmiş ve Türkiye'nin rekabet gücü açısından Dünya sıralamasındaki yerine bakılmıştır. Bu rapora göre Türkiye, 148 ülke arasından 44.sırada konumlanmıştır. Raporda, Türkiye'nin "Piyasanın Büyüklüğü" alanında daha fazla avantaj elde ettiği ve rekabet gücü açısından yıllar itibariyle iyileşme gösterdiği açıkça görülmektedir. Buna karşılık Türkiye'nin en zayıf olduğu alan ise, 148 ülke içinde 130.sırada konumlandığı "İşgücü Piyasasının Etkinliği" olmuştur. Türkiye'nin zayıf olduğu ve geliştirilmesi gereken diğer başlıca bileşenler tespit edildiğinde ise, kurumlar bileşeni karşımıza çıkmaktadır. Şöyle ki, yapılan incelemeler doğrultusunda, Türkiye'nin yargı bağımsızlığı, fikri mülkiyet haklarının korunması ve yönetimlerin etkinliği gibi alanlarda yetersiz kaldığı ve bu doğrultuda kurumsal kapasiteyi iyileştirmesi gerektiği kanısına varılmıştır. Buna ilave olarak, Türkiye'nin zayıf olduğu makroekonomik istikrar alanında da iyileştirmelerin zaruri olduğu görülmüş ve bu bağlamda çalışmada fiyat istikrarının sağlanması ve yurtiçi tasarrufların arttırılmasına yer verilmiştir (Ovalı, 2014: 26-35).

Kentlerin rekabet edilebilirliği gittikçe daha fazla önem arz ederek günümüzde, önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Yerel değer ve potansiyellerin önem kazanmasıyla birlikte kentlerin değeri her geçen gün artmaktadır. Rekabet gücü kapsamında Türkiye'deki kentlerin değerlendirilmesine ilişkin yapılan çalışmalardan biri de Zengin ve Sağır tarafından yapılmıştır. 2019 yılı için Türkiye'deki kentler incelendiğinde, en rekabetçi kentlerin İstanbul, Ankara ve İzmir, rekabet gücü düşük kentlerin ise Şırnak, Muş, Siirt, Şanlıurfa olduğu görülmüştür. Çalışmada, bu sonuçlara Kalkınma Bakanlığı ve EDAM tarafından yapılan çalışmalara istinaden ulaşılmıştır. Türkiye'deki kentlerin rekabet gücüne ilişkin genelleme yapıldığında ise, büyükşehir belediyesi olan yerlerin rekabet kapasitesinin yüksek olduğu görülmüştür. Bunun sebebi ise kentlere yapılan yatırım miktarlarındaki artış, hizmet sektörü standartlarının yüksekliği, eğitim düzeyinin yüksekliği gibi faktörler ile açıklanmıştır (Zengin ve Sağır, 2019: 885-887) .

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KURUMSAL YAPI DEĞİŞKENLERİNİN TÜRKİYE’NİN ULUSLARARASI REKABET GÜCÜNE ETKİSİ

Çalışmanın bu bölümünde kurumsal yapı değişkenleri ile Türkiye’nin uluslararası rekabet gücü arasındaki ilişki ele alınacaktır. Bunun için öncelikle araştırmanın amacı ve kapsamı belirtilecek, daha sonra ise, araştırma konusuna ilişkin ampirik sonuçlara ulaşılabacaktır. Bu doğrultuda, sırasıyla, çalışmada kullanılacak veri ve araştırma yöntemine ve model değişkenlerinin tanımına yer verilecektir. Akabinde ise çalışmada yapılacak analiz sonucunda elde edilen bulgular için genel bir değerlendirme sunulacaktır.

3.1. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

“Kurumsal yapı değişkenlerinin Türkiye’nin uluslararası rekabet gücü üzerinde etkisi var mıdır?” sorusunu yanıtlamaya çalışan bu çalışmada kurumsal yapı değişkenleri ile Türkiye’nin uluslararası rekabet gücü arasındaki ilişkinin açıklanması çalışmanın amacı olarak belirlenmiştir. Bu doğrultuda, Türkiye’ye ilişkin veriler kullanılacak ve çalışmanın amacına uygun biçimde zaman serisi yöntemi ile bir araştırma yapılacaktır.

3.2. Veri ve Değişken Tanımı

Ülkelerin kurumsal yapısını açıklayacak veriler, daha önce de belirtildiği üzere, genellikle uluslararası yatırımcıları ve araştırmacıları bilgilendirmek üzere, uluslararası

kuruluşlar tarafından raporlanan endekslerden ibaret olmaktadır. Çalışmada kullanılacak veriler 1998-2018 yılları için Türkiye verileri olup, Dünya Bankası, (Worldwide Governance Indicators: WGI ve Industrial and Financial Systems: IFS) istatistiklerinden yararlanarak elde edilmiştir.

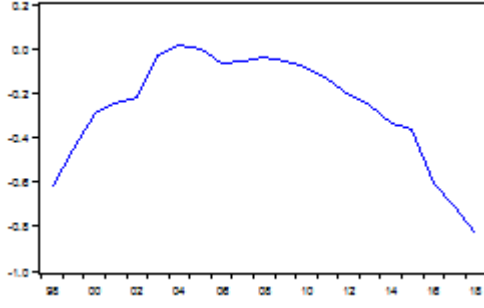
Uluslararası rekabet gücü göstergesi olarak, daha önce de vurguladığımız üzere, rekabet gücünün GSYİH değişkeni vasıtasıyla kolayca izlenilebilirliği gerekçesiyle “satın alma gücü paritesine göre kişi başına düşen GSYİH (PROD)” değişkeni modelin bağımlı değişkeni şeklinde belirlenmiştir. Bağımsız değişken olarak ise “GSYİH’da brüt sermaye oluşumu (CTL)(yüzde olarak)” ve “istihdamın nüfusa oranı (LBR)” belirlenmiştir. Analizlere başlamadan önce PROD, CTL ve LBR değişkenlerinin her birinin logaritması alınmış, daha sonra ise, üretim fonksiyonunun oluşturulmasında kullanılmıştır. Kurumsal yapı göstergesi olarak ise “ifade özgürlüğü ve hesap verilebilirlik (ACC)”, “politik istikrar ve şiddetin/terörün olmayışı (PST)”, “hükümetin etkinliği (GVR)”, “düzenlemelerde kalite (QRG)”, “hukukun üstünlüğü (RLW)” ile “yolsuzlukların önlenmesi (CRP)” bağımsız değişkenler arasında yer almaktadır. Ayrıca, modele kontrol değişkeni olarak “enflasyon, tüketici fiyatlarının yıllık yüzdesi (INF)” dahil edilmiştir. Analizde kullanılan değişkenler Tablo 9’da sunulmuştur.

Tablo 9. Çalışmada Kullanılan Veri Tanımları

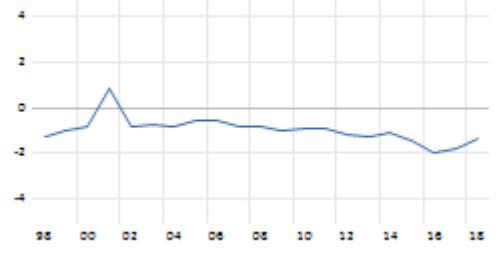
Veriler	Veri Tanımlaması	
PROD	Satın alma gücü paritesine göre kişi başına düşen GSYİH	
CTL	GSYİH’da brüt sermaye oluşumu	
LBR	İstihdamın nüfusa oranı (emek)	
INF	Enflasyon, tüketici fiyatlarının yıllık yüzdesi	
Kurumsal Yapı Değişkenleri	-ACC-	İfade özgürlüğü ve hesap verilebilirlik
	-PST-	Politik istikrar ve şiddetin/terörün olmayışı
	-GVR-	Hükümetin üstünlüğü
	-QRG-	Düzenlemelerde Kalite
	-RLW-	Hukukun Üstünlüğü
	-CRP-	Yolsuzlukların önlenmesi

Analize konu olan kurumsal yapı değişkenlerinin zaman içindeki seyri ise Şekil 13'te gösterilmektedir.

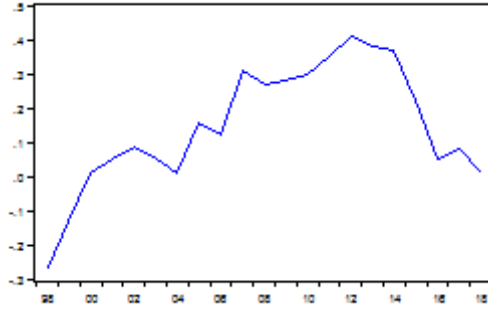
Şekil 13. Analize Konu Olan Değişkenlerin Grafikleri

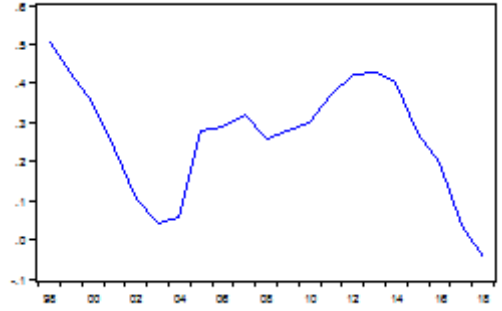
ACC

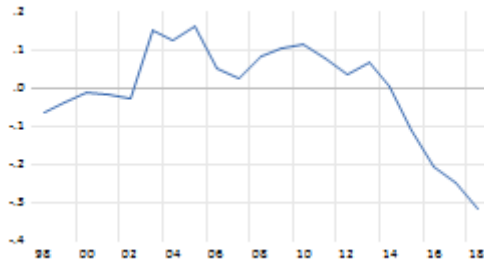
PST

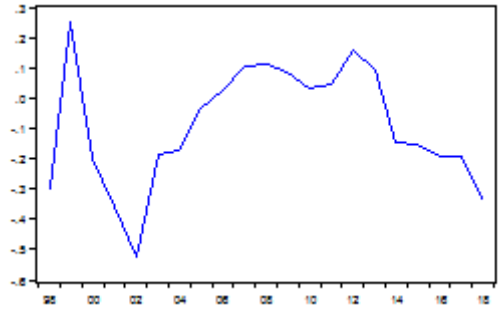
GVR

QRG

RLW

CRP

3.3. Yöntem

Çalışma için belirlenen amaç, kapsam ve analizde kurumsal yapı değişkeni olarak seçilen bağımsız değişkenler göz önünde bulundurulduğunda incelemeye tabi tutulan 1998-2018 dönemi için zaman serisi analiz yönteminin kullanılmasına karar verilmiştir. Bu doğrultuda, öncelikle, birim kök testleri yapılarak değişkenlerin durağanlık durumu test edilecek, daha sonra ise, elde edilen sonuçlara göre analizin genel seyri belirlenecektir.

3.3.1. Birim Kök Testleri

Değişkenlerin durağan olup olmadığını test etmek için çalışmada hem yapısal kırılmalı hem de kırılmasız birim kök testleri yapılmıştır. Test sonuçları “Yapısal kırılmalı” ve “Kırılmasız” olmak üzere iki kategoriye ayrılarak çalışmada sunulmuştur. Bu kategoriden ilki, Yapısal kırılmalı birim kök testleri, bağımlı değişkenin gecikmeli değerlerinin başlangıçtaki Dickey-Fuller denkleminde eklenilerek elde edilen Arttırılmış Dickey-Fuller (ADF) testi, sahip olduğu asimptotik dağılıma göre ADF’ye kıyasla daha güçlü birim kök test olarak bilinen ADF-GLS testi uygulanmıştır. Bu testlere ilave olarak gözlenen serideki deterministik trendin arındırılarak serinin durağanlaşmasını amaçlayan KPSS testi, hem PP testlerini hem de bilgi kriterlerini modifiye eden Ng-Perron birim kök testi yapılmıştır. İncelenen ADF, ADF-GLS ve KPSS birim kök testleri için gecikme sayısının belirlenmesinde Schwarz bilgi kriteri (SIC) kullanılmıştır. İkinci kategoride ise Kırılmasız birim kök testi olarak muhtemel kırılma zamanlarının tamamı arasında en küçük t-istatistiğine sahip olan kırılma zamanının seçildiği Perron 1997 (Sevüktekin ve Çınar, 2017: 448-452) test edilmiştir. Elde edilen sonuçlar Tablo 10, Tablo 11 ve Tablo 12’de sunulmuştur.

Tablo 10. Yapısal Kırılmasız Birim Kök Testi Sonuçları

	ADF		ADF-GLS		KPSS	
	Kesmeli	Trendli	Kesmeli	Trendli	Kesmeli	Trendli
PROD	0.210236	-2.861307	-0.529123	-2.511745	0.618663	0.096042**
CTL	-1.828886	-3.269547	-1.850558	-3.379664**	0.488782	0.087838**
LBR	-2.503939	-1.425324	-1.792438	-2.025283	0.191895**	0.165863
ACC	0.055498	-1.295305	-2.056631**	-1.908345	0.249254***	0.178180***
CRP	-2.527769	-2.308608	-2.399013*	-2.516336	0.155549***	0.138604***
GVR	-2.481851	-0.921174	-1.667039*	-1.252361	0.341615	0.178818***
QRG	-2.244748	-1.047273	-2.165338**	-2.335539	0.117924***	0.102800***
RLW	0.222232	-0.595309	-0.148992	-1.010068	0.282446***	0.165380***
PST	-2.518112	-8.107230***	-2.546383**	-4.093272***	0.511434***	0.110143***

Not: * %10 düzeyinde anlamlıdır, ** %5 düzeyinde anlamlıdır, *** %1 düzeyinde anlamlıdır.

PROD değişkeni için uygulanan birim kök testleri Tablo 13’te verilmiştir. İlk olarak ADF (Dickey-Fuller) birim kök testi sonuçları incelendiğinde, hem kesmeli ve trendsiz hem de kesmeli ve trendli modelde PROD değişkeninin durağan dışı olduğu belirlenmiştir. PROD değişkeni için ADF-GLS testi sonuçları incelendiğinde, ADF testine benzer şekilde, Prod değişkeninin durağan dışı olduğu belirlenmiştir. KPSS testinde ise hipotez red edilerek serinin durağan dışı olduğu ancak kesmeli ve trendli modele göre PROD serisinin %5 anlamlılık düzeyinde durağan olduğu ortaya çıkmaktadır.

Uygulanan ADF birim kök testi sonucunda kesmeli ve trendsiz model ile kesmeli ve trendli model sonuçları incelendiğinde CTL serisinin durağan dışı olduğu belirlenmiştir. Benzer şekilde ADF-GLS birim kök testi sonuçları incelendiğinde yine ADF testine benzer sonuç elde edilmektedir. KPSS testi için ise seri incelendiğinde hipotezin red edildiği görülerek CTL değişkeninin durağan dışı olduğu tespit edilmiştir. Fakat ADF-GLS ve KPSS testinde kesmeli ve trendli modele göre CTL serisinin %5 anlamlılık düzeyinde durağan dışı olduğu ortaya çıkmaktadır.

LBR değişkeni için ADF birim kök testi sonuçları hem kesmeli ve trendsiz hem de kesmeli ve trendli model için incelendiğinde değişkenin durağan dışı olduğu tespit edilmiştir. LBR değişkeni için ADF-GLS testi sonuçları incelendiğinde de ADF testine benzer sonuç elde edilerek LBR değişkeninin durağan dışı olduğu, KPSS birim kök testinde de hipotezin red edildiği görülerek serinin durağan dışı olduğu sonucuna

varılmıştır. Fakat KPSS testinde kesmeli ve trendsiz modele göre serinin %5 anlamlılık düzeyinde durağan olduğu görülmüştür.

İncelenen ADF birim kök testi sonucunda kesmeli ve trendsiz model ile kesmeli ve trendli model sonuçlarına göre ACC serisinin durağan dışı olduğu tespit edilmiştir. Benzer şekilde, ADF-GLS birim kök testi sonuçları incelendiğinde ADF testine benzer sonuçlar elde edilmiştir. KPSS testine göre ise H_0 hipotezi red edilerek serinin durağan dışı olduğu sonucuna varılmıştır. Fakat ADF-GLS testinde kesmeli ve trendsiz modele göre ACC serisinin %5 anlamlılık düzeyinde, KPSS testinde ise hem kesmeli ve trendsiz hem de kesmeli ve trendli modele göre serinin %1 anlamlılık düzeyinde durağan olduğu görülmüştür.

CRP değişkeni için ilk olarak uygulanan ADF birim kök testi sonuçları incelendiğinde hem kesmeli ve trendsiz hem de kesmeli ve trendli modelde değişkenin durağan dışı olduğu belirlenmiştir. CRP değişkeni için ADF-GLS testi sonuçları incelendiğinde de ADF testine benzer sonuçlar elde edilerek serinin durağan dışı olduğu görülmüştür. KPSS testi analiz edildiğinde ise hipotez red edilerek CRP serisinin durağan dışı olduğu sonucuna varılmıştır. Ancak CRP değişkeninin ADF-GLS testinde kesmeli ve trendsiz modele göre %10 anlamlılık düzeyinde, KPSS testinde ise hem kesmeli ve trendsiz hem de kesmeli ve trendli modele göre %1 anlamlılık düzeyinde durağan olduğu belirlenmiştir.

Uygulanan ADF birim kök testi sonucunda kesmeli ve trendsiz model ile kesmeli ve trendli model sonuçları incelendiğinde GVR serisinin durağan dışı olduğu belirlenmiştir. Benzer şekilde ADF-GLS birim kök testi incelendiğinde yine ADF testine benzer sonuçlar elde edilerek serinin durağan dışı olduğu tespit edilmiş, KPSS testi sonucunda ise H_0 hipotezi red edilerek serinin yine durağan dışı olduğu elde edilmiştir. Yalnız ADF-GLS testinde kesmeli ve trendsiz model olarak serinin %10 anlamlılık düzeyinde ve KPSS testine göre kesmeli ve trendli model olarak %1 anlamlılık düzeyinde GVR değişkeninin durağan olduğu ortaya çıkmaktadır.

Öncelikle ADF birim kök testi sonuçları incelendiğinde hem kesmeli ve trendsiz hem de kesmeli ve trendli modelde QRG değişkeninin durağan dışı olduğu belirlenmiştir. QRG serisi için ADF-GLS testi sonuçları incelendiğinde de ADF testine benzer şekilde QRG değişkeninin durağan dışı olduğu belirlenirken, KPSS testinde de hipotez red

edilerek serinin diğer testlere benzer şekilde durağan dışı olduğu görülmüştür. ADF-GLS testinde kesmeli ve trendsiz model için %5 anlamlılık düzeyinde ve KPSS testine göre hem kesmeli ve trendsiz hem de kesmeli ve trendli model için %1 anlamlılık düzeyinde serinin durağan olduğu sonuçlar arasında yer almaktadır.

İncelenen ADF birim kök testi sonucuna göre kesmeli ve trendsiz model ile kesmeli ve trendli model sonucunda RLW serisinin durağan dışı olduğu görülmüştür. Benzer şekilde ADF-GLS birim kök testinde serinin durağan dışı olduğu görülmüştür. KPSS testi sonucunda ise RLW değişkeni için H_0 hipotezi red edilerek serinin durağan dışı olduğu görülmüştür. ADF testi sonucuna benzerlik gösterse de KPSS testinin hem kesmeli ve trendsiz hem de kesmeli ve trendli modeli için RLW serisinin %1 anlamlılık düzeyinde durağan olduğu ortaya çıkmaktadır.

ADF birim kök testi incelenmesi sonucunda hem kesmeli ve trendsiz hem de kesmeli ve trendli model için PST değişkeninin durağan dışı olduğu tespit edilerek ADF-GLS birim kök testlerinde de benzer sonuçlara rastlanmıştır. KPSS testinde ise hipotez red edilerek serinin durağan dışı olduğu sonucu elde edilmiştir. ADF testinde kesmeli ve trendli modelde PST serisi %1 anlamlılık düzeyinde durağan olduğu belirlenirken, ADF-GLS testinde kesmeli ve trendsiz model için %5 anlamlılık düzeyinde kesmeli ve trendli model için ise %1 anlamlılık düzeyinde durağan olduğu görülmüştür. KPSS testine göre ise PST değişkeninin hem kesmeli ve trendsiz hem de kesmeli ve trendli model için %1 anlamlılık düzeyinde durağan olduğu ortaya çıkmaktadır. İnceleme sonucunda yapısal kırılmasız birim kök testlerinin üçünde de benzer sonuçlar elde edilerek değişkenlerin durağan dışı olduğu görülmüştür.

Tablo 11. Yapısal Kırılmasız Birim Kök Testi Sonuçları

	Ng-Perron test statistics			
	MZa	MZt	MSB	MPT
PROD	-4.76218	-1.50182	0.31536	18,8541
CTL	-9.07482	-2.11644	0.23322	10,0898
LBR	-60.9692**	-5.49102**	0.09006**	1.62924**
ACC	-14.6975	-2.55616	0.17392	7.04374**
CRP	-7.38115	-1.80895	0.24508	12.5116**
GVR	-1.83845	-0.65292	0.35515**	30.3922**
QRG	-18.4936	-2.94777	0.15939**	5.46283**
RLW	-1.68969	-0.62571	0.37031**	32.4022**
PST	-8.66573	-2.07717	0.23970**	10.5294**

Not: * %10 düzeyinde anlamlıdır, ** %5 düzeyinde anlamlıdır, *** %1 düzeyinde anlamlıdır.

Ng-Perron testi, tablo 14'ten de görüldüğü üzere, 4 ayrı testten oluşmaktadır. Buradaki ilk iki test, yani MZa ve Mzt testi ADF tipi hipoteze sahip olurken, MSB ve MPT birim kök testi ise KPSS testi tipi hipoteze sahip olmaktadır. PROD değişkeni için yapılan Ng-Perron testinin her bir testi için serinin durağan dışı olduğu görülmüştür. CTL testi için de benzer sonuçlar elde edilerek değişkenin durağan dışı olduğu tespit edilmiştir. İncelenen LBR değişkeni için Ng-Perron testi uygulandığında serinin durağan dışı olduğu fakat her bir test için değişkenin %5 anlamlılık düzeyinde durağanlaştığı görülmektedir. ACC değişkeni için Ng-Perron testi uygulandığında serinin durağan dışı olduğu ancak MPT testine göre değişkenin %5 anlamlılık düzeyinde durağan olduğu ortaya çıkmıştır. CRP serisi incelendiğinde diğer değişkenlerle benzer sonuçlar elde edilerek hem MZa, hem MZt, hem MSB hem de MPT testinde serinin durağan dışı olduğu görülmüştür. Fakat MPT testi sonucunda serinin %5 anlamlılık düzeyinde durağan olduğu belirlenmiştir. GVR serisi incelendiğinde ise Ng-Perron testinin her 4 testi için serinin durağan dışı olduğu ancak MSB ve MPT testine göre serinin %5 anlamlılık düzeyinde durağan olduğu bulunmuştur. QRG testi uygulandığında da GVR ile benzer sonuçlar elde edilerek serinin durağan dışı olduğu fakat MSB ve MPT testi sonucunda serinin %5 anlamlılık düzeyinde durağan olduğu ortaya çıkmıştır. RLW derişkeni için Ng-Perron testi uygulandığında serinin her dört test sonucunda durağan dışı olduğu, fakat MSB ve MPT testi sonucunda serinin %5 anlamlılık düzeyinde durağan olduğu görülmüştür. PST değişkeni için de benzer sonuçlara rastlanarak serinin MZa, MZt, MSB ve MPT testi sonucunda durağan dışı olduğu ancak KPSS tipi hipoteze sahip olan MSB ve MPT testi sonucunda serinin

%5 anlamlılık düzeyinde durağan olduğu belirlenmiştir. Ölçüme tabi tutulan değişkenlerin Ng-Perron testi sonucu genel olarak değerlendirildiğinde, serinin durağan dışı olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 12. Yapısal Kırılmalı Birim Kök Testi Sonucu

	Perron (1997)
PROD	-4.7742_2010
CTL	-3.310518_2008
LBR	-5.565047***_2007
ACC	-4.375943*_2014
CRP	-4.235986_2014
GVR	-5.694751***_2014
QRG	-4.284107_2015
RLW	-6.585325***_2014
PST	-13.88337***_2015

Not: * %10 düzeyinde anlamlıdır, ** %5 düzeyinde anlamlıdır, *** %1 düzeyinde anlamlıdır.

Perron (1997) testi uygulaması sonucunda PROD değişkeninin durağan dışı olduğu tespit edilmiştir. CTL için Perron (1997) birim kök testi uygulandığında da benzer sonuçlar elde edilerek serinin durağan dışı olduğu tespit edilmiştir. LBR değişkeni incelendiğinde ise serinin durağan dışı olduğu, fakat %1 anlamlılık düzeyinde durağan olduğu görülmüştür. Perron (1997) testi için inceleme yapıldığında ACC değişkeninin durağan dışı olduğu fakat %10 anlamlılık düzeyinde durağan olduğu ortaya çıkmıştır. Perron (1997) testinin CRP serisi için incelenmesi sonucunda serinin durağan dışı olduğu belirlenmektedir. Perron (1997) testinin GVR değişkeni için incelenmesi sonucunda ise serinin durağan dışı fakat %1 anlamlılık düzeyinde durağan olduğu görülmüştür. QRG serisi için Perron (1997) birim kök testi araştırıldığında serinin durağan dışı olduğu bulunmuştur. Perron (1997) birim kök testinin RLW serisi için incelenmesi sonucunda değişkenin durağan dışı olduğu görülmüş ancak %1 anlamlılık düzeyinde serinin durağan olduğu ortaya çıkmıştır. PST değişkeni için Perron (1997) testi uygulandığında da RLW değişkenine benzer bir şekilde PST serisinin durağan dışı fakat %1 anlamlılık düzeyinde durağan olduğu belirlenmiştir. Perron (1997) testi için yapılan incelemeler sonucunda analizde kullanılan değişkenlerinin durağan dışı olduğu tespit edilerek her bir değişken için kırılma yılları elde edilmiştir. Kırılma yılları değişkenlere göre farklılık gösterse de

değişkenlerin genelinde (ACC, CRP, GVR, RLW) kırılmanın 2014 yılında ortaya çıktığı sonucuna varılmıştır. QRG ve PST serisi için kırılma yılı olarak 2015 yılı belirlenirken, PROD değişkeni için kırılmanın 2010, CTL değişkeni için 2008, LBR değişkeni için ise 2007 yılında görüldüğü sonucu elde edilmiştir.

3.3.2. ARDL Eştleme Testi

Değişkenlerden bazısının durağan dışı olması sebebiyle kurumsal yapı değişkenlerinin her biri için Pesaran vd. (2001)'in ARDL Eştleme Testi kullanılabilir. Bu durumda, ARDL modelinin genel yapısı şu şekildedir:

$$\Delta Y_t = \alpha_0 + \sum_{j=1}^p \alpha_{1j} \Delta Y_{t-j} + \sum_{j=0}^p \alpha_{2j} \Delta X_{t-j} + \beta_1 Y_{t-1} + \beta_2 X_{t-1} + u_t$$

Burada α_{1j} ve α_{2j} parametreleri değişken farkını içererek kısa dönem etkilerini gösterirken, β 'lar uzun dönem dinamiklerini sunmaktadır. Modelde kullanılan değişkenler için gecikme uzunluğu SIC bilgi kriteri vasıtasıyla belirlenebilmektedir. Değişkenler arasında eştleme olup olmadığını tespit etmek için sıfır hipotezi “eştleme yoktur” olarak belirlenerek şu şekilde kurulmuştur:

$$H_0 : \beta_1 = \beta_2 = 0$$

$$H_1 : \beta_1 \neq \beta_2 \neq 0$$

Burada hesaplanan F-istatistiği sonucunda, Pesaran vd. (2001)'deki kritik değerler ile karşılaştırma yapılır. Pesaran vd. kritik değerleri alt ve üst sınırı yansıtacak biçimde I(0) ve I(1) çerçevesinde oluşturulmuştur. Hesaplanan değer üst sınırı gösteren kritik değerden büyük olması durumunda sıfır hipotezi red edilerek değişkenlerin eştleşik olduğu kanısına varılır. Hesaplanan değer alt sınırdan küçük olması durumunda ise eştleşmenin olmadığı sonucuna ulaşılabilecek, alt ve üst sınır arasında kararsızlığın olacağı beklenmektedir.

Çalışmada kullanılan kurumsal yapı değişkenleri için ARDL testi yapılmış ve değişkenlerin her biri için uygun modeller belirlenmiştir. Bu model ACC için (2,2,1,0,2) iken, PST için (2,2,0,0,0), GVR için (2,1,2,2,1), QRG için (2,1,2,1,2), RLW için

(2,2,2,2,2), CRP için ise uygun model (2,1,0,0,1) olarak tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular sırasıyla Ek.1, Ek.2, Ek.3, Ek.4, Ek.5 ve Ek.6 olarak sunulmuştur.

3.3.3. Bound Sınır Testi

Tahmin edilen ARDL modelleri kullanılarak analizde kullanılan değişkenlerin her biri için Peseran sınır testi yapılmıştır. Elde edilen test sonuçları Tablo 13'te sunulmaktadır.

Tablo 13. Bound Sınır Testi Sonuçları

	F-istatistik değeri	Düzy	I(0)	I(1)
ACC	22.25062	5%	2.56	3.49
		1%	3.29	4.37
PST	57.82626	5%	2.56	3.49
		1%	3.29	4.37
GVR	12.21006	5%	2.56	3.49
		1%	3.29	4.37
QRG	13.54153	5%	2.56	3.49
		1%	3.29	4.37
RLW	12.04762	5%	2.56	3.49
		1%	3.29	4.37
CRP	51.14840	5%	2.56	3.49
		1%	3.29	4.37

ACC modelinde ya da ifade özgürlüğü ve hesap verilebilirlik modelinde Bound testinin F-istatistik değeri 22,25062 olarak belirlenmiştir. Peseran kritik değeri ile karşılaştırıldığında F-istatistik değeri hem %1 anlamlılık düzeyinde hem de %5 anlamlılık düzeyinde I(1) kritik değerinin, ki bu değer %1'de 4,37, %5'te ise I(1) kritik değeri 3,49 olmaktadır, her iki değerden de büyük olduğu için sıfır hipotezi red edilmektedir. Yani ifade özgürlüğü ve hesap verilebilirlik modelinde uzun dönemli bir ilişkinin olduğu elde edilmektedir.

PST ya da politik istikrar ve şiddetin/terörün olmayışı modeli analizin ilk modeli olarak belirlenmiş ve bu değişken için Bound F-istatistik değeri 57,82626 bulunmuştur. Peseran kritik değeri ile karşılaştırıldığında F-istatistik değerinin daha büyük olduğu görülmektedir. Çünkü I(1) kritik değeri %1'de 4,37, %5'te ise 3,49 olarak hesaplanmıştır. Bu durumda 57,82626 olarak hesaplanan Bound F-istatistik değeri I(1) kritik değerinden

daha büyük olduğu için sıfır hipotezi red edilir. Yani politik istikrar ve şiddetin/terörizmin olmayışı modeli için de uzun dönem ilişki olduğu sonucuna varılır.

Analizin üçüncü modeli olarak belirlenen GVR ya da hükümetin etkinliği için Bound F-istatistik değeri 12,21006 olarak bulunmuştur. Peseran kritik değeri ile karşılaştırıldığında F-istatistik değerinin daha büyük olduğu ortaya çıkmıştır. I(1) kritik değeri %1'de 4,37, %5'te ise 3,49 olarak elde edildiği için Bound F-istatistik değeri daha büyük olmakta ve sıfır hipotezi red edilmektedir. Sıfır hipotezinin red edilmesi ise çalışmanın ikinci modeli olan hükümetin etkinliği modeli için de uzun dönem ilişki vardır anlamını ifade etmektedir.

Bir diğer model ise QRG ya da düzenlemelerde kalite olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada F-istatistik değeri 13,54153 olarak hesaplanmıştır. Peseran kritik değeri ile karşılaştırıldığında F-istatistik değerinin hem %1 anlamlılık düzeyinde hem de %5 anlamlılık düzeyinde I(1) kritik değerinden büyük olduğu görülmüştür. Çünkü I(1) kritik değeri %1 düzeyinde 4,37, %5 düzeyinde ise 3,49 olarak elde edilmektedir. Bound F-istatistik değerinin hesaplanan her iki I(1) değerinden büyük olması sıfır hipotezini red ederek düzenlemelerde kalite modelinde uzun dönem bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır.

Analizin beşinci modeli ise RLW ya da hukukun üstünlüğü olmaktadır. Bu model için F-istatistik değeri 12,04762 olarak elde edilmiştir. Bu değer Peseran kritik değerleri ile mukayese edildiğinde Bound F-istatistiğinin daha büyük olduğu sonucuna varılmaktadır. Çünkü burada %1 anlamlılık düzeyinde I(1) değeri 4,37, %5 anlamlılık düzeyinde ise 3,49 olarak hesaplanmıştır. F-istatistik değeri her iki değerden de büyük olduğu için sıfır hipotezi red edilecektir. Sıfır hipotezinin red edilmesi ise hukukun üstünlüğü modelinde uzun dönem ilişki olduğunu göstermektedir.

Analizin altıncı, yani sonuncu modeli ise CRP ya da yolsuzlukların önlenmesi şeklindedir. Yolsuzlukların önlenmesi modelinde F-istatistik değeri 51,14840 olarak bulunmuştur. Peseran kritik değeri ile karşılaştırıldığında yine benzer sonuç elde edilerek bu değer I(1) kritik değerinin hem %1 hem de %5 değerinden daha büyük olduğu görülmektedir. Çünkü I(1) değeri %1 anlamlılık düzeyinde 4,37, %5 anlamlılık düzeyinde ise 3,49 olarak elde edilmiştir. Bu sebeple modelde sıfır hipotezi red edilir. Yani yolsuzlukların önlenmesi için de uzun dönem ilişki vardır.

Bound Sınır testi analizinde hesaplanan ACC, PST, GVR, QRG, RLW ve CRP modeli için benzer sonuçlar elde edilerek her bir modelin F-istatistik değerinin Peseran kritik değerinden daha büyük olduğu görülmüş ve uzun dönem ilişkisinin var olduğu sonucuna varılmıştır.

3.3.4. Hata Düzeltme Modeli: ECM

ARDL hata düzeltme modeli kısa ve uzun dönem arasındaki ilişkilerin açıklanmasında kullanılan önemli bir araç olarak şu şekilde sunulabilir:

$$\Delta Y_t = \alpha_0 + \sum_{j=1}^p \alpha_{1j} \Delta Y_{t-j} + \sum_{j=0}^p \alpha_{2j} \Delta X_{t-j} + \gamma ECT_{t-1} + u_t$$

Buradaki γ katsayısı kısa dönemde meydana gelecek dengesizliğin ne kadarının uzun dönemde giderileceğini göstermekte, gecikme uzunluğu olarak bilinen p'nin elde edilmesi için ise bilgi kriteri kullanılmaktadır. Buna istinaden hata düzeltme modeli sonucu her bir değişken için Ek.13, Ek.14, Ek.15, Ek.6, Ek.17 ve Ek.18 olarak verilmekte ve Tablo 14'te model sonuçları sunulmaktadır:

Tablo 14. Hata Düzeltme Modeli Sonuçları

	Katsayı	Standart Hatalar	t-istatistiği
ACC	-0.289902	0.017741	-1.634.036
PST	-0.175479	0.007692	-2.281.307
GVR	-0.283281	0.024443	-1.158.925
QRG	-0.177099	0.014511	-1.220.479
RLW	-0.080291	0.006296	-1.275.315
CRP	-0.198902	0.009270	-2.145.543

Tablo 13'ten de görüldüğü üzere tahmin edilen hata düzeltme katsayısı beklentiler doğrultusunda negatif ve anlamlı bulunmuştur. Dolayısıyla bu durum modelde kullanılan değişkenlerde kısa dönemde meydana gelecek dengesizliğin bir sonraki dönemde düzeleceği anlamını ifade etmektedir. Bu sonucu değişkenlerin her biri için açıklayabiliriz. Şöyle ki ACC ya da ifade özgürlüğü ve hesap verilebilirlik ile rekabet arasında kısa dönemde ortaya çıkacak bir dengesizliğin %28'inin bir sonraki dönemde düzeltileceği beklenmektedir. PST ya da politik istikrar ile rekabet arasında meydana

gelecek bir dengesizliğin ise %17'sinin bir sonraki dönemde düzeltildiği görülmektedir. GVR ya da hükümetin etkinliği için elde edilen sonuca göre ise hükümetin etkinliği ile rekabet gücü arasında kısa dönemde oluşacak dengesizliğin %28'inin bir sonraki dönemde düzeltileceği beklenmektedir. QRG ya da düzenlemelerde kalite olarak belirlenen değişken ile rekabet arasında kısa dönemde belirecek bir dengesizlik için de benzer sonuçlar elde edilerek bu dengesizliğin %17'sinin bir sonraki dönemde düzeltileceği bekleyişler arasında yer almaktadır. RLW ya da hukukun üstünlüğü için de benzer bulgulara rastlanılmaktadır. Şöyle ki hukukun üstünlüğü ile rekabet gücü arasında kısa dönemde gözlemlenecek bir dengesizliğin %8'nin bir sonraki dönemde düzeltileceği beklenilmektedir. Analizin son değişkeni olan CRP ya da yolsuzlukların önlenmesinde de bu değişken ile rekabet arasında kısa dönemde meydana gelecek bir dengesizliğin %19'unun bir sonraki dönemde düzeltildiği anlamına gelen sonuç elde edilmiştir.

3.3.5. Uzun Dönem Testi

Bir önceki aşamada Bound testi sonucunda değişkenler arasında uzun dönemli ilişki olduğu bulunduğu uzun dönem katsayıları Tablo 15'te verilmiştir.

Tablo 15. Uzun Dönem Katsayıları

	Değişkenler	Katsayı	Standart Hata	t-istatistiği	Prob değeri
ACC	LBR	5.931510	1.411439	4.202456	0.0085
	CTL	1.223516	0.327482	3.736128	0.0135
	ACC	0.440136	0.220900	1.992466	0.1029
	INF	-0.029329	0.005265	-5.570207	0.0026
	C	-1.391566	5.218623	-2.666539	0.0445
PST	LBR	2.757151	0.780013	3.534749	0.0054
	CTL	1.541426	0.493326	3.124557	0.0108
	PST	0.185443	0.127635	1.452913	0.1769
	INF	-0.020614	0.006129	-3.363453	0.0072
	C	-3.932521	2.883491	-1.363806	0.2025
GVR	LBR	1.763446	1.005870	1.753155	0.1301
	CTL	1.629002	0.550187	2.960815	0.0253
	GVR	0.536725	0.178421	3.008196	0.0238
	INF	-0.007284	0.008501	-0.856767	0.4245
	C	-1.415276	1.830286	-0.773254	0.4687

Tablo 15. Uzun Dönem Katsayıları (Devamı)

QRG	LBR	1.759206	0.825255	2.131712	0.0770
	CTL	1.224664	0.513823	2.383437	0.0545
	QRG	0.621523	0.270004	2.301899	0.0609
	INF	-0.017231	0.004128	-4.174168	0.0059
	C	0.093137	1.900860	0.048997	0.9625
RLW	LBR	-1.045507	4.813395	-0.217208	0.8387
	CTL	5.756551	5.921572	0.972132	0.3860
	RLW	2.770002	3.343511	0.828471	0.4540
	INF	0.013304	0.037250	0.357162	0.7390
	C	-4.833548	8.919459	-0.541910	0.6167
CRP	LBR	3.009807	0.546339	5.509051	0.0003
	CTL	1.076583	0.356013	3.023.997	0.0128
	CRP	0.341772	0.146927	2.326137	0.0423
	INF	-0.016508	0.003479	-4.745516	0.0008
	C	-3.596869	1.277641	-2.815242	0.0183

ACC yani ifade özgürlüğü ve hesap verilebilirlik modeli için uzun dönem emek katsayısı 5,93, uzun dönem sermaye katsayısı ise 1,22 olarak bulunmuştur. Her iki parametrenin pozitif olarak bulunması üretim fonksiyonundaki beklentileri karşılamaktadır. Nitekim bu parametrelerin pozitif olması beklenmektedir. Emek faktörü prob değeri $0,0085 < \%1$ yani emek faktörü $\%1$ düzeyinde anlamlıdır. Bu durumda emek faktörü $\%5$ için de anlamlı olacaktır. Sermaye faktörü için ise prob değeri 0,0135 olarak elde edilmiştir ki bu parametre de $\%5$ düzeyinde anlamlı olacaktır. Bizim için önemli olan başlıca katsayı ise ACC'dir. ACC katsayısı modelde 0,44 olarak bulunmuştur. Bu durumda hesap verilebilirlikte bir birimlik artış rekabette $\%0,44$ oranda bir artışa sebep olmaktadır. ACC katsayısının prob değeri 0,1029 olarak hesaplanmakta, $\%10$ 'da anlamlı olmasa da $\%19$ 'a yakın bir değeri ortaya koymaktadır. Modelde kontrol değişkeni olarak INF yani enflasyon katsayısı kullanılmıştır. Enflasyon değişkeni parametresi -0,029'dur. Parametrenin negatif olması bekleyişlere uygun sonuç olduğunu ortaya koyar. Nitekim enflasyon oranındaki artış rekabeti azaltan bir etkiye sahiptir. Prob istatistiği ise $\%1$ düzeyinde anlamlı olmaktadır, çünkü 0,0026 olarak bulunmuş ve sıfır hipotezi red edilmiştir.

PST yani politik istikrar modeli için uzun dönem emek katsayısı 2,75 olarak elde edilmiştir. Bu değişken için uzun dönem sermaye katsayısı ise 1,54 olarak hesaplanmıştır. Her iki parametrenin pozitif olması daha önce de belirttiğimiz üzere üretim

fonksiyonundaki bekleyişleri karşılamaktadır. Emek faktörü prob değeri $0,0054 < \%1$ yani emek faktörü $\%1$ 'de anlamlı olduğu gibi $\%5$ 'te de anlamlı olmaktadır. Sermaye faktörü için prob değeri ise $0,0108$ 'tir. Bu değer ise $\%5$ düzeyinde anlamlı olmaktadır. Değerlendirme için önemli olan parametre ise PST'nin katsayısı olmaktadır. Bu katsayı $0,18$ olarak hesaplanmıştır. O zaman politik istikrarda bir birimlik artışın rekabette $\%0,18$ oranında bir artışa sebep olacağı söylenebilmektedir. PST katsayısının prob değeri ise $0,1769$ olarak bulunmuştur ki bu değer $\%10$ düzeyinde anlamlı olmasa da $\%10$ ' yakın bir değer almaktadır. Modelde kontrol değişkeni olarak kullanılan enflasyon parametresi beklentilere uygun bir şekilde eksi değer olarak $-0,020$ olmaktadır. Prob istatistiği $0,0072$ bulunarak sıfır hipotezini red etmekte ve $\%1$ düzeyinde anlamlı olmaktadır.

Modelin bir diğer değişkeni GVR ya da hükümetin etkinliği için emek katsayısı $1,76$, sermaye katsayısı ise $1,62$ bulunmuştur ki her iki parametrenin pozitif olması üretim fonksiyonundaki beklentileri karşılamaktadır. Emek faktörü prob değeri $0,1301$ yani emek faktörü $\%10$ düzeyinde anlamlı olmasa da $\%10$ 'a yakın değer almış, sermaye faktörü prob değeri ise $0,0253$ olarak $\%5$ düzeyinde anlamlıdır. GVR parametresinin katsayısı ise $0,53$ olarak bulunmuştur. Bu durumda hükümetin etkinliğindeki bir birimlik artışın rekabeti $\%0,53$ oranda artıracığı öngörülmektedir. GVR parametresinin prob değeri ise $0,0238$ olarak bulunmuş ve $\%5$ düzeyinde anlamlı olduğu sonucuna varılmıştır. Modelin kontrol değişkeni olan enflasyon için ise yine bekleyişlere uygun sonuç elde edilerek katsayı $-0,007$ olarak bulunmuştur. Değişkenin prob istatistiği ise $0,4245$ olarak hesaplanmış ve $\%5$ düzeyinde anlamlı olduğu görülerek sıfır hipotezi red edilmiştir.

QRG yani düzenlemelerde kalite modeli için uzun dönem emek katsayısı $1,75$, uzun dönem sermaye katsayısı ise $1,22$ 'dir. Her iki parametrenin pozitif değer alması üretim fonksiyonu bekleyişlerine uygun olmaktadır. Emek faktörü prob değeri $0,0770$ değeri olarak $\%10$ düzeyinde anlamlı iken sermaye faktörü prob değeri $0,0545$ olarak yine $\%10$ 'da anlamlı, $\%5$ 'e de yakın değer almaktadır. QRG'nin parametre katsayısı ise $0,62$ olarak elde edilmiştir. O zaman düzenlemelerde kalitedeki bir birimlik artışın rekabette $\%0,62$ oranda bir artışa sebep olmaktadır. QRG'nin prob değeri ise $0,0609$ olarak bulunmuş ve $\%10$ 'da anlamlı olduğu görülmüştür. Modelin kontrol değişkeni olarak enflasyon parametresinin katsayısı $-0,017$ bulunarak eksi değer alması nedeniyle bekleyişlere uygun olmaktadır. Enflasyonun prob değeri ise $0,0059$ olduğu için $\%1$ düzeyinde anlamlı olarak sıfır hipotezini red etmektedir.

RLW veya hukukun üstünlüğü modeli için emek katsayısı -1,04, sermaye katsayısı ise 5,75 olarak bulunmuştur. Sermaye katsayısının pozitif olması üretim fonksiyonunun beklentilerini karşılarken emek katsayısı negatif değer almıştır. Emek faktörünün prob değeri 0,8387 olarak %10 düzeyinde anlamlı olmamakta, sermaye faktörü prob değeri ise 0,3860 olarak emek faktörüne benzer şekilde %10 düzeyinde anlamlı olmamaktadır. RLW'nin katsayısı 2,77 bulunmuştur ki bu durumda hukukun üstünlüğünde bir birimlik artışın rekabeti %2,77 oranda bir artışa sebep olacağı görülmektedir. Prob değeri ise 0,4540 olarak elde edilmiş ve %10'da anlamlı olmadığı görülmüştür. Modelde kontrol değişkeni olarak kullanılan enflasyonun katsayısı 0,013 olarak bulunmuş prob istatistiğinin ise %10 düzeyinde anlamlı olmadığı tespit edilmiştir.

Sonuncu yani altıncı model CRP ya da yolsuzlukların önlenmesi olarak belirlenmiş ve bu modelin emek katsayısı 3,00, sermaye katsayısı ise 1,07 olarak elde edilmiş ve üretim fonksiyonlarının beklentilerine uygun bir şekilde pozitif değerler almıştır. Emek faktörü prob değeri $0,0003 < \%1$ yani emek faktörünün %1 düzeyinde anlamlı olduğu ve bu nedenle %5 düzeyinde de anlamlı olduğu bulunmuştur. Sermaye faktörünün prob değeri ise 0,0128 olarak hesaplanmış ve %5 düzeyinde anlamlı olduğu görülmüştür. CRP değişkeninin uzun dönem katsayısı 0,34 olarak bulunmuştur. Bu durumda yolsuzlukların önlenmesinde bir birimlik artış rekabette %0,34 oranda bir artışa sebep olmaktadır. Prob değeri ise 0,0423 olarak %5 anlamlıdır. Kontrol değişkeni olarak modelde kullanılan enflasyon değişkeni beklentilere uygun bir şekilde negatif değer olarak -0,016'dır. Prob istatistiği ise 0,0008 değeri hesaplanarak %1 düzeyinde anlamlı bulunmuş ve sıfır hipotezi red edilmiştir.

3.4. Ampirik Bulgular

Çalışmada kurumsal yapı değişkenleri ile uluslararası rekabet gücü arasındaki ilişki araştırılmış, bir diğer ifade ile temel kurumsal yapı göstergeleri olarak bilinen ifade özgürlüğü ve hesap verilebilirliğin, politik istikrarın, hükümetin etkinliğinin, düzenlemelerde kalitenin, hukukun üstünlüğünün ve yolsuzlukların önlenmesinin ülkelerin rekabet gücü üzerindeki önemi incelenmiştir.

Bu doğrultuda öncelikle açıklanan kurumsal yapı değişkenleri için zaman serisi analizi yapılarak 1998-2018 dönemi için Türkiye verilerine ADF, ADF-GLS, KPSS, Ng-

Perron ve Perron (1997) birim kök testleri uygulanmış, serilerin durağan olup olmadığına bakılmıştır. Birim kök testi sonuçlarına göre değişkenlerin durağan dışı olduğu görülmüş ve bu sebeple ARDL Eştümleme testi yapılmıştır.

Yapılan ARDL Eştümleme testinden sonra ise, serilerin her birine Bound Sınır testi yapılmış ve modellerin uzun dönem ilişkisine bakılmıştır. Bound Sınır testi analiz sonucunda ise, modelde kullanılan değişkenlerin her biri için uzun dönem ilişkisinin söz konusu olduğu tespit edilerek beklentilere uygun sonuçlara rastlanılmıştır. Bound Sınır testi uygulandıktan sonra ise, Hata düzeltme modeli için sonuçlar araştırılmış ve elde edilen değerler çalışmada sunulmuştur. Son olarak ise serilere uzun dönem testi yapılarak bu değişkenlerin anlamlılığı ve rekabet üzerindeki etkisi ölçülmüştür.

Elde edilen sonuçlara göre, Türkiye'nin kurumsal yapı göstergeleri ülkenin uluslararası rekabet gücü üzerinde etkili bir faktör olmaktadır. Bir başka ifade ile, Türkiye'nin kurumsal yapı göstergeleri olan ifade özgürlüğü ve hesap verilebilirlik, politik istikrar, hükümetin etkinliği, düzenlemelerde kalite, hukukun üstünlüğü ve yolsuzlukların önlenmesi, 1998-2018 yılları dikkate alındığında, beklentilere uygun sonuçlar doğurarak ülkenin rekabet gücü ile ilişkili olarak uluslararası rekabet gücünü etkilemektedir. Yapılan analizler sonucunda benzer bulgulara saptanarak sözü geçen yıllar araştırıldığında, kurumsal yapı değişkenlerinin Türkiye'nin uluslararası rekabet gücü üzerinde anlamlı olduğu görülmüştür.

Sonuç

Küreselleşme ile birlikte rekabet kavramı yaygınlık kazanarak ekonomide önemli bir yer edinmiştir. Günümüzde rekabet kavramı yalnızca firma ve ülke ekonomisi ile sınırlı kalmayarak uluslararası düzeyde kilit bir kavram olarak karşımıza çıkmakta ve önemli bir araştırma konusu haline gelmektedir. Bu doğrultuda, rekabet gücünün ölçülmesi ve bu gücün elde edilmesi için gerekli temel faktörlerin incelenmesi uluslararası rekabet gücünün açıklanmasında önem arz etmektedir.

Yapılan literatür taraması sonucunda ülkelerin rekabet gücünün verimlilik, işgücü piyasalarındaki esneklik seviyesi, teknolojik yenilikler, girişimcilik, devletin ekonomideki yeri gibi birçok değişkenden etkilendiği görülmektedir. Bu değişkenlerin temelinde ise gittikçe önem kazanan ve araştırma konusu olmaya devam eden temel faktör olarak ülkelerin sahip olduğu kurumsal yapı yer almaktadır. Etkin bir kurumsal yapı sayesinde, yukarıda yer alan faktörler olumlu yönde etkilenmekte ve sürdürülebilir uluslararası rekabet gücüne katkı sağlamaktadır.

Çalışmada kurumsal yapı göstergeleri ile ülkelerin uluslararası rekabet gücü arasındaki ilişki araştırılmış, kurumsal yapı değişkenleri olarak bilinen ifade özgürlüğü ve hesap verilebilirlik, politik istikrar, hükümetin etkinliği, düzenlemelerde kalite, hukukun üstünlüğü ve yolsuzlukların önlenmesi gibi başlıca kurumsal yapı değişkenlerinin ülkelerin rekabet gücü üzerindeki etkisine bakılmıştır. Bu bağlamda, öncelikle ilgili kavramlar çalışmanın birinci bölümünde teorik çerçevede ele alınmıştır. Daha sonra ise, çalışmanın ikinci bölümünde, bu iki kavram arasındaki ilişki ölçülmeye çalışılmış, uluslararası düzeyde yayımlanan raporlar ve endekslerden bahsedilerek hem uluslararası düzeyde hem de ulusal düzeyde Türkiye için yapılan araştırmalar incelenmiş ve literatür taramasına yer verilmiştir.

Çalışmanın ana konusu kurumsal yapı değişkenlerinin Türkiye'nin uluslararası rekabet gücü üzerindeki etkisinin araştırılması olduğundan, Türkiye üzerine bir araştırma yapılmıştır. İnceleme dönemi olarak 1998-2018 yılları belirlenmiş ve analizde ilgili yıllara ilişkin Türkiye verileri kullanılarak ampirik çalışma yapılmıştır.

Kurumsal yapı değişkenleri ülkelerin uluslararası rekabet gücü üzerinde etkili midir? Kurumsal yapı değişkenlerinin Türkiye'nin uluslararası rekabet gücü üzerinde etkisi var mıdır? sorularını yanıtlamayı amaçlayan çalışmada, Türkiye'nin uluslararası rekabet gücü ile ülkenin kurumsal yapı değişkenleri arasındaki ilişkiye bakılmış ve Türkiye'nin uluslararası düzeyde rekabet gücünün arttırılma yolları araştırılmıştır.

Bu doğrultuda 1998-2018 dönemi için Türkiye verilerine öncelikle yapısal kırılmalı ve yapısal kırılmasız olmak üzere birim kök testleri uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlara göre serilerin durağanlık durumu test edilmiş, birim kök testi sonucunda serilerin her birinin durağan dışı olduğu görülmüştür. Bu sebeple kurumsal yapı değişkenlerinden oluşan serilerin her birine ARDL Eştümleşme testi yapılmış ve elde edilen sonuçlar çalışmanın üçüncü bölümünde sunulmuştur. Daha sonra ise benzer bir şekilde serilerin her birine Bound Sınır testi uygulanarak değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişkiye bakılmıştır. Değişkenler arasında uzun dönemde anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir. Son olarak ise hata düzeltme modeli uygulanmıştır.

Elde edilen sonuçlara göre, kurumsal yapı göstergeleri Türkiye'nin uluslararası rekabet gücü üzerinde uzun dönemde etkiye sahip olmaktadır. Ayrıca bu iki değişken arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Bu durumda, kurumsal yapı değişkenlerindeki bir birimlik iyileştirmelerin Türkiye'nin uluslararası rekabet gücünü hangi oranda olumlu yönde etkileyeceği tespit edilerek test sonuçları çalışmada sunulmuştur.

Türkiye'de ifade özgürlüğünün ve hesap verilebilirliğin etkin bir şekilde sağlanması durumunda, ülke ekonomisi güvenilir bir yapıya sahip olacağı için ülkenin hem ulusal hem de uluslararası rekabet gücü bu durumdan olumlu yönde etkilenecektir. Kurumsal yapı değişkenlerinden bir diğeri olan politik istikrar için de analizde benzer sonuçlar elde edilmiştir. Şöyle ki, ülkede politik istikrarın sağlanması durumunda, Türkiye'nin uluslararası rekabet gücünün olumlu yönde etkileneceği sonucuna varılmıştır. Hükümetin etkinliği ile Türkiye'nin uluslararası rekabet gücü arasındaki ilişki incelendiğinde ise bu iki seri arasında anlamlı ilişki elde edilmiş ve hükümetin etkin bir yapıya sahip olması durumunda Türkiye'nin uluslararası düzeyde rekabet avantajı

sağlayacağı sonucuna varılmıştır. Türkiye’de yapılan düzenlemelerin kaliteli olması durumunda ülkenin uluslararası rekabet gücünün olumlu yönde etkileneceği bir diğer analiz sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü düzenlemelerde kalite ile Türkiye’nin uluslararası rekabet gücü arasında uzun dönemli ve anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmüştür.

Hukukun üstünlüğü ve yolsuzlukların önlenmesi ile Türkiye’nin uluslararası rekabet gücü incelendiğinde ise diğer serilere benzer sonuçlar elde edilerek, ilgili alanlarda yapılacak olan iyileştirmelerin, Türkiye’nin uluslararası rekabet gücü üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olarak ülkenin uluslararası rekabet gücünü olumlu yönde etkileyeceği tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda elde edilen bulgulara istinaden Türkiye’nin uluslararası rekabet gününün artırılması için ülkenin kurumsal yapı göstergelerinin iyileştirilmesi gerektiği kanaatine varılmıştır.

Bu sebeple, Türkiye’nin rekabet koşullarının iyileştirilmesinde kurumsal yapı göstergelerinde gerekli reformların yapılmasının zaruri olduğu ve bu göstergeler için iyileştirmelerin olmazsa olmaz olduğu öngörülmüştür. Bu bağlamda, kurumsal yapı değişkenlerinde iyileştirme yapılarak ülkedeki ekonomik faaliyetlerin verimliliğini arttırmada ve uluslararası ticarete kolaylık sağlamada kaliteli fiziki bir alt yapı oluşturulmalı, yolsuzluk ve terör gibi ekonomiyi olumsuz yönde etkileyecek faktörlerin olmadığı güvenilir ve şeffaf bir kurumsal yapı sağlanmalıdır. Kurumlar tarafından yapılacak olan düzenlemelerin kaliteli ve yeterli olmasına önem verilmeli, özgür bir şekilde fikirlerin ifade edildiği ve hesap verilebilirliğin sağlandığı toplumsal düzen oluşturularak ülke ekonomisine duyulan güven arttırılmalıdır.

Yapılan analiz sonucunda kurumsal yapı değişkenlerinin ülkenin uluslararası rekabet gücü üzerinde önemli ve uzun dönemde anlamlı bir etkiye sahip olduğu literatür taraması sonucunda elde edilen bulgularla örtüşerek bir kez daha tespit edilmiştir. Çalışmanın literatüre katkısı, 1998-2018 dönemi verilerine istinaden Türkiye ekonomisi için benzer sonuçların geçerli olduğuna dair bulguların saptanması ve Türkiye’nin uluslararası rekabet gücünün artırılması için, kurumsal yapı göstergelerine önem verilmesi gerektiği şeklindedir.

KAYNAKLAR

ACEMOĞLU Daron, “Root Causes A Historical Approach to Assessing the Role of Institutions in Economic Development”, *Finance & Development*, 2003, pp. 29-30.
<https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2003/06/pdf/Acemoglu.pdf> (19.11.2020)

AÇOĞLU Rahime M., *Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Siyasi İstikrar Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi), Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (10.10.2020)

AKINCI Abdulvahap, “Demokrasi ile Siyasi İstikrar ve Kalkınma Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği”, *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Dergisi*, *Ankara Turkish Studies Yayınları*, 10(10), ISSN: 1308-2140, 2015, ss. 50-52.
<https://www.researchgate.net/> (20.11.2020)

AKIS Elife. Innovation and Competitive Power. *Procedia–Social and Behavioral Sciences*, No: 195. 2015. pp. 1312.
<https://www.researchgate.net/> (15.09.2020)

AKİŞ Elife, *Küreselleşme Sürecinde Türkiye'nin Uluslararası Rekabet Gücü: Türk Beyaz Eşya Sanayii İçin Bir Uygulama*, (Doktora Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (28.08.2020)

AKTAN Coşkun C. ve VURAL İstiklal Y., *Rekabet Gücü ve Rekabet Stratejileri*. TİSK YAYINI. 2004.
<https://www.researchgate.net/> (10.08.2020)

AKTAN Coşkun C., “Türkiye’de Üretim ve İstihdama Yönelik Ulusal Rekabet Gücü Politikası”, *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 2(2), 2010, ss. 167.
<https://www.researchgate.net/> (26.09.2020)

AKYEL Recai ve KÖSE Hacı Ö., “Kamu Yönetiminde Etkinlik Arayışı: Etkin Kamu Yönetimi İçin Etkin Denetimin Gerekliliği”, *Türk İdare Dergisi*, Sayı: 466, 2010, ss. 10-23.

<http://www.tid.gov.tr/Makaleler/466recaiakyelgi.pdf> (7.10.2020)

ARICAN Erişah, YÜCEMEMİŞ Başak T. ve IŞIL Gökhan, *Türk Bankacılık Sektöründe Pazar Hakimiyeti ve Sektörün Rekabet Gücünün Uygulamalı Analizi*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası, Sektörel Yayınlar, Yayın No: 2009, ss. 35.

<https://docplayer.biz.tr/8839409-Turk-bankacilik-sektorunde-pazar-hakimiyeti-ve-sektorun-rekabet-gucunun-uygulamali-analizi.html> (19.11.2020)

ARTAN Seyfettin ve HAYALOĞLU Pınar, “Kurumsal Yapı ve İktisadi Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği”, *Sosyoekonomi Dergisi*, 140216(2), DOI: 10.17233/se.65623, 2014, ss. 355-362.

<https://www.researchgate.net/> (16.10.2020)

Avrasya Komisyonu. (t.y.). Entegrasyonun Ulusal Rekabet Gücü Üzerindeki Etkisi: Avrasya Ülkeleri İçin bir Araştırma.

<http://www.eurasiancommission.org/> (18.12.2020).

BAHÇE Abdullah B., “Küresel Rekabet Sürecinde Devletlerin Kamu Politikalarını Belirlemelerinde Teknoloji ve İnovasyonun Rolü”, *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 3(1), ISSN: 1309-8020, 2011, ss. 12.

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/56666> (8.10.2020)

BAKIMLI Esat, *Türkiye İmalat Sanayi ve Alt Sektörlerinin Uluslararası Rekabet Gücü: Mevcut Durum ve Potansiyel Analizi*, (Doktora Tezi), Muğla: Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011.

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (16.10.2020)

BAŞKILIÇ Esra, Türkiye'nin Uluslararası Rekabet Gücü; Bazı AB Ülkeleri Kıyaslaması, (Yüksek Lisans Tezi), Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (14.11.2020)

BAŞKOL Murat Ozan, “Türk Otomotiv Sektörünün Uluslararası Rekabet Gücü (1996-2010)”, *PARADOKS Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 7(2), ss. 76-77.

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/paradoks/issue/16355/171241> (04.02.2021)

BAYAR Güzin, “Türkiye’de Yolsuzluk-Ekonometrik Bir İnceleme”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(28), 2010, ss. 3-4.

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/219520> (2.10.2020)

BECEREN Ertan, “Bölgesel Rekabet Gücü”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(2), 2004, ss. 280.

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/sduiibfd/issue/20842/223420> (20.08.2020)

BEDİR Atila, “Uluslararası Rekabet Gücü Kavramsal Çerçevesinde Türkiye İmalat Sanayii Sektörlerinin Rekabet Etme Biçimleri ve Uygun Politika Önerisi”, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(1), 2012, ss. 180-181.

<http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423881248.pdf> (15.12.2020)

BRUNET Ferran. Regulatory Quality and Competitiveness in Recent European Union Member States. *Dans L'European EN Formation*. No: 364. 2012. pp. 59-90.

<https://www.cairn.info/revue-l-europe-en-formation-2012-2-page-59.htm#> (14.09.2020)

BRYKOVA Iryna, The International Competitiveness of National Regions: Conceptual and Practical Dimensions. *UDC 339.009.12*. 2014. pp. 51-55.

<http://oaji.net/articles/2014/875-1400760444.pdf> (05.10.2020)

ÇAYIN Mücahit, *Kurumsal Yapı ve Yerel Ekonomik Kalkınma: Erzurum Ve Batman Üzerine Bir Saha Araştırması*, (Doktora Tezi), Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017.

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (04.09.2020)

ÇELİK Hüseyin, *Uluslararası Rekabet Gücünü Belirleyen Faktörler: OECD Ülkeleri için Panel Veri Analizi*, (Doktora Tezi), Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020.

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (10.09.2020)

ÇEŞTEPE Hamza ve ERMİŞ Adem, “Türk Seramik Sektörünün Rekabet Gücü (1996-2002)”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(1), 2007, ss. 128-129.

<http://www.dergipark.org.tr/en/pub/sduibfd/issue/20837/223292> (25.09.2020)

ÇEŞTEPE Hamza, YILDIZ Hilal ve AVCI Gizem M. “İhracata Dayalı Büyümede Kurumların Rolü: Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkeler Örneği”, *Maliye Dergisi*, Temmuz-Aralık, 177, 2019, ss. 62.

<https://ms.hmb.gov.tr/> (25.09.2020)

ÇINAR Fadime, “Hesap Verilebilirlik İlkesi ile Kurumsal Performans İlişkisinde Paydaş Katılımının Rolü: Hastane İşletmelerinde Bir Uygulama”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 6(13), 2015, ss. 13-14.

<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/214122> (14.08.2020)

ÇİFTÇİ Hakkı ve ERŞAHİNOĞLU Aliye, Avrasya'nın Rekabet Gücü: Türkiye, *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 8(1), 2016, 29-38.

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/ebd/issue/30251/333185> 23.12.2020

ÇİFTÇİ Hakkı, “Avrupa Birliği Üyeliğinin Türkiye'nin Rekabet Gücü Üzerindeki Etkileri ve Sağlayacağı Faydalar”, *Çukurova Üniv. İİBF Dergisi*, 10(2), 2006, ss. 26.

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/cuiibfd/issue/4158/54518> (25.10.2020)

ÇİVİ Emin, “Rekabet Gücü: Literatür Araştırması”, *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8 (2), 2001, ss. 22.

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/yonveek/issue/13676/165480> (14.10.2020)

ÇÜTCÜ İbrahim ve GERLİKHAN Selçuk G., “Euro Bölgesi-Türkiye Ekonomisi Rekabet Gücü Analizi ve Türkiye'de İktisadi Etkinliğin Yönü”, *KÜİİBF Dergisi*, 21(2), 2019, ss. 11.

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/909894> (14.10.2020)

DEMİR Ayhan ve BAKIRCI Fehim, “OECD Üyesi Ülkelerin Ekonomik Etkinliklerinin Veri Zarflama Analiziyle Ölçümü”, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 28(2), 2014, ss. 129-130.

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/atauniiibd/issue/2713/35997> (16.10.2020)

DEMİREL Demokaan, “Küresel Eksende Devletin Yeni Kimliği: “Etkin Devlet”, *Sayıştay Dergisi*, 17(60), 2006, ss. 113-114.

<http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423911640.pdf> (19.10.2020)

DEMİREL Merve, *Rekabet Stratejileri ve Kurum Kültürünün Örgütsel Uyumlanma Üzerindeki Etkisi*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (15.10.2020)

DERYA Hülya, “Kurumsal İktisadın Katkıları Üzerine Değerlendirme”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(63), ISSN: 1304-0278, 2017, ss. 1094.

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/esosoder/issue/28768/322867> (18.09.2020)

DESAI Deval and BERG Louis A. Background Paper: Overview on the Rule of Law and Sustainable Development for the Global Dialogue on Rule of Law and the Post-2015 Development Agenda. 2013. pp. 30-32.

<https://www.researchgate.net/> (15.12.2020)

Doing Business Report. World Bank Group. 2020. pp. 1-19.

<https://www.doingbusiness.org/en/reports/global-reports/doing-business-2020>

(09.10.2020)

Doing Business. 2020. Main findings for Doing Business 2020.

<https://www.doingbusiness.org/en/doingbusiness> (05.10.2020)

Doing Business. Summaries of Doing Business reforms in 2018/19. 2020. pp. 124.

<https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/32436/9781464814402.pdf> (09.10.2020)

DONGES Alexander, MERIER Jean-Marie and SILVA Rui C. The Impact of Institutions on Innovation. 2019. pp. 1-6.

https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2815541 (15.10.2020)

DURA Yahya C. *Kurumsal İktisat Yaklaşımları Bağlamında Kurumsal Yapı-Ekonomik Büyüme İlişkisi: Teori ve Uygulama*, (Doktora Tezi), Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018.

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (15.09.2020)

DURAN Hasan, “İfade Özgürlüğü ve Türkiye”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 14(1), 2006, ss. 62.

<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/262636> (14.10.2020)

DUTTA Soumitra, LANVIN Bruno and WUNSCH-VINCENT Sacha. The Global Innovation Index 2019.

https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2019.pdf (18.10.2020)

Economic Freedom Index. 2020 Index of Economic Freedom. About The Index.

<https://www.heritage.org/index/about> (20.10.2020)

EDAM (Ekonomi ve Dış Politika Araştırma Merkezi), Türkiye İçin Bir Rekabet Endeksi, 2009.

<https://edam.org.tr/wp-content/uploads/2009/01/trkiye-icin-bir-rekabet-endeksi.pdf> (18.01.2021)

EDAM (Ekonomi ve Dış Politika Araştırma Merkezi), Türkiye İçin Bir Rekabet Endeksi, 2016.

https://edam.org.tr/wp-content/uploads/2016/11/rekabet_web.pdf (18.01.2021)

EFW (Economic Freedom of The World) Report 2012.

<https://www.fraserinstitute.org/sites/default/files/economic-freedom-of-the-world-2012-rev.pdf> (18.12.2020)

EMARA Noha. (2012). Inflation Volatility, Institutions, and Economic Growth. *Sage Journals*.

<https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/097491011100400103> (21.11.2020)

EMARA Noha. Inflation Volatility, Institutions, and Economic Growth. *Global Journal of Emerging Market Economies*. No.25. 2012.

<https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/097491011100400103> (18.12.2020)

EMERSON Patrick M. Corruption, Competition and Democracy. Journal of Development Economics. No. 81. 2006. pp. 193-211.

<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0304387805001173?via%3Dihub> (05.01.2021)

ERASLAN İsmail, “Rekabet Stratejileri Kararlarının Firmaların Finansal Performansı Üzerindeki Etkileri: Stratejik Düşünce Perspektifinden Bir Analiz”, *Bartın Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 5(10), 2014, ss. 22.

<https://www.researchgate.net/> (28.11.2020)

ERDOĞAN Sinan, *Kurumsal Yapı ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Karşılaştırmalı Bir Analiz*, (Yüksel Lisans Tezi), Hatay: Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016.

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (20.09.2020)

EREN Murat, *Kurumsal Yapının ve Ekonomi Politikalarının Büyüme Üzerindeki Etkisi: Farklı Gelir Düzeyindeki Ülkeler Üzerine bir Uygulama*, (Doktora Tezi), Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (25.12.2020)

ERKAL Gökhan, AKINCI Merter ve YILMAZ Ömer, “Politik İstikrarsızlık ve Yolsuzluk İlişkisi: Bir Panel Veri Analizi”, *Ege Akademik Bakış yayınları*, 15(3), 2015, ss. 332.

<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/560701> (18.10.2020)

ERKAN Birol, Türkiye’de Lojistik Sektörü ve Rekabet Gücü, *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi*, 1(1), 2014, ss. 44-65.

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/assam/issue/32283/358468> 28.12.2020

FİGANKAPLAN Tuğba, “Ekonomik Büyüme ve Kurumsal Kalite İlişkisi: Bir Panel Veri Analizi”, *BDDK Bankacılık ve Finansal Piyasalar Dergisi*, 11(1), 2017, ss. 65-88.

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/bddkdergisi/issue/57339/812522> 08.01.2021

FLAIG Gebhard and ROTTMANN Horst. Labour Market Institutions and Unemployment: An International Panel Data Analysis. *Springer Link*. Empirica 40. 2013.

<https://link.springer.com/article/10.1007/s10663-012-9208-5> (20.11.2020)

Fraser Institute(a). (t.y.). Economic Freedom Basics.

<https://www.fraserinstitute.org/economic-freedom/economic-freedom-basics>
(20.10.2020)

Fraser Institute(b). (t.y.). *History of Free the Worlds*.

<https://www.fraserinstitute.org/economic-freedom/history-of-free-the-world>
(19.10.2020)

Fraser Institute(c). (t.y.). *Welcome to Fraser Institute. Our mission*.

<https://www.fraserinstitute.org/about> (19.10.2020)

Fraser Institute(ç). (t.y.). *Economic Freedom of the World. Approach*.

<https://www.fraserinstitute.org/economic-freedom/approach> (19.10.2020)

GERNİ Mine, ERSUNGUR Mustafa ve ÖZDEMİR Dilek, “Türk Cumhuriyetlerinde Kurumsal Yeniden Yapılanma ile Ekonomik Büyüme / Beşeri Gelişmişlik Düzeyi Arasındaki İlişkiler”, *International Conference on Eurasian Economies, Session 5C: Orta Asya Ekonomileri II*, 2011, ss. 350-352.

<http://avekon.org/papers/288.pdf> (17.11.2020)

Global Innovation Index 2020. Key Findings: XVII-XXV.

<https://www.globalinnovationindex.org/Home> (18.10.2020)

Global Innovation Index. (t.y.). History of The Global Innovation Index.

<https://www.globalinnovationindex.org/about-gii#history> (18.10.2020)

GÖKMENOĞLU Seyit M., AKAL Mustafa ve ALTUNIŞIK Remzi, “Ulusal Rekabet Gücünü Belirleyen Faktörler Üzerine Değerlendirmeler”, *Rekabet Dergisi*, 13(4), 2012, ss. 5.

<http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423911147.pdf> (15.09.2020)

GÖZLÜGÖL Said V., “Uluslararası Hukuk Boyutuyla Hukukun Üstünlüğü”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* Cilt XVII, 2013, ss. 1431-1432.

http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/dergi/17_1-2_47.pdf (16.10.2020)

GÜL Serdar K. “Kamu Yönetiminde ve Güvenlik Hizmetlerinde Hesap Verilebilirlik”, *Polis Bilimleri Dergisi*, 10(4), 2008, ss. 74.

<http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423911087.pdf> (18.08.2020)

HAYEK Friedrich A. The Meaning of Competition. *Econ Journal Watch, Scholarly Comments on Academic Economics* 13(2). 2016. pp. 371.

<https://econjwatch.org/articles/the-meaning-of-competition> (12.11.2020)

HOTI Suhejla. The International Country Risk Guide: An Empirical Evaluation. 2003.

<https://www.researchgate.net/> (16.11.2020)

IMD Annual Report 2019. Challenging what is and inspiring what could be. 2019.

<https://www.imd.org/research-knowledge/reports/Annual-Report-2019/> (10.09.2020)

IMD. The Institute for Management Development. (t.y.). IMD Mission and About The Institute for Management Development.

<https://www.imd.org/why-imd/> (10.09.2020)

International Finance Corporation. Multilateral Investment Guarantee Agency and World Bank. Better Regulation for Growth Governance Frameworks and Tools for Effective Regulator Reform. *Regulatory Quality and Competition Policy*. No.55639. 2010. pp. 7.

<https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/27879> (26.10.2020)

İLKAY Salih Ç., *Beşeri Sermaye ile Uluslararası Rekabet Gücü Arasındaki İlişki: Türkiye ve Seçilmiş Diğer G20 Ülkeleri Üzerine Bir Analiz*. (Doktora Tezi), Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (19.08.2020)

İNCE Metin ve GÜRBÜZ Ahmet, “Yeni Girişimcilerde Rekabet Stratejileri Uygulamaları ve İşletme Performansı İlişkisi”, *Econder International Academic Journal*, 4(1), 2020, ss. 96-100.

<https://www.researchgate.net/> (12.12.2020)

KAMA Özge, “Yeni Kurumsal İktisat Okulunun Temelleri”, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(2), 2011, ss. 185.

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/gaziuiibfd/issue/28320/300953> (17.10.2020)

KAPLAN Fatih, *Ekonomik Büyümenin Dolaylı Belirleyicileri: Orta Gelirli Ülkeler Üzerine Panel Veri Analizleri*, (Doktora Tezi), Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013.

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (02.09.2020)

KARAASLAN Ahmet ve TUNCER Güner, “Uluslararası Rekabet Gücünün Artırılmasında Temel Devlet Politikaları”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26, 2010, ss. 20.

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/55594> (15.12.2020)

KARABACAK Hakan, “Hukukun Üstünlüğü ve İyi Yönetişim”, t.y., ss. 63-64.

<https://debis.deu.edu.tr/> (16.10.2020)

KARAKAŞ Mehmet, “Yolsuzluğun Nedenleri, Etkileri ve Yolsuzlukla Mücadelede Alternatif Bir Yaklaşım Olarak Yönetişim”, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları*, Seri No.: 50, 2007, ss. 58-64.

<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/7294> (5.12.2020)

КАРИМОВА МУАЗЗАМА ИСМАТУЛЛОЕВНА. Совершенствование институциональной среды в повышении конкурентоспособности национальной экономики (на материалах Республики Таджикистан (Ulusal Ekonominin Rekabet Gücünü Arttırmada Kurumsal Yapının İyileştirilmesi: Tacikistan Üzerine Bir İnceleme). ТАДЖИКСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ. 2018: 129-137.

<https://tnu.tj/DisserPhD/6D.KOA-004/KarimovaMI/KarimovaMI.pdf> (29.12.2020)

KARKACIER Atila, ÜVEN Ahmet ve ASLAN Emre, “Şeffaf Yönetim Anlayışı İçerisinde Denetimin Rolü”, *13. Uluslararası Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildirileri*, 2017, ss. 541.

<https://www.researchgate.net/> (27.11.2020)

KEŞAP Doğan, *Kurumsal Yapı ve Yeniliklerin İktisadi Büyümeye Etkilerinin Analizi* (Yüksel Lisans Tezi), Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (01.10.2020)

KIRIKÇI Bahri M. ve YANAR Rüstem, “Kurumsal Yapı, Beşeri Sermaye ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Panel Veri Analizi”, *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 19(2), 2020, ss. 315.

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/jss/issue/53719/695555> (19.10.2020)

KUBAR Yeşim, “Az Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelerin Kalkınma Göstergeleri ile Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Bir Panel Veri Analizi (1995-2010)”, *Ardahan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı:4, ISSN: 2148-7154, 2016, ss. 94-95.

<https://www.ardahan.edu.tr/iibfdergi/arsiv/4/05.pdf> (17.08.2020)

KUM Hakan, “Rekabet Gücünü Belirleyen Faktörler: Yeni Yaklaşımlar”, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14, 1999, ss. 177.

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/erciyesiibd/issue/38179/445559> (16.11.2020)

LEE Cassey. An Institutional Perspective of National Competitiveness. *The Singapore Economic Review*, 55(04). 2010. pp. 671-681.

<https://www.researchgate.net/> (10.01.2021)

Л И П О В В. В. КОНКУРЕНТНАЯ СТРАТЕГИЯ РАЗВИТИЯ УКРАИНЫ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ (Küreselleşme Koşullarında Ukrayna'nın Rekabetçi Kalkınma Stratejisi). УДК 005.21:005.332.4 (477): 21-32.

<http://www.irbis-nbu.gov.ua/> (15.01.2021)

MANAN Ömer, *Kurumsal Yapı Olarak Demokrasi ve Ekonomik Özgürlüklerin Ekonomik Performansa Etkisi: Türkiye Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi), Zonguldak: Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (06.09.2020)

NORTH Douglass C., The Role of Institutions in Economic Development, *United Nations Economic Commission for Europe Geneva, Switzerland*, Discussion Paper Series No. 2003.2, 2003, pp. 1-2.
https://unece.org/fileadmin/DAM/oes/disc_papers/ECE_DP_2003-2.pdf (21.11.2020)

OĞAN Ela ve WOLFF Ayşen Reyhan, “Uluslararası Rekabet Stratejileri Kapsamında Türkiye’nin Küresel Rekabet Stratejileri Üzerine Bir Değerlendirme”, *ResearchGate Dergisi*, 16, 2019, ss. 198-207.
<https://www.researchgate.net/> (15.02.2021)

OVALI Serap, “Küresel Rekabet Gücü Açısından Türkiye’nin Konumu Üzerine Bir Değerlendirme”, *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, 0(13), 2014, ss. 26-35.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/ulikidince/issue/21613/232134> (15.02.2021)

ÖZOĞUZ Eren, “Türkiye Doğal Taş Endüstrisinde Uluslararası Rekabet Gücünün İncelemesi” (Yüksek Lisans Tezi), Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (08.09.2020)

ÖZTÜRK Mehtap, *Porter’in Rekabet Stratejileri: Safranbolu Konaklama İşletmelerinde Bir İnceleme*, (Yüksek Lisans Tezi), Karabük: Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (18.10.2020)

PORTER Michael E. The Competitive Advantage of Nations. *Harvard University Review*. 1990.
<https://hbr.org/1990/03/the-competitive-advantage-of-nations> (16.12.2020)

PORTER Michael E. The Competitive Advantage of Nations. *Harvard International Business Review*. From the Magazine March-April 1990.
<https://hbr.org/1990/03/the-competitive-advantage-of-nations> (14.09.2020)

PORTER Michael E. Towards a Dynamic Theory of Strategy. *Strategic Management Journal*, No. 12. 1991. pp. 96.

<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/smj.4250121008> (19.10.2020)

PRS Group(a). Political Risk Services. *The Original System of Forecasting and Quantifying Political Risk*. 2014.

<https://www.prsgroup.com/explore-our-products/political-risk-services/> (21.10.2020)

PRS Group(b). (t.y.). *About us*.

<https://www.prsgroup.com/about-us/the-prs-story/> (21.10.2020)

RADAELLI Claudio M. and FABRIZIO de Francesco. Indicators of Regulatory Quality: Final Report. *Multiannual Programme for Enterprise and Entrepreneurship 2001-2005*. 2004. pp. 4-5.

<https://www.researchgate.net/> (11.10.2020)

Rogers Jim. (t.y.). *Political Risk Guide. The World's Preeminent Source*.

<https://www.prsgroup.com/explore-our-products/international-country-risk-guide/> (21.10.2020)

ROSE-ACKERMAN Susan. Corruption and the Global Economy. Institute for International Economics Washington, DC. Unit 2. *The Political Economy of Corruption*. 1997. pp. 31-31.

<https://books.google.com.tr/> (7.10.2020)

საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო. განხორციელებული და მიმდინარე რეფორმები (Uygulanan ve Devam Eden Reformlar).

<http://www.economy.ge/?page=economy&s=66> (28.12.2020)

საქართველოს მთავრობის განკარგულება №1551. 2010 წლის 3 დეკემბერი ქ. თბილისი. კონკურენციის პოლიტიკის ყოვლისმომცველი სტრატეგია (Kapsamlı Rekabet Politikası Stratejisi).

<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/2267631?publication=0> (19.12.2020)

SATROVIC Elma, CETİNER Ozge and MUSLIJA Adnan. Whether Control of Corruption Matters for Happiness: Evidence from Panel Data Analysis. *4th Global Business Research Congress, May 24-25, Istanbul, Turkey*. DOI: 10.17262/Pressacademis.2018.921. 2018. pp. 382.

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/535621> (6.12.2020)

SCHWAB Klaus. The Competitiveness Report 2019. *World Economic Forum. Economy Profiles*. 2019. Erişim adresi

http://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf

(14.09.2020)

SEVÜKTEKİN Mustafa ve ÇINAR Mehmet, *Ekonometrik Zaman Serileri Analizi*, 5.b., Bursa: Dora Yayınları, 2017.

SHEPHERD Ben. Political Stability: Crucial for Growth? 2018. pp. 8-9.

<https://www.lse.ac.uk/internationalrelations/> (14.12.2020)

SULAK Harun ve SARI Yaşar, “Küreselleşme Sürecinde Denizli İmalat Sanayi İşletmelerinin Verimlilik Düzeyi ve Rekabet Gücüne Yönelik Bir Çalışma”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(2), 2007, ss. 300.

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/sduiibfd/issue/20836/223277> (20.09.2020)

SÜYGÜN Mehmet S. *Uluslararası Rekabet Gücü Stratejisi Olarak Kümelenme: Mersin Yaş Meyve Sebze Kümesi Örneği*, (Doktora Tezi), Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013.

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (28.09.2020)

ŞANLISOY Selim ve KÖK Recep, “Politik İstikrarsızlık-Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği (1987-2006)”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 25(1), 2010, ss. 119-120.

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/deuiibfd/issue/22735/242657> (17.10.2020)

ŞAŞMAZ Mahmut Ü. ve SAĞDIÇ Ersin N., “The Effect of Government Effectiveness and Rule of Law on Economic Growth: The Case of European Union Transition Economies”, *İşletme Fakültesi Dergisi*, 21(1), 2020, ss. 214-215.

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1136571> (10.11.2020)

ŞİMŞEK Türker, “Politik İstikrarsızlık Çerçevesinde Politika ve İktisat Etkileşimi”, *Journal of International Management, Education and Economics Perspectives*, 3(2), 2015, ss. 42.

<https://www.researchgate.net/> (25.10.2020)

Темякова Т.В. ВЛИЯНИЕ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОЙ СТРУКТУРЫ ЭКОНОМИКИ РОССИИ НА РАЗВИТИЕ ЦЕНОВОЙ КОНКУРЕНЦИИ (Rusya Ekonomisi için Kurumsal Yapının Fiyat Rekabeti Gelişimi Üzerindeki Etkisi). 2017: 211-227.

https://archive.econ.msu.ru/ext/lib/Category/x0c/xea/3306/file/8_Temyakova.pdf

(04.01.2021)

The Heritage Foundation. (t.y.) Mission.

<https://www.heritage.org/about-heritage/mission> (22.10.2020)

The World Bank. *Corruption and Development*. 8569(4). 1998. pp. 1-2.

<https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/11545> (12.10.2020)

The World Press Freedom(a). (t.y.). Detailed Methodology.

<https://rsf.org/en/detailed-methodology> (15.10.2020)

The World Press Freedom(a). (t.y.). The World Press Freedom Index. What is it?

<https://rsf.org/en/world-press-freedom-index> (25.10.2020)

Transparency International Index 2018. Corruption Perceptions Index.

<https://www.transparency.org/en/cpi/2018/index/dnk> (18.10.2020)

Transparency International Index 2019. Corruption Perceptions Index.

<https://www.transparency.org/en/cpi/2019/index/nzl> (18.10.2020)

Transparency International(a). (t.y.). About.

<https://www.transparency.org/en/about> (02.01.2021)

Transparency International(b). (t.y.). Our story.

<https://www.transparency.org/en/our-story> (02.01.2021)

TUNCER Güner, Uluslararası Rekabet Gücünün Teşvikinde Devletin Rolü: Türkiye Örneği, (Yüksek Lisans Tezi), Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009.

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (02.11.2020)

TUTAR Hasan ve ALTINÖZ Mehmet, “Hesap Verilebilirlik Bağlamında İç Denetim ve Sorun Alanları: Eleştirel Bir Analiz”, 2019, ss. 228-231.

<https://www.researchgate.net/> (16.10.2020)

ULUSOY Demet Çelik. A Comparative Study of the Freedom of Expression in Turkey and EU. *Ankara Universty Faculty of Political Science The Turkish Yearbook of International Relations*. (43). DOI: 10.1501/Intrel_0000000287. 2013. pp. 53-54.

<https://www.researchgate.net/> (22.12.2020)

UYSAL Doğan. “Teknolojik Gelişim ve Global Rekabet Üzerine Etkisi”, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 6, 2000, ss. 29.

<http://dergisosyalbil.selcuk.edu.tr/susbed/article/view/865/817> (29.10.2020)

ÜNLÜKAPLAN İlter, ARISOY İbrahim ve CANIKALP Ebru, Yönetişim Göstergeleri, Kamu Harcamalarının Kompozisyonu ve İktisadi Büyüme Arasındaki İlişkiler: Türkiye Ekonomisi İçin Bir Ampirik Analiz, *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, 2018, ss. 487-508.

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/ulikidince/issue/37268/441213> 20.12.2020

WGI(a). Worldwide Governance Indicators. (t.y.). The WGI are produced by.

<https://info.worldbank.org/governance/wgi/> (07.09.2020)

WGI(b). (t.y.). Worldwide Governance Indicators Documentation.

<https://info.worldbank.org/governance/wgi/Home/Documents#doc-intro> (07.09.2020)

World Bank(a). (t.y.). Doing Business. About us.

<https://www.doingbusiness.org/en/about-us> (05.10.2020)

World Bank(b). (t.y.). Doing Business. Methodology.

<https://www.doingbusiness.org/en/methodology> (05.10.2020)

World Bank(c). (t.y.). Dping Business Data.

<https://www.doingbusiness.org/en/data> (06.10.2020)

World Bank(ç). (t.y.). Doing Business. Business Reforms.
<https://www.doingbusiness.org/en/reforms> (09.10.2020)

World Economic Forum(a). (t.y.). A Partner in Shaping History – The First 50 Years.
<https://www.weforum.org/about/history> (14.09.2020)

World Economic Forum(b). (t.y.). Our Mission.
<https://www.weforum.org/about/world-economic-forum/> (14.09.2020).

World Economic Forum(c). (t.y.). What Makes us Unique?
<https://www.weforum.org/about/what-makes-us-unique> (14.09.2020)

YAPRAKLI Sevda, “Kurumsal Yapının Ekonomik Büyümeye Etkisi: Üst Orta Gelir Düzeyindeki Ülkeler Üzerine Bir Uygulama”, *Ege Akademik Bakış Yayınları*, 8 (1), 2008, ss. 302
<https://www.researchgate.net/publication/> (25.09.2020)

YAY Serdar ve ŞATAF Ceyda, “Yeni Kurumsal İktisat Perspektifinden Sosyal Sermaye”, *Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(1), 1-11, e-ISSN: 2602-2303, 2018, ss. 7.
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/527659> (15.09.2020)

YAYLA Atilla, “İfade Hürriyeti Nedir ve Niçin Gereklidir?”, *Liberal Düşünce Dergisi*, Sayı: 50, 2009, ss. 160.
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/791552> (10.11.2020)

YAYLALI Mustafa, “Hukuk Devleti ve Hukukun Üstünlüğü Kavramları: Albert Venn Dicey ve Hans Kelsen”, *Liberal Düşünce Dergisi*, 23(91-92), 2018, ss. 96-99.
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/653307> (15.11.2020)

YILDIRIM Aynur, “Kurumsal Yapı ve Terör İlişkisinin Toplumsal Maliyeti”, *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 51(596), 2014, ss. 23-24.
http://www.ekonomikyorumlar.com.tr/files/articles/152820005877_1.pdf (15.11.2020)

YILDIRIM Aynur, *Kurumsal Yapı ve Uluslararası Rekabet: Türkiye Üzerine Bir İnceleme*, (Doktora Tezi), Muğla: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (15.10.2020)

YILDIRIM Selim, “Kurumların Dinamik Yapısının Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisinin Analizi”, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(3), 2010, ss. 112. <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423869484.pdf> (19.09.2020)

Yusifov Ceyhun Ramiz oğlu. İqtisadiyyatın rəqabətqabiliyyətliliyinin yüksəldilməsi Azərbaycan Respublikası iqtisadi təhlükəsizliyinin təmin edilməsi amili kim i (Azərbaycan Hükümetinin Ekonomik Güvenliğini Sağlamada Bir Faktör Olarak Ekonominin Rekabet Gücünün Arttırılması) UOT 330:338.22 (479.24). AZƏRBAYCANIN VERGİ XƏBƏRLƏRİ. 12/2011. Səh.121-130. <https://arastirmax.com/> (19.12.2020)

YÜZBAŞIOĞLU Nedim, TOPSAKAL Yunus ve ÇELİK Pınar, “Terör, Politik İstikrarsızlık ve Güvenliğin Türk Turizmine Etkilerinin Değerlendirilmesi”, *17.Ulusal Turizm Kongresi, Ankara, Detay Yayıncılık*, 2016, ss. 530-531. <https://www.researchgate.net/> (15.10.2020)

ZENGİN Esra ve SAĞIR Hayriye, “Rekabet Gücü Kapsamındaki ve Türkiye’deki Kentlerin Değerlendirilmesi”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi (e-ISSN: 2564-7458)*, 22(2), 2019, ss. 885-887. <https://dergipark.org.tr/en/pub/selcuksbmyd/article/570842> (15.02.2021)

Ek. 1: İfade Özgürlüğü ve Hesap Verilebilirlik İçin ARDL Test Sonucu

Dependent Variable: PROD

Method: ARDL

Date: 01/07/21 Time: 20:01

Sample (adjusted): 2000 2018

Included observations: 19 after adjustments

Maximum dependent lags: 2 (Automatic selection)

Model selection method: Schwarz criterion (SIC)

Dynamic regressors (2 lags, automatic): LOG(EMPLOYMENT) LOG(

GCF_IN_GDP) ACCOUNTABILITY INF

Fixed regressors: D2011 D2013 C

Number of models evaluated: 162

Selected Model: ARDL(2, 2, 1, 0, 2)

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.*
PROD(-1)	-0.065913	0.253443	-0.260071	0.8052
PROD(-2)	0.776011	0.185437	4.184759	0.0086
LOG(EMPLOYMENT)	1.550083	0.297996	5.201686	0.0035
LOG(EMPLOYMENT(-1))	-0.327482	0.162404	-2.016460	0.0998
LOG(EMPLOYMENT(-2))	0.496956	0.218561	2.273766	0.0721
LOG(GCF_IN_GDP)	0.177362	0.069460	2.553427	0.0511
LOG(GCF_IN_GDP(-1))	0.177338	0.088248	2.009541	0.1007
ACCOUNTABILITY	0.127596	0.043929	2.904579	0.0336
INF	-0.004954	0.001519	-3.261018	0.0224
INF(-1)	-0.000843	0.001018	-0.827824	0.4455
INF(-2)	-0.002705	0.001128	-2.397895	0.0618
D2011	0.028222	0.018099	1.559339	0.1797
D2013	-0.070274	0.023314	-3.014226	0.0296
C	-4.034180	1.152087	-3.501629	0.0173
R-squared	0.999845	Mean dependent var		9.696575
Adjusted R-squared	0.999442	S.D. dependent var		0.399305
S.E. of regression	0.009436	Akaike info criterion		-6.349785
Sum squared resid	0.000445	Schwarz criterion		-5.653882
Log likelihood	74.32296	Hannan-Quinn criter.		-6.232010
F-statistic	2478.852	Durbin-Watson stat		2.842311
Prob(F-statistic)	0.000000			

*Note: p-values and any subsequent tests do not account for model selection.

Ek. 2: Politik İstikrar ve Şiddetin / Terörizmin Olmayışı İçin ARDL Test Sonucu

Dependent Variable: PROD

Method: ARDL

Date: 01/07/21 Time: 18:52

Sample (adjusted): 2000 2018

Included observations: 19 after adjustments

Maximum dependent lags: 2 (Automatic selection)

Model selection method: Akaike info criterion (AIC)

Dynamic regressors (2 lags, automatic): LOG(EMPLOYMENT)

LOG(GCF_IN_GDP) STABILITY INF

Fixed regressors: C

Number of models evaluated: 162

Selected Model: ARDL(2, 2, 0, 0, 0)

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.*
PROD(-1)	0.331965	0.140351	2.365244	0.0396
PROD(-2)	0.492556	0.138843	3.547562	0.0053
LOG(EMPLOYMENT)	0.854704	0.219764	3.889200	0.0030
LOG(EMPLOYMENT(-1))	-0.022554	0.299614	-0.075275	0.9415
LOG(EMPLOYMENT(-2))	-0.348328	0.169432	-2.055851	0.0669
LOG(GCF_IN_GDP)	0.270488	0.065542	4.126946	0.0021
STABILITY	0.032541	0.021090	1.542967	0.1539
INF	-0.003617	0.001181	-3.063076	0.0120
C	-0.690077	0.494510	-1.395475	0.1931
R-squared	0.999328	Mean dependent var		9.696575
Adjusted R-squared	0.998791	S.D. dependent var		0.399305
S.E. of regression	0.013884	Akaike info criterion		-5.410609
Sum squared resid	0.001928	Schwarz criterion		-4.963243
Log likelihood	60.40078	Hannan-Quinn criter.		-5.334896
F-statistic	1859.750	Durbin-Watson stat		2.454172
Prob(F-statistic)	0.000000			

*Note: p-values and any subsequent tests do not account for model selection.

Ek. 3: Hükümetin Etkinliği İçin ARDL Test Sonucu

Dependent Variable: PROD

Method: ARDL

Date: 01/07/21 Time: 20:01

Sample (adjusted): 2000 2018

Included observations: 19 after adjustments

Maximum dependent lags: 2 (Automatic selection)

Model selection method: Akaike info criterion (AIC)

Dynamic regressors (2 lags, automatic): LOG(EMPLOYMENT)

LOG(GCF_IN_GDP) GOVERNMENT INF

Fixed regressors: C

Number of models evaluated: 162

Selected Model: ARDL(2, 1, 2, 2, 1)

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.*
PROD(-1)	0.090480	0.232770	0.388710	0.7109
PROD(-2)	0.626240	0.198827	3.149677	0.0198
LOG(EMPLOYMENT)	0.797258	0.250024	3.188731	0.0189
LOG(EMPLOYMENT(-1))	-0.297708	0.271176	-1.097841	0.3144
LOG(GCF_IN_GDP)	0.343847	0.102520	3.353942	0.0153
LOG(GCF_IN_GDP(-1))	0.202780	0.142864	1.419389	0.2056
LOG(GCF_IN_GDP(-2))	-0.085163	0.071377	-1.193141	0.2778
GOVERNMENT	-0.034978	0.090154	-0.387980	0.7114
GOVERNMENT(-1)	0.046432	0.059471	0.780762	0.4646
GOVERNMENT(-2)	0.140589	0.133364	1.054175	0.3324
INF	0.000659	0.002475	0.266446	0.7988
INF(-1)	-0.002723	0.001510	-1.802916	0.1215
C	-0.400920	0.500597	-0.800884	0.4537
R-squared	0.999627	Mean dependent var		9.696575
Adjusted R-squared	0.998881	S.D. dependent var		0.399305
S.E. of regression	0.013355	Akaike info criterion		-5.578148
Sum squared resid	0.001070	Schwarz criterion		-4.931953
Log likelihood	65.99241	Hannan-Quinn criter.		-5.468786
F-statistic	1340.500	Durbin-Watson stat		2.578705
Prob(F-statistic)	0.000000			

*Note: p-values and any subsequent tests do not account for model selection.

Ek. 4: Düzenlemelerde Kalite İçin ARDL Test Sonucu

Dependent Variable: PROD

Method: ARDL

Date: 01/25/21 Time: 23:28

Sample (adjusted): 2000 2018

Included observations: 19 after adjustments

Maximum dependent lags: 2 (Automatic selection)

Model selection method: Akaike info criterion (AIC)

Dynamic regressors (2 lags, automatic): LOG(EMPLOYMENT)

LOG(GCF_IN_GDP) QUALITY INF

Fixed regressors: C

Number of models evaluated: 162

Selected Model: ARDL(2, 1, 2, 1, 2)

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.*
PROD(-1)	0.470354	0.224334	2.096666	0.0808
PROD(-2)	0.352548	0.184217	1.913759	0.1042
LOG(EMPLOYMENT)	0.655810	0.246143	2.664348	0.0373
LOG(EMPLOYMENT(-1))	-0.344257	0.172377	-1.997118	0.0928
LOG(GCF_IN_GDP)	0.286761	0.056421	5.082554	0.0023
LOG(GCF_IN_GDP(-1))	0.008088	0.083317	0.097071	0.9258
LOG(GCF_IN_GDP(-2))	-0.077962	0.054597	-1.427948	0.2032
QUALITY	-0.070495	0.050305	-1.401356	0.2107
QUALITY(-1)	0.180566	0.059811	3.018931	0.0234
INF	-0.001007	0.001116	-0.902271	0.4017
INF(-1)	-0.002845	0.001175	-2.420712	0.0518
INF(-2)	0.000801	0.000946	0.846848	0.4296
C	0.016494	0.333416	0.049471	0.9621
R-squared	0.999778	Mean dependent var		9.696575
Adjusted R-squared	0.999333	S.D. dependent var		0.399305
S.E. of regression	0.010309	Akaike info criterion		-6.095912
Sum squared resid	0.000638	Schwarz criterion		-5.449717
Log likelihood	70.91116	Hannan-Quinn criter.		-5.986550
F-statistic	2250.060	Durbin-Watson stat		2.735956
Prob(F-statistic)	0.000000			

*Note: p-values and any subsequent tests do not account for model selection.

Ek. 5: Hukukun Üstünlüğü İçin ARDL Test Sonucu

Dependent Variable: PROD
Method: ARDL
Date: 01/25/21 Time: 23:24
Sample (adjusted): 2000 2018
Included observations: 19 after adjustments
Maximum dependent lags: 2 (Automatic selection)
Model selection method: Akaike info criterion (AIC)
Dynamic regressors (2 lags, automatic): LOG(EMPLOYMENT) LOG(
GCF_IN_GDP) RULOOFLOW INF
Fixed regressors: C
Number of models evaluated: 162
Selected Model: ARDL(2, 2, 2, 2, 2)

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.*
PROD(-1)	0.328825	0.273891	1.200569	0.2962
PROD(-2)	0.590884	0.223737	2.640982	0.0575
LOG(EMPLOYMENT)	0.470299	0.368882	1.274931	0.2714
LOG(EMPLOYMENT(-1))	-0.718838	0.248923	-2.887794	0.0447
LOG(EMPLOYMENT(-2))	0.164595	0.203505	0.808801	0.4640
LOG(GCF_IN_GDP)	0.340476	0.096953	3.511756	0.0246
LOG(GCF_IN_GDP(-1))	0.193020	0.102112	1.890275	0.1317
LOG(GCF_IN_GDP(-2))	-0.071298	0.055695	-1.280137	0.2697
RULOOFLOW	-0.181969	0.086012	-2.115635	0.1018
RULOOFLOW(-1)	0.172587	0.100520	1.716930	0.1611
RULOOFLOW(-2)	0.231789	0.090095	2.572723	0.0618
INF	-0.000309	0.001424	-0.217317	0.8386
INF(-1)	-0.000289	0.001121	-0.257384	0.8096
INF(-2)	0.001666	0.001124	1.482137	0.2124
C	-0.388090	0.620907	-0.625037	0.5658
R-squared	0.999838	Mean dependent var		9.696575
Adjusted R-squared	0.999271	S.D. dependent var		0.399305
S.E. of regression	0.010782	Akaike info criterion		-6.201072
Sum squared resid	0.000465	Schwarz criterion		-5.455463
Log likelihood	73.91019	Hannan-Quinn criter.		-6.074885
F-statistic	1763.125	Durbin-Watson stat		2.953930
Prob(F-statistic)	0.000001			

*Note: p-values and any subsequent tests do not account for model selection.

Ek. 6: Yolsuzlukların Önlenmesi İçin ARDL Test Sonucu

Dependent Variable: PROD

Method: ARDL

Date: 01/07/21 Time: 20:01

Sample (adjusted): 2000 2018

Included observations: 19 after adjustments

Maximum dependent lags: 2 (Automatic selection)

Model selection method: Akaike info criterion (AIC)

Dynamic regressors (2 lags, automatic): LOG(EMPLOYMENT) LOG(
GCF_IN_GDP) CORRUPTION INF

Fixed regressors: C

Number of models evaluated: 162

Selected Model: ARDL(2, 1, 0, 0, 1)

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.*
PROD(-1)	0.441942	0.093952	4.703937	0.0008
PROD(-2)	0.359155	0.080267	4.474519	0.0012
LOG(EMPLOYMENT)	1.054915	0.193593	5.449135	0.0003
LOG(EMPLOYMENT(-1))	-0.456258	0.167273	-2.727628	0.0213
LOG(GCF_IN_GDP)	0.214135	0.055237	3.876648	0.0031
CORRUPTION	0.067979	0.028912	2.351246	0.0406
INF	-0.002205	0.000845	-2.608521	0.0261
INF(-1)	-0.001078	0.000925	-1.165342	0.2709
C	-0.715425	0.289341	-2.472605	0.0330
R-squared	0.999416	Mean dependent var		9.696575
Adjusted R-squared	0.998948	S.D. dependent var		0.399305
S.E. of regression	0.012951	Akaike info criterion		-5.549846
Sum squared resid	0.001677	Schwarz criterion		-5.102480
Log likelihood	61.72354	Hannan-Quinn criter.		-5.474134
F-statistic	2137.777	Durbin-Watson stat		2.614004
Prob(F-statistic)	0.000000			

*Note: p-values and any subsequent tests do not account for model selection.

Ek. 7: İfade Özgürlüğü ve Hesap Verilebilirlik İçin Bound Test Sonucu

ARDL Long Run Form and Bounds Test
 Dependent Variable: D(PROD)
 Selected Model: ARDL(2, 2, 1, 0, 2)
 Case 2: Restricted Constant and No Trend
 Date: 01/25/21 Time: 23:39
 Sample: 1998 2018
 Included observations: 19

Conditional Error Correction Regression				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	-4.034180	1.152087	-3.501629	0.0173
PROD(-1)*	-0.289902	0.073903	-3.922748	0.0112
LOG(EMPLOYMENT(-1))	1.719558	0.400411	4.294477	0.0078
LOG(GCF_IN_GDP(-1))	0.354700	0.064508	5.498520	0.0027
ACCOUNTABILITY**	0.127596	0.043929	2.904579	0.0336
INF(-1)	-0.008503	0.002072	-4.104540	0.0093
D(PROD(-1))	-0.776011	0.185437	-4.184759	0.0086
DLOG(EMPLOYMENT)	1.550083	0.297996	5.201686	0.0035
DLOG(EMPLOYMENT(-1))	-0.496956	0.218561	-2.273766	0.0721
DLOG(GCF_IN_GDP)	0.177362	0.069460	2.553427	0.0511
D(INF)	-0.004954	0.001519	-3.261018	0.0224
D(INF(-1))	0.002705	0.001128	2.397895	0.0618
D2011	0.028222	0.018099	1.559339	0.1797
D2013	-0.070274	0.023314	-3.014226	0.0296

* p-value incompatible with t-Bounds distribution.
 ** Variable interpreted as $Z = Z(-1) + D(Z)$.

Levels Equation				
Case 2: Restricted Constant and No Trend				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
LOG(EMPLOYMENT)	5.931510	1.411439	4.202456	0.0085
LOG(GCF_IN_GDP)	1.223516	0.327482	3.736128	0.0135
ACCOUNTABILITY	0.440136	0.220900	1.992466	0.1029
INF	-0.029329	0.005265	-5.570207	0.0026
C	-13.91566	5.218623	-2.666539	0.0445

$$EC = PROD - (5.9315*LOG(EMPLOYMENT) + 1.2235*LOG(GCF\_IN\_GDP) + 0.4401*ACCOUNTABILITY - 0.0293*INF - 13.9157)$$

F-Bounds Test

Null Hypothesis: No levels relationship

Test Statistic	Value	Signif.	I(0)	I(1)
			Asymptotic: n=1000	
F-statistic	22.25062	10%	2.2	3.09
k	4	5%	2.56	3.49
		2.5%	2.88	3.87
		1%	3.29	4.37
			Finite Sample: n=35	
Actual Sample Size	19	10%	2.46	3.46
		5%	2.947	4.088
		1%	4.093	5.532
			Finite Sample: n=30	
		10%	2.525	3.56
		5%	3.058	4.223
		1%	4.28	5.84

Ek. 8: Politik İstikrar ve Şiddetin / Terörizmin Olmayışı İçin Bound Test Sonucu

ARDL Long Run Form and Bounds Test
 Dependent Variable: D(PROD)
 Selected Model: ARDL(2, 2, 0, 0, 0)
 Case 2: Restricted Constant and No Trend
 Date: 01/25/21 Time: 23:44
 Sample: 1998 2018
 Included observations: 19

Conditional Error Correction Regression				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	-0.690077	0.494510	-1.395475	0.1931
PROD(-1)*	-0.175479	0.022786	-7.701211	0.0000
LOG(EMPLOYMENT(-1))	0.483823	0.159722	3.029160	0.0127
LOG(GCF_IN_GDP)**	0.270488	0.065542	4.126946	0.0021
STABILITY**	0.032541	0.021090	1.542967	0.1539
INF**	-0.003617	0.001181	-3.063076	0.0120
D(PROD(-1))	-0.492556	0.138843	-3.547562	0.0053
DLOG(EMPLOYMENT)	0.854704	0.219764	3.889200	0.0030
DLOG(EMPLOYMENT(-1))	0.348328	0.169432	2.055851	0.0669

* p-value incompatible with t-Bounds distribution.

** Variable interpreted as $Z = Z(-1) + D(Z)$.

Levels Equation Case 2: Restricted Constant and No Trend				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
LOG(EMPLOYMENT)	2.757151	0.780013	3.534749	0.0054
LOG(GCF_IN_GDP)	1.541426	0.493326	3.124557	0.0108
STABILITY	0.185443	0.127635	1.452913	0.1769
INF	-0.020614	0.006129	-3.363453	0.0072
C	-3.932521	2.883491	-1.363806	0.2025

$$EC = PROD - (2.7572*LOG(EMPLOYMENT) + 1.5414*LOG(GCF\_IN\_GDP) + 0.1854*STABILITY - 0.0206*INF - 3.9325)$$

F-Bounds Test

Null Hypothesis: No levels relationship

Test Statistic	Value	Signif.	I(0)	I(1)
			Asymptotic: n=1000	
F-statistic	57.82626	10%	2.2	3.09
k	4	5%	2.56	3.49
		2.5%	2.88	3.87
		1%	3.29	4.37
			Finite Sample: n=35	
Actual Sample Size	19	10%	2.46	3.46
		5%	2.947	4.088
		1%	4.093	5.532
			Finite Sample: n=30	
		10%	2.525	3.56
		5%	3.058	4.223
		1%	4.28	5.84

Ek. 9: Hükümetin Etkinliği İçin Bound Test Sonucu

ARDL Long Run Form and Bounds Test
 Dependent Variable: D(PROD)
 Selected Model: ARDL(2, 1, 2, 2, 1)
 Case 2: Restricted Constant and No Trend
 Date: 01/25/21 Time: 23:45
 Sample: 1998 2018
 Included observations: 19

Conditional Error Correction Regression				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	-0.400920	0.500597	-0.800884	0.4537
PROD(-1)*	-0.283281	0.047108	-6.013475	0.0010
LOG(EMPLOYMENT(-1))	0.499550	0.270398	1.847461	0.1142
LOG(GCF_IN_GDP(-1))	0.461465	0.189037	2.441137	0.0504
GOVERNMENT(-1)	0.152044	0.063448	2.396356	0.0536
INF(-1)	-0.002063	0.002300	-0.897082	0.4042
D(PROD(-1))	-0.626240	0.198827	-3.149677	0.0198
DLOG(EMPLOYMENT)	0.797258	0.250024	3.188731	0.0189
DLOG(GCF_IN_GDP)	0.343847	0.102520	3.353942	0.0153
DLOG(GCF_IN_GDP(-1))	0.085163	0.071377	1.193141	0.2778
D(GOVERNMENT)	-0.034978	0.090154	-0.387980	0.7114
D(GOVERNMENT(-1))	-0.140589	0.133364	-1.054175	0.3324
D(INF)	0.000659	0.002475	0.266446	0.7988

* p-value incompatible with t-Bounds distribution.

Levels Equation				
Case 2: Restricted Constant and No Trend				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
LOG(EMPLOYMENT)	1.763446	1.005870	1.753155	0.1301
LOG(GCF_IN_GDP)	1.629002	0.550187	2.960815	0.0253
GOVERNMENT	0.536725	0.178421	3.008196	0.0238
INF	-0.007284	0.008501	-0.856767	0.4245
C	-1.415276	1.830286	-0.773254	0.4687

$$EC = PROD - (1.7634*LOG(EMPLOYMENT) + 1.6290*LOG(GCF\_IN\_GDP) + 0.5367*GOVERNMENT - 0.0073*INF - 1.4153)$$

F-Bounds Test

Null Hypothesis: No levels relationship

Test Statistic	Value	Signif.	I(0)	I(1)
			Asymptotic: n=1000	
F-statistic	12.21006	10%	2.2	3.09
k	4	5%	2.56	3.49
		2.5%	2.88	3.87
		1%	3.29	4.37
			Finite Sample: n=35	
Actual Sample Size	19	10%	2.46	3.46
		5%	2.947	4.088
		1%	4.093	5.532
			Finite Sample: n=30	
		10%	2.525	3.56
		5%	3.058	4.223
		1%	4.28	5.84

Ek. 10: Düzenlemelerde Kalite İçin Bound Test Sonucu

ARDL Long Run Form and Bounds Test
 Dependent Variable: D(PROD)
 Selected Model: ARDL(2, 1, 2, 1, 2)
 Case 2: Restricted Constant and No Trend
 Date: 01/25/21 Time: 23:47
 Sample: 1998 2018
 Included observations: 19

Conditional Error Correction Regression				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	0.016494	0.333416	0.049471	0.9621
PROD(-1)*	-0.177099	0.051231	-3.456870	0.0135
LOG(EMPLOYMENT(-1))	0.311553	0.225256	1.383106	0.2159
LOG(GCF_IN_GDP(-1))	0.216887	0.074026	2.929863	0.0263
QUALITY(-1)	0.110071	0.030451	3.614725	0.0112
INF(-1)	-0.003052	0.001374	-2.220449	0.0682
D(PROD(-1))	-0.352548	0.184217	-1.913759	0.1042
DLOG(EMPLOYMENT)	0.655810	0.246143	2.664348	0.0373
DLOG(GCF_IN_GDP)	0.286761	0.056421	5.082554	0.0023
DLOG(GCF_IN_GDP(-1))	0.077962	0.054597	1.427948	0.2032
D(QUALITY)	-0.070495	0.050305	-1.401356	0.2107
D(INF)	-0.001007	0.001116	-0.902271	0.4017
D(INF(-1))	-0.000801	0.000946	-0.846848	0.4296

* p-value incompatible with t-Bounds distribution.

Levels Equation Case 2: Restricted Constant and No Trend				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
LOG(EMPLOYMENT)	1.759206	0.825255	2.131712	0.0770
LOG(GCF_IN_GDP)	1.224664	0.513823	2.383437	0.0545
QUALITY	0.621523	0.270004	2.301899	0.0609
INF	-0.017231	0.004128	-4.174168	0.0059
C	0.093137	1.900860	0.048997	0.9625

$$EC = PROD - (1.7592*LOG(EMPLOYMENT) + 1.2247*LOG(GCF\_IN\_GDP) + 0.6215*QUALITY - 0.0172*INF + 0.0931)$$

F-Bounds Test Null Hypothesis: No levels relationship

Test Statistic	Value	Signif.	I(0)	I(1)
F-statistic	13.54153	10%	2.2	3.09
k	4	5%	2.56	3.49
		2.5%	2.88	3.87
		1%	3.29	4.37

Asymptotic:
n=1000

Actual Sample Size	19	Finite Sample:		
			n=35	
		10%	2.46	3.46
		5%	2.947	4.088
		1%	4.093	5.532
		Finite Sample:		
			n=30	
		10%	2.525	3.56
		5%	3.058	4.223
		1%	4.28	5.84

Ek. 11: Hukukun Üstünlüğü İçin Bound Test Sonucu

ARDL Long Run Form and Bounds Test
 Dependent Variable: D(PROD)
 Selected Model: ARDL(2, 2, 2, 2, 2)
 Case 2: Restricted Constant and No Trend
 Date: 01/25/21 Time: 23:48
 Sample: 1998 2018
 Included observations: 19

Conditional Error Correction Regression				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	-0.388090	0.620907	-0.625037	0.5658
PROD(-1)*	-0.080291	0.075274	-1.066642	0.3462
LOG(EMPLOYMENT(-1))	-0.083945	0.320337	-0.262052	0.8062
LOG(GCF_IN_GDP(-1))	0.462199	0.088380	5.229685	0.0064
RULOOFLAW(-1)	0.222406	0.089153	2.494643	0.0671
INF(-1)	0.001068	0.002055	0.519917	0.6306
D(PROD(-1))	-0.590884	0.223737	-2.640982	0.0575
DLOG(EMPLOYMENT)	0.470299	0.368882	1.274931	0.2714
DLOG(EMPLOYMENT(-1))	-0.164595	0.203505	-0.808801	0.4640
DLOG(GCF_IN_GDP)	0.340476	0.096953	3.511756	0.0246
DLOG(GCF_IN_GDP(-1))	0.071298	0.055695	1.280137	0.2697
D(RULOOFLAW)	-0.181969	0.086012	-2.115635	0.1018
D(RULOOFLAW(-1))	-0.231789	0.090095	-2.572723	0.0618
D(INF)	-0.000309	0.001424	-0.217317	0.8386
D(INF(-1))	-0.001666	0.001124	-1.482137	0.2124

* p-value incompatible with t-Bounds distribution.

Levels Equation				
Case 2: Restricted Constant and No Trend				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
LOG(EMPLOYMENT)	-1.045507	4.813395	-0.217208	0.8387
LOG(GCF_IN_GDP)	5.756551	5.921572	0.972132	0.3860
RULOOFLAW	2.770002	3.343511	0.828471	0.4540
INF	0.013304	0.037250	0.357162	0.7390
C	-4.833548	8.919459	-0.541910	0.6167

$$EC = PROD - (-1.0455*LOG(EMPLOYMENT) + 5.7566*LOG(GCF\_IN\_GDP) + 2.7700*RULOOFLAW + 0.0133*INF - 4.8335)$$

F-Bounds Test		Null Hypothesis: No levels relationship		
Test Statistic	Value	Signif.	I(0)	I(1)
F-statistic	12.04762	10%	2.2	3.09
k	4	5%	2.56	3.49

Asymptotic:
n=1000

		2.5%	2.88	3.87
		1%	3.29	4.37
		Finite Sample:		
		n=35		
		10%	2.46	3.46
		5%	2.947	4.088
		1%	4.093	5.532
		Finite Sample:		
		n=30		
		10%	2.525	3.56
		5%	3.058	4.223
		1%	4.28	5.84

Ek. 12: Yolsuzlukların Önlenmesi İçin Bound Test Sonucu

ARDL Long Run Form and Bounds Test
 Dependent Variable: D(PROD)
 Selected Model: ARDL(2, 1, 0, 0, 1)
 Case 2: Restricted Constant and No Trend
 Date: 01/25/21 Time: 23:50
 Sample: 1998 2018
 Included observations: 19

Conditional Error Correction Regression				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	-0.715425	0.289341	-2.472605	0.0330
PROD(-1)*	-0.198902	0.026456	-7.518250	0.0000
LOG(EMPLOYMENT(-1))	0.598657	0.166869	3.587579	0.0049
LOG(GCF_IN_GDP)**	0.214135	0.055237	3.876648	0.0031
CORRUPTION**	0.067979	0.028912	2.351246	0.0406
INF(-1)	-0.003284	0.001040	-3.158424	0.0102
D(PROD(-1))	-0.359155	0.080267	-4.474519	0.0012
DLOG(EMPLOYMENT)	1.054915	0.193593	5.449135	0.0003
D(INF)	-0.002205	0.000845	-2.608521	0.0261

* p-value incompatible with t-Bounds distribution.

** Variable interpreted as $Z = Z(-1) + D(Z)$.

Levels Equation Case 2: Restricted Constant and No Trend				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
LOG(EMPLOYMENT)	3.009807	0.546339	5.509051	0.0003
LOG(GCF_IN_GDP)	1.076583	0.356013	3.023997	0.0128
CORRUPTION	0.341772	0.146927	2.326137	0.0423
INF	-0.016508	0.003479	-4.745516	0.0008
C	-3.596869	1.277641	-2.815242	0.0183

$$EC = PROD - (3.0098*LOG(EMPLOYMENT) + 1.0766*LOG(GCF\_IN\_GDP) + 0.3418*CORRUPTION - 0.0165*INF - 3.5969)$$

F-Bounds Test Null Hypothesis: No levels relationship

Test Statistic	Value	Signif.	I(0)	I(1)
Asymptotic: n=1000				
F-statistic	51.14840	10%	2.2	3.09
k	4	5%	2.56	3.49
		2.5%	2.88	3.87
		1%	3.29	4.37
Finite Sample: n=35				
Actual Sample Size	19	10%	2.46	3.46

5%	2.947	4.088
1%	4.093	5.532

Finite Sample:
n=30

10%	2.525	3.56
5%	3.058	4.223
1%	4.28	5.84

Ek. 13: İfade Özgürlüğü ve Hesap Verilebilirlik İçin Hata Düzeltme Modeli

ARDL Error Correction Regression
 Dependent Variable: D(PROD)
 Selected Model: ARDL(2, 2, 1, 0, 2)
 Case 2: Restricted Constant and No Trend
 Date: 01/26/21 Time: 19:45
 Sample: 1998 2018
 Included observations: 19

ECM Regression				
Case 2: Restricted Constant and No Trend				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
D(PROD(-1))	-0.776011	0.091542	-8.477145	0.0004
DLOG(EMPLOYMENT)	1.550083	0.111986	13.84175	0.0000
DLOG(EMPLOYMENT(-1))	-0.496956	0.071200	-6.979701	0.0009
DLOG(GCF_IN_GDP)	0.177362	0.023378	7.586744	0.0006
D(INF)	-0.004954	0.000525	-9.434093	0.0002
D(INF(-1))	0.002705	0.000434	6.233150	0.0016
D2011	0.028222	0.007303	3.864227	0.0118
D2013	-0.070274	0.008426	-8.339893	0.0004
CointEq(-1)*	-0.289902	0.017741	-16.34036	0.0000
R-squared	0.990344	Mean dependent var		0.061436
Adjusted R-squared	0.982620	S.D. dependent var		0.050613
S.E. of regression	0.006673	Akaike info criterion		-6.876101
Sum squared resid	0.000445	Schwarz criterion		-6.428735
Log likelihood	74.32296	Hannan-Quinn criter.		-6.800388
Durbin-Watson stat	2.842311			

* p-value incompatible with t-Bounds distribution.

F-Bounds Test		Null Hypothesis: No levels relationship		
Test Statistic	Value	Signif.	I(0)	I(1)
F-statistic	22.25062	10%	2.2	3.09
k	4	5%	2.56	3.49
		2.5%	2.88	3.87
		1%	3.29	4.37

Ek. 14: Politik İstikrar ve Şiddetin / Terörizmin Olmayışı İçin Hata Düzeltme Modeli

ARDL Error Correction Regression

Dependent Variable: D(PROD)

Selected Model: ARDL(2, 2, 0, 0, 0)

Case 2: Restricted Constant and No Trend

Date: 01/26/21 Time: 19:49

Sample: 1998 2018

Included observations: 19

ECM Regression				
Case 2: Restricted Constant and No Trend				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
D(PROD(-1))	-0.492556	0.058430	-8.429910	0.0000
DLOG(EMPLOYMENT)	0.854704	0.077374	11.04645	0.0000
DLOG(EMPLOYMENT(-1))	0.348328	0.086521	4.025934	0.0024
CointEq(-1)*	-0.175479	0.007692	-22.81307	0.0000
R-squared	0.958194	Mean dependent var		0.061436
Adjusted R-squared	0.949832	S.D. dependent var		0.050613
S.E. of regression	0.011336	Akaike info criterion		-5.936924
Sum squared resid	0.001928	Schwarz criterion		-5.738095
Log likelihood	60.40078	Hannan-Quinn criter.		-5.903275
Durbin-Watson stat	2.454172			

* p-value incompatible with t-Bounds distribution.

F-Bounds Test		Null Hypothesis: No levels relationship		
Test Statistic	Value	Signif.	I(0)	I(1)
F-statistic	57.82626	10%	2.2	3.09
k	4	5%	2.56	3.49
		2.5%	2.88	3.87
		1%	3.29	4.37

Ek. 15: Hükümetin Etkinliği İçin Hata Düzeltme Modeli

ARDL Error Correction Regression
 Dependent Variable: D(PROD)
 Selected Model: ARDL(2, 1, 2, 2, 1)
 Case 2: Restricted Constant and No Trend
 Date: 01/26/21 Time: 19:52
 Sample: 1998 2018
 Included observations: 19

ECM Regression				
Case 2: Restricted Constant and No Trend				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
D(PROD(-1))	-0.626240	0.126558	-4.948247	0.0026
DLOG(EMPLOYMENT)	0.797258	0.126918	6.281686	0.0008
DLOG(GCF_IN_GDP)	0.343847	0.030897	11.12881	0.0000
DLOG(GCF_IN_GDP(-1))	0.085163	0.032560	2.615537	0.0398
D(GOVERNMENT)	-0.034978	0.029057	-1.203781	0.2740
D(GOVERNMENT(-1))	-0.140589	0.034337	-4.094364	0.0064
D(INF)	0.000659	0.000661	0.996977	0.3573
CointEq(-1)*	-0.283281	0.024443	-11.58925	0.0000
R-squared	0.976793	Mean dependent var		0.061436
Adjusted R-squared	0.962025	S.D. dependent var		0.050613
S.E. of regression	0.009863	Akaike info criterion		-6.104464
Sum squared resid	0.001070	Schwarz criterion		-5.706806
Log likelihood	65.99241	Hannan-Quinn criter.		-6.037164
Durbin-Watson stat	2.578705			

* p-value incompatible with t-Bounds distribution.

F-Bounds Test		Null Hypothesis: No levels relationship		
Test Statistic	Value	Signif.	I(0)	I(1)
F-statistic	12.21006	10%	2.2	3.09
k	4	5%	2.56	3.49
		2.5%	2.88	3.87
		1%	3.29	4.37

Ek. 16: Düzenlemelerde Kalite İçin Hata Düzeltme Modeli

ARDL Error Correction Regression
 Dependent Variable: D(PROD)
 Selected Model: ARDL(2, 1, 2, 1, 2)
 Case 2: Restricted Constant and No Trend
 Date: 01/26/21 Time: 19:58
 Sample: 1998 2018
 Included observations: 19

ECM Regression				
Case 2: Restricted Constant and No Trend				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
D(PROD(-1))	-0.352548	0.093613	-3.766023	0.0093
DLOG(EMPLOYMENT)	0.655810	0.089335	7.340993	0.0003
DLOG(GCF_IN_GDP)	0.286761	0.023506	12.19949	0.0000
DLOG(GCF_IN_GDP(-1))	0.077962	0.027510	2.833901	0.0298
D(QUALITY)	-0.070495	0.022037	-3.198997	0.0186
D(INF)	-0.001007	0.000464	-2.172259	0.0728
D(INF(-1))	-0.000801	0.000344	-2.331443	0.0585
CointEq(-1)*	-0.177099	0.014511	-12.20479	0.0000
R-squared	0.986172	Mean dependent var		0.061436
Adjusted R-squared	0.977372	S.D. dependent var		0.050613
S.E. of regression	0.007613	Akaike info criterion		-6.622228
Sum squared resid	0.000638	Schwarz criterion		-6.224569
Log likelihood	70.91116	Hannan-Quinn criter.		-6.554928
Durbin-Watson stat	2.735956			

* p-value incompatible with t-Bounds distribution.

F-Bounds Test		Null Hypothesis: No levels relationship		
Test Statistic	Value	Signif.	I(0)	I(1)
F-statistic	13.54153	10%	2.2	3.09
k	4	5%	2.56	3.49
		2.5%	2.88	3.87
		1%	3.29	4.37

Ek. 17: Hukukun Üstünlüğü İçin Hata Düzeltme Modeli

ARDL Error Correction Regression
 Dependent Variable: D(PROD)
 Selected Model: ARDL(2, 2, 2, 2, 2)
 Case 2: Restricted Constant and No Trend
 Date: 01/26/21 Time: 19:59
 Sample: 1998 2018
 Included observations: 19

ECM Regression				
Case 2: Restricted Constant and No Trend				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
D(PROD(-1))	-0.590884	0.112416	-5.256213	0.0063
DLOG(EMPLOYMENT)	0.470299	0.090166	5.215900	0.0064
DLOG(EMPLOYMENT(-1))	-0.164595	0.068031	-2.419396	0.0728
DLOG(GCF_IN_GDP)	0.340476	0.023872	14.26240	0.0001
DLOG(GCF_IN_GDP(-1))	0.071298	0.027647	2.578856	0.0614
D(RULOOFLAW)	-0.181969	0.035504	-5.125258	0.0069
D(RULOOFLAW(-1))	-0.231789	0.043534	-5.324368	0.0060
D(INF)	-0.000309	0.000501	-0.617255	0.5705
D(INF(-1))	-0.001666	0.000346	-4.818015	0.0085
CointEq(-1)*	-0.080291	0.006296	-12.75315	0.0002
R-squared	0.989915	Mean dependent var		0.061436
Adjusted R-squared	0.979831	S.D. dependent var		0.050613
S.E. of regression	0.007188	Akaike info criterion		-6.727388
Sum squared resid	0.000465	Schwarz criterion		-6.230315
Log likelihood	73.91019	Hannan-Quinn criter.		-6.643263
Durbin-Watson stat	2.953930			

* p-value incompatible with t-Bounds distribution.

F-Bounds Test		Null Hypothesis: No levels relationship		
Test Statistic	Value	Signif.	I(0)	I(1)
F-statistic	12.04762	10%	2.2	3.09
k	4	5%	2.56	3.49
		2.5%	2.88	3.87
		1%	3.29	4.37

Ek. 18: Yolsuzlukların Önlenmesi İçin Hata Düzeltme Modeli

ARDL Error Correction Regression
 Dependent Variable: D(PROD)
 Selected Model: ARDL(2, 1, 0, 0, 1)
 Case 2: Restricted Constant and No Trend
 Date: 01/26/21 Time: 20:00
 Sample: 1998 2018
 Included observations: 19

ECM Regression				
Case 2: Restricted Constant and No Trend				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
D(PROD(-1))	-0.359155	0.051400	-6.987449	0.0000
DLOG(EMPLOYMENT)	1.054915	0.086533	12.19091	0.0000
D(INF)	-0.002205	0.000508	-4.342115	0.0015
CointEq(-1)*	-0.198902	0.009270	-21.45543	0.0000
R-squared	0.963628	Mean dependent var		0.061436
Adjusted R-squared	0.956353	S.D. dependent var		0.050613
S.E. of regression	0.010574	Akaike info criterion		-6.076162
Sum squared resid	0.001677	Schwarz criterion		-5.877332
Log likelihood	61.72354	Hannan-Quinn criter.		-6.042512
Durbin-Watson stat	2.614004			

* p-value incompatible with t-Bounds distribution.

F-Bounds Test		Null Hypothesis: No levels relationship		
Test Statistic	Value	Signif.	I(0)	I(1)
F-statistic	51.14840	10%	2.2	3.09
k	4	5%	2.56	3.49
		2.5%	2.88	3.87
		1%	3.29	4.37